

**YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ FORMU**

Tez No:

Konu:

Üniv. Kodu:

Not: Bu bölüm merkezimiz tarafından doldurulacaktır.

Tezin yazarının

Soyadı: ÇELİK

Adı: Hülya

Tezin Türkçe Adı: İlköğretim Sosyal Bilgilerde Harita Kullanımının Psikomotor Hedefleri Gerçekleştirme Ve Öğretime Katkısı

Tezin Yabancı Adı: The contribution of the map use in Social Studies at the elementary school to the education and reaching the psycho-motor aims

Tezin yapıldığı

Üniversite: CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ

Yılı: 2006

Enstitü: SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Tezin Türü: Yüksek Lisans

Dili: Türkçe

Sayfa sayısı: 124

Tez Danışmanının

Ünvanı: Yard. Doç. Dr

Adı: İsmail

Soyadı: TAŞLI

Türkçe Anahtar Kelimeler

- 1- Sosyal Bilgiler
- 2- Psikomotor Beceriler
- 3- Harita Kullanım Becerileri

İngilizce Anahtar Kelimeler

- 1- Social Studies
- 2- Psycho-motor Behaviors
- 3- The Skills of map using

Tarih:

İmza :

**YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ FORMU**

Tez No:

Konu:

Üniv. Kodu:

Not: Bu bölüm merkezimiz tarafından doldurulacaktır.

Tezin yazarının

Soyadı: ÇELİK

Adı: Hülya

Tezin Türkçe Adı: İlköğretim Sosyal Bilgilerde Harita Kullanımının Psikomotor Hedefleri Gerçekleştirme Ve Öğretime Katkısı

Tezin Yabancı Adı: The contribution of the map use in Social Studies at the elementary school to the education and reaching the psycho-motor aims

Tezin yapıldığı

Üniversite: CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ

Yılı: 2006

Enstitü: SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Tezin Türü: Yüksek Lisans

Dili: Türkçe

Sayfa sayısı: 124

Tez Danışmanının

Ünvanı: Yard. Doç. Dr

Adı: İsmail

Soyadı: TAŞLI

Türkçe Anahtar Kelimeler

- 4- Sosyal Bilgiler
- 5- Psikomotor Beceriler
- 6- Harita Kullanım Becerileri

İngilizce Anahtar Kelimeler

- 1- Social Studies
- 2- Psycho-motor Behaviors
- 3- The Skills of map using

Tarih:

İmza :

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, ilköğretim Sosyal Bilgiler dersindeki psikomotor davranışlar arasında yer alan harita kullanımının okullarımızda ne düzeyde bulunduğunu ortaya koymak ve değerlendirmektir.

Çalışmada psikomotor beceriler, Sosyal Bilgilerin önemi ve Sosyal Bilgiler derslerinde kullanılan araç gereçler, Sosyal Bilgiler öğretiminde karşılaşılan sorunlar ve harita becerilerini arttıracak etkinlikler üzerinde durulmuştur. Ayrıca yeni program dahilinde çıkarılan 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan haritalar ve harita beceri etkinlikleri incelenmiştir.

İlköğretim 4. ve 5. sınıf sınıf öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler derslerindeki harita kullanım durumlarını ve okullarımızdaki mevcut harita durumunu öğrenebilmek amacıyla konu ile ilgili bir anket geliştirilmiştir. Geliştirilen anket, Manisa ilinin Demirci ve Gördes ilçelerindeki merkez okulları ile bazı köy okullarındaki 4. ve 5. sınıf sınıf öğretmenlerine uygulanmıştır. Ankete verilen cevaplar, SPSS paket programında t-testi ve ANOVA ile yorumlanmıştır.

Araştırma sonucunda öğretmenlerin harita ile ilgili bazı kavramları bilmedikleri ve harita ve atlas kullanımının Sosyal Bilgiler derslerinde yeterince kullanılmadığı düşüncesinde oldukları, okullardaki haritaların yeterli miktarda olmadığı sonucu elde edilmiştir.

Bu bağlamda bu sorunlara getirilebilecek öneriler verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler, Psikomotor Beceriler, Harita Kullanım Becerileri

ABSTRACT

The goal of this study is to put forward and evaluate the level of the map use which takes part among the psychomotor behaviors in the Social Studies of primary education.

In the study, psychomotor skills, the importance of Social Studies, the equipment used in the lessons of Social Studies, the problems in the tuition of Social Studies and the activities to improve the map skills are the topics we dwelt on. Also the maps and map activities in the course books of Social Studies at 4th and 5th class which are published including the new program have been examined.

In order to learn the circumstances of the teachers' map use in the tuition of Social Studies at 4th and 5th class and the maps available in our schools, a questionnaire about the topic has been developed. This questionnaire has been applied to the class teachers of 4th and 5th class in the central schools in Demirci and Gördes, in Manisa besides the class teachers of 4th and 5th class in some village schools. The answers given to the questionnaire has been interpreted by ANOVA and t-test in SPSS packet program.

At the end of the enquiry such a result has been obtained that the maps in the schools are inadequate and the teachers think that they aren't aware of some concepts about maps and the map use in the lessons of Social Studies is insufficient.

The proposals for these problems are present in this study.

Key Words: Social Studies, Psycho-motor Behaviors, The Skills of map using

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “İlköğretim Sosyal Bilgilerde Harita Kullanımının Psikomotor Hedefleri Gerçekleştirme ve Öğretime Katkısı” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

1/11/2006

Hülya ÇELİK

TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI

Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü .../.../2006 tarih ve .....sayılı toplantısında oluşturulan jürimiz tarafından Lisans Üstü öğretim Yönetmeliği'nin 8. Maddesi gereğince Enstitümüz İlköğretim Anabilim Dalı Sınıf Öğretmenliği Programı öğrencisi Hülya ÇELİK'in "İlköğretim Sosyal Bilgilerde Harita Kullanımının Psikomotor Hedefleri Gerçekleştirme ve Öğretime Katkısı " konulu tezi incelenmiş ve aday 1/11/2006 tarihinde saat 10:00'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra ....dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından jüri üyelerine sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin,

BAŞARILI olduğuna	☐	OY BİRLİĞİ
DÜZELTME yapılmasına	☐ *	OY ÇOKLUĞU
RED edilmesine	☐ **	ile karar verilmiştir.

* Bu halde adaya 3 ay süre verilir.

** Bu halde adayın kaydı silinir.

BAŞKAN

ÜYE

ÜYE

Evet

Hayır

*** Tez, burs, ödül veya Teşvik prog. (Tüba, Fullbright vb.) aday olabilir.

Tez, mutlaka basılmalıdır.

Tez, mevcut haliyle basılmalıdır.

Tez, gözden geçirildikten sonra basılmalıdır.

Tez basımı gereksizdir.

ÖNSÖZ

Celal Bayar Üniversitesi yüksek lisans tezi olarak hazırlanan bu tezin konusu, *İlköğretim 4. ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Harita Kullanımının Psikomotor Hedefleri Gerçekleştirmeye ve Öğretime Katkısı*'dir.

Öğrenmenin temel ilkelerinden birisi, yaparak-yaşayarak ve görerek öğrenmedir. Bu tür öğrenmenin gerçekleşmesi ancak araç gereçlerle mümkün olur. Öğrenci, ancak aktif katılımı ve beş duyusu aracılığı ile kalıcı öğrenmeye ulaşır. Sosyal bilgiler öğretiminde araç-gereçlerin özellikle haritaların çok önemli bir yeri vardır. Sosyal Bilgiler dersinde harita kullanımıyla ders çekici hale gelir. Ayrıca haritalar aracılığı ile doğal ortam sınıf ortamına taşınmış olur. Çünkü, öğrencilerle doğal ortama çıkmak her zaman mümkün değildir.

Bu çalışma, ilköğretim 4. ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler derslerinde harita kullanımının artırılması için ne gibi çalışmalar yapılabileceği, öğrencilerin harita becerilerini ne gibi etkinlikler aracılığıyla geliştirebileceğine dair yapılan çalışmadır. Bu bağlamda Yeni Sosyal Bilgiler programının içeriği de bu çalışmada dikkate alınmıştır. Çalışma ile, sorunlara çözüm önerisi sunulmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmada beni tecrübeleriyle zenginleştiren, bana yol gösteren Yard. Doç. Dr. İsmail TAŞLI'ya, istatistiksel verileri düzenlememde yardımcı olan Yard. Doç. Dr. Şeref TAN'a, Eğitim Fakültesi öğretim görevlisi Gülbin KIYICI'ya, bana her zaman destek olan aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
TEZ VERİ GİRİŞ FORMU	I
ÖZET	III
ABSTRACT.....	IV
YEMİN METNİ	V
TUTANAK	VI
ÖNSÖZ.....	VII
İÇİNDEKİLER	VIII
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	XII
TABLolar LİSTESİ	XV
KISALTMALAR	XVIII

BÖLÜM I

GİRİŞ	1
A- Problem	1
A.1. Alt Problemler	1
B- Amaç ve Metot	2
C- Araştırmanın Önemi	2
D- Sayıtlılar	3
E- Sınırlılıklar	3

BÖLÜM II

YÖNTEM	4
2. 1. Araştırmanın Modeli	4
2. 2. Evren- Örneklem	4
2. 3. Veri Toplama Araçları	7
2. 4. Verilerin Toplanması	7
2. 5. Verilerin Analizi	7

BÖLÜM III

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE PSİKOMOTOR ALAN	8
3. 1. Psikomotor Alanın Tanımı	8
3. 2. Sosyal Bilgilerde Psikomotor Beceriler	8
3. 3. Psikomotor Alanın Harita Becerileri ile İlişkilendirilmesi.....	9

BÖLÜM IV

SOSYAL BİLGİLERİN TANIMI, SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİ VE EĞİTİMİ	11
3. 1. Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgiler İlişkisi	11
3. 2. Neden Sosyal Bilgiler?	12
3. 3. İlköğretimde Sosyal Bilgilerin Yeri	13
3. 4. Sosyal Bilgilerin Tarihsel Gelişimi	16
3. 5. Sosyal Bilgiler Konularının Öğretiminde Kullanılan Araç ve Gereçler	19
3.5.1. Derslerde araç-gereç kullanımının Öğrenme-Öğretme Süreçlerine Ne Gibi Katkıları Vardır?	19
Görsel Araçlar	24
Görsel ve İşitsel Araçlar	35

BÖLÜM V

HARİTALARIN SOSYAL BİLGİLER DERSLERİNDE KULLANIMI	37
5.1. Sosyal Bilgiler Derslerinde Harita ve Kürelerin Kullanılacakları Yerler	38
5.2. Haritalardan Nerelerde Faydalanılır?	39
5.3. Harita ve Küreyle İlgili Öğrenciye Verilmesi Gereken Bilgi ve Kavramlar	40
5.4. Harita Çalışmalarını Kuvvetlendirecek Öğrenci Faaliyetleri	42
5.5. Harita Öğretimi	42

5.6. Haritaları Okumaları Ve Kullanmaları İçin Çocukların Kazanımları Gereken Kavramlar ve Bilgiler	44
5.7. Harita Yapma Etkinlikleri	50
5.8. Temel Harita Becerilerinin Geliştirilmesine Yönelik Etkinlik Örnekleri	51
5.9. Gazetelerde Yer Alan Haritalardan Yararlanma	55
5.9.1. Sosyal Bilgiler Dersinde Güncel Olaylar ve Gazete Kullanımı	55
5.9.2. Gazetelerde Yer Alan Harita Örnekleri	56

BÖLÜM VI

YENİ SOSYAL BİLGİLER PROGRAMI	64
6.1. Programın Genel Özellikleri	64
6.2. Yeni Program İçinde Yer Alan Harita Çalışmaları	66
6.2.1. Programda Verilen Örnek Harita Etkinlikleri	66
6.2.2. Ders Kitaplarında Yer Alan Haritalar	67
6.2.3. Çalışma Kitaplarında Verilen Haritalı Etkinlikler	78

BÖLÜM VII

İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	84
----------------------------------	-----------

BÖLÜM VIII

YAPILAN ANKETİN İSTATİSTİKSEL YORUMLARI	89
8.1. Bulgular	89
8.2. Yorumlar	108

BÖLÜM IX

İLKÖĞRETİM SOSYAL BİLGİLER DERSLERİNDE HARİTALARIN KULLANIMINDA KARŞILAŞILAN SORUNLAR VE ÇÖZÜM

ÖNERİLERİ.....	110
Sorunlar ve Çözüm Yolları	110

BÖLÜM X

SONUÇ VE ÖNERİLER	114
10.1. Sonuçlar	114
10.2. Öneriler	115
KAYNAKLAR	118
EKLER	125

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Sosyal Bilgilerin Temel Amaçları	13
Şekil 2. Tepegöz	26
Şekil 3. Yön Öğretimi	45
Şekil 4. Basit Bir Pusula	46
Şekil 5. Harita Okuma Çalışmalarında Resimli Semboller	48
Şekil 6. Harita Okuma Çalışmalarında Yarı Resimli ve Normal Semboller	48
Şekil 7. Uluslar Arası Harita İşaretleri	49
Şekil 8. Hava Durumu Haritası	51
Şekil 9. Türkiye'nin Yeryüzü Şekilleri	53
Şekil 10. Yeryüzünde Yağışların Dağılışı Haritası	54
Şekil 11. 19 Ekim 2005 Tarihli Sabah Gazetesindeki Harita	56
Şekil 12. 18 Ekim 2005 Tarihli Sabah Gazetesindeki Harita	57
Şekil 13. 19 Eylül 2005 Tarihli Akşam Gazetesindeki Harita	58
Şekil 14. 19 Eylül 2005 Tarihli Akşam Gazetesindeki Harita	58
Şekil 15. 2004 İzmir Ekinde Yer Alan Harita	59
Şekil 16. 8 Eylül 2005 Tarihli Star Gazetesindeki Harita	60
Şekil 17. 4 Ocak 2006 Tarihli Sabah Gazetesindeki Harita	60
Şekil 18. Milliyet Gazetesindeki "Muratlı Çöp Barajı Plansızlığın Eseri" adlı Haberine Ait Harita	61
Şekil 19. 17 Temmuz 2005 Tarihli Sabah Gazetesindeki Harita	62
Şekil 20. Dünya Haberlerini Gösteren Harita	62
Şekil 21. Türkiye Genelinde Gerçekleşen Haberlerin Gösterildiği Harita	63
Şekil 22. 4. Sınıf Ders Kitabında Yer Alan "Atatürk'ün Kurtuluş Savaşı'nda Gittiği Yerler" Haritası	67
Şekil 23. Yeni Programa Göre Düzenlenen 4. Sınıf Ders Kitabındaki Krokiler	67
Şekil 24. 4. Sınıf Ders Kitabındaki "Hava Nasıl Olacak?" Konusunun Haritası	68

Şekil 25. 4. Sınıf Ders Kitabındaki “Meteorolojiye Gidiyoruz” Konusunun Haritası	69
Şekil 26. 4. Sınıf Ders Kitabındaki “Doğal Afetler ve Çevremiz” Konusunun Deprem Haritası	69
Şekil 27. 4. Sınıf Ders Kitabındaki “Bizim Bayramımız” Konusuna Ait Harita	70
Şekil 28. 4. Sınıf Ders Kitabındaki “Uzaklardan Geldiler” Konusuna Ait Harita	70
Şekil 29. 4. Sınıf Ders Kitabındaki “Hollanda’da İlk Laleler” Konusuna Ait Hollanda Haritası	71
Şekil 30. 4. Sınıf Ders Kitabındaki “Ata Yurttan Bir Ülke” Konusuna Ait Türkmenistan Haritası	71
Şekil 31. 4. Sınıf Ders Kitabındaki “Şimdi Güney Kore’de” Konusuna Ait Harita	72
Şekil 32. 4. Sınıf Ders Kitabındaki “Merhaba Tunus” Konusuna Ait Tunus Haritası	72
Şekil 33. 5. Sınıf Ders Kitabındaki “Kamptaki Yaşam” Konusuna Ait Harita	73
Şekil 34. 5. Sınıf Ders Kitabındaki “Şehirlerin Anlattıkları” Konusuna Ait Harita	73
Şekil 35. 5. Sınıf Ders Kitabındaki “Merve Nerede Yaşıyor” Konusuna Ait Haritalar	74
Şekil 36. 5. Sınıf Ders Kitabındaki “Haritalar Konuşur mu?” Konusuna Ait Türkiye Fiziki Haritası	74
Şekil 37. 5. Sınıf Ders Kitabındaki “Haritalar Konuşur mu?” Konusunda Yer Alan Bölge Buldurma Haritası	75
Şekil 38. 5. Sınıf Ders Kitabındaki “Haritalar Konuşur mu?” Konusuna Ait Harita.....	75
Şekil 39. 5. Sınıf Ders Kitabındaki “Çevremizde Yerleşme” Konusuna Ait Türkiye’de İllerin Nüfus Büyüklüğüne Göre Sıralanış Haritası.....	76

Şekil 40. 5. Sınıf Ders Kitabındaki ‘‘Doğal Afetlerle Yaşamaya Hazır mısınız?’’ Konusuna Ait Deprem Haritası	76
Şekil 41. 5. Sınıf Ders Kitabındaki ‘‘İç Anadolu Bölgesini Tanımaya Hazır mısınız?’’ Konusuna Ait Harita	77
Şekil 42. 5. Sınıf Ders Kitabındaki ‘‘Bereketli Memleketim’’ konusuna Ait Türkiye’nin Bölgelerinde Yetişen Ürünler	77
Şekil 43. 5. Sınıf Ders Kitabındaki Mısır Haritası	78
Şekil 44. 4.Sınıf Çalışma Kitabındaki ‘‘Sevr Antlaşması’na Göre Yurdumuz’’ Etkinliğindeki Harita	78
Şekil 45. 4. Sınıf Çalışma Kitabındaki ‘‘Hep Birlikte’’ Adlı 6. Ünitenin 1.Etkinliğindeki Harita	79
Şekil 46. 5. Sınıf Çalışma Kitabındaki ‘‘Bölgemizi Tanıyalım’’ ünitesinin 3. Etkinliğine Ait Harita	80
Şekil 47. 5. Sınıf Çalışma Kitabındaki ‘‘Bölgemizi Tanıyalım’’ ünitesinin 7. Etkinliğinde Yer Alan Harita	80
Şekil 48. 5. Sınıf Çalışma Kitabındaki ‘‘Bölgemizi Tanıyalım’’ ünitesinin 8. Etkinliğinde Yer Alan Harita	81
Şekil 49. 5. Sınıf Çalışma Kitabındaki ‘‘Bölgemizi Tanıyalım’’ ünitesinin ‘‘Harita Yapıyoruz’’ Etkinliğine Ait Harita	81
Şekil 50. 5. Sınıf Çalışma Kitabındaki ‘‘Bölgemizi Tanıyalım’’ ünitesinin ‘‘Dağ, Ova, Plato’’ Etkinliğine Ait Harita.....	82
Şekil 51. 5. Sınıf Çalışma Kitabındaki ‘‘Bölgemizi Tanıyalım’’ Adlı Ünitenin ‘‘Sularımız’’ Adlı Etkinliğindeki Harita.....	82
Şekil 52. 5. Sınıf Çalışma Kitabındaki ‘‘Ürettiklerimiz’’ Adlı Ünitenin ‘‘ Yaşadığımız Bölgedeki Ekonomik Faaliyetler Nelerdir?’’ Etkinliğine Ait Harita	83
Şekil 53. 5. Sınıf Çalışma Kitabındaki ‘‘Hepimizin Dünyası’’ Adlı Ünitenin 5. Etkinliğine Ait Harita	83

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Yapılan Araştırmaya Katılanların Cinsiyet Durumu	5
Tablo 2. Araştırmaya Katılan 4. ve 5. sınıf Öğretmen Sayısı	5
Tablo 3. Araştırmaya Katılan Öğretmenlerin Kıdem Dağılımı.....	6
Tablo 4. Araştırmaya Katılan Öğretmenlerin Mezun Durumu.....	6
Tablo 5. Harita Renklerinin Anlamları	47
Tablo 6. “Sosyal Bilgiler dersini mutlaka araç-gereç kullanarak işlerim.” Sorusuna Verilen Cevaplar	90
Tablo 7. “Tüm öğrencilerimin atlası olsun isterim.” sorusuna verilen cevaplar.....	90
Tablo 8. “Atlasını okula getirmeyen öğrencileri uyarma gereksinimi duymam.” sorusuna Verilen Cevaplar	91
Tablo 9 “Okulumuzda ihtiyaç duyduğum harita çeşitlerini bulmakta sıkıntılar yaşıyorum.” sorusuna verilen cevaplar	91
Tablo 10. “Sınıfa zaman zaman harita getirmediğim olur.” sorusuna verilen cevaplar	92
Tablo 11. ”Harita ve atlas kullanım becerim oldukça iyidir.” sorusuna verilen cevaplar	93
Tablo 12. “Öğrencilere harita işaretlerinin nasıl kullanılacağını yeri geldikçe tüm haritalarda gösteririm.” sorusuna verilen cevaplar.....	93
Tablo 13. İlköğretimde eğitim-öğretim süresince harita ve atlas kullanımının iyi kavratıldığını düşünmüyorum” sorusuna verilen cevaplar	94
Tablo 14. “Sosyal Bilgiler dersi işlenişinde, harita ve atlasları gerekli görmedikçe kullanmam.” sorusuna verilen cevaplar	94
Tablo 15. “Zaman zaman öğrencilere harita çizdiririm.” sorusuna verilen cevaplar	95
Tablo 16. “Harita ve atlasların Sosyal Bilgiler dersleri için temel araç olduğu düşüncesine katılıyorum.” sorusuna verilen cevaplar	96
Tablo 17. “İhtiyaç duyulacak harita ve atlaslar sınıfta her zaman hazır bekletilmelidir.” sorusuna verilen cevaplar	96

Tablo 18. “Şu an mesleğine devam eden öğretmenlerin harita ve atlas kullanımı konusunda hizmet içi eğitimden geçirilmesi gerektiğini inanmıyorum.” sorusuna verilen cevaplar	97
Tablo 19. “Sosyal bilgilerde harita ve atlas kullanımı ile ilgili yapılan seminer, sempozyum, panellere katılmak bilgi ve becerilerimi artırabileceğine inanmıyorum.” sorusuna verilen cevaplar	98
Tablo 20. “Öğretmen yetiştirme programlarında harita ve atlas kullanımı becerilerine yer verilmesi gerektiğini düşünüyorum.” sorusuna verilen cevaplar	98
Tablo 21. “Sosyal bilgiler dersi için öğrencilere verilen bireysel çalışmalarda harita ve atlas kullanımını artıracak etkinliklere yer verilmelidir.” Sorusuna verilen cevaplar	99
Tablo 22. “Derslerimde şu ana kadar dilsiz harita ile ilgili çalışmalara hiç yer vermedim.” sorusuna verilen cevaplar.....	100
Tablo 23. “Medyatik araçlardaki haritalı bilgileri mutlaka kullanırım.” sorusuna verilen cevaplar	100
Tablo 24. “Haber kaynaklarına dayalı harita çalışmaları yaptırırım.” sorusuna verilen cevaplar	101
Tablo 25. “İnternet ortamındaki haritaların öğrencileri hazıra alıştırdığını düşünüyorum.” sorusuna verilen cevaplar	102
Tablo 26. Öğretmenlerin Okuttuğu sınıf ile “Sosyal bilgiler dersi için öğrencilere verilen bireysel çalışmalarda harita ve atlas kullanımını artıracak etkinliklere yer verilmelidir.” Sorusuna (16.soruya)Verdikleri Cevapları Karşılaştırmak İçin Yapılan t-testi Sonuçları	102
Tablo 27. Öğretmenlerin Mezun Olduğu Okul ile “Tüm Öğrencilerin Atlasının Olmasını İsterim.” sorusuna (2.soruya) Verdikleri Cevapları Karşılaştırmak İçin t-testi Sonuçları	103
Tablo 28. Öğretmenlerin Mezun Olduğu Okul ile “Sosyal Bilgiler dersi işlenişinde, harita ve atlasları gerekli görmedikçe kullanmam.” Sorusuna (9. soruya) Verdikleri Cevapları Karşılaştırmak İçin t-testi Sonuçları	103

Tablo 29. Öğretmenlerin kıdemleri (çalışma yılı) ile Şu an Mesleğine Devam Eden Öğretmenlerin Harita Ve Atlas Kullanımı Konusunda Hizmet İçi Eğitimden Geçirilmesi Gerekliliği Sorusuna (13.soruya) Verdikleri Cevapları Karşılaştırmak İçin Yapılan Betimsel İstatistik Tablosu	104
Tablo 30. Öğretmenlerin kıdemleri (çalışma yılı) ile Şu an Mesleğine Devam Eden Öğretmenlerin Harita Ve Atlas Kullanımı Konusunda Hizmet İçi Eğitimden Geçirilmesi Gerekliliği Sorusuna (13.soruya) Verdikleri Cevapları Karşılaştırmak İçin Yapılan Varyans Analizi Tablosu	105
Tablo 31. Öğretmenlerin kıdemleri (çalışma yılı) ile “Şu an Mesleğine Devam Eden Öğretmenlerin Harita Ve Atlas Kullanımı Konusunda Hizmet İçi Eğitimden Geçirilmesi Gerekliliği” Sorusuna (13.soruya) Verdikleri Cevapları Karşılaştırmak İçin Yapılan LSD Anlamlılık Çözümlemesi Sonuçları	105
Tablo 32. Öğretmenlerin Kıdemleri(çalışma yılı) ile Sosyal Bilgiler dersi için Öğrencilere Verilen Bireysel Çalışmalarda Harita ve Atlas Kullanımını Arttıracak Etkinliklere Yer Verilmesi Sorusuna (16.soruya) Verdikleri Cevapların Karşılaştırıldığı Betimsel İstatistik Tablosu	106
Tablo 33. Öğretmenlerin Kıdemleri(çalışma yılı) ile Sosyal Bilgiler dersi için Öğrencilere Verilen Bireysel Çalışmalarda Harita ve Atlas Kullanımını Arttıracak Etkinliklere Yer Verilmesi Sorusuna (16.soruya) Verdikleri Cevapların Karşılaştırıldığı Varyans Analizi Tablosu	107
Tablo 34. Öğretmenlerin Kıdemleri(çalışma yılı) ile Sosyal Bilgiler dersi için Öğrencilere Verilen Bireysel Çalışmalarda Harita ve Atlas Kullanımını Arttıracak Etkinliklere Yer Verilmesi Sorusuna (16.soruya) Verdikleri Cevapları Karşılaştırmak İçin Yapılan LSD Anlamlılık Çözümlemesi Sonuçları	107

KISALTMALAR

ANOVA: Tek Yönlü Varyans Analizi

KPSS : Kamu Personeli Seçme Sınavı

M.E.B. : Milli Eğitim Bakanlığı

T.C. : Türkiye Cumhuriyeti

YÖK : Yüksek Öğretim Kurulu

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu çalışma ile Sosyal Bilgiler öğretiminde temel araç olan haritaların ilköğretim 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler dersinde kullanımı, okullardaki mevcut durumu ve harita kullanımında karşılaşılan sorunlar ortaya konmaya çalışılmıştır. Öncelikle betimsel bir çalışma yapılmış, daha sonra öğretmenlere anket uygulanmıştır. Ayrıca konuyla ilgili daha önce yapılan çalışmalar incelenmiştir.

Bu bölümde problem belirlenmiş, araştırmanın amacı, önemi, sayıtlılar, sınırlılıklar üzerinde durulmuştur.

A- Problem

İlköğretim 4. ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde kullanılan öğretim yöntemleri sebebiyle bu ders, ezberlemenin ön plana çıktığı bir ders olmuştur. Hiçbir ders araç gereç olmadan öğretilmeyeceği gibi Sosyal Bilgiler dersi de araç gereç olmadan öğretilemez.

Sosyal Bilgiler dersinin öğretiminde temel araçlardan olan haritalar, derslerde pek kullanılmamakta dolayısıyla da harita becerileri gelişmeyen öğrenciler yetişmektedir. Bu çalışma, okullarımızda 4. ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler derslerinde harita ve atlas kullanım durumunu belirlemek amacıyla yapılmıştır.

Araştırmamızın problemi; İlköğretim Sosyal Bilgiler dersinde harita kullanımının psikomotor hedefleri gerçekleştirmeye ve öğretime katkısı nedir?

A.1. Alt Problemler

1. Öğretmenlerin cinsiyeti ile Sosyal Bilgiler dersinde harita kullanımı arasında anlamlı derecede farklılık var mıdır?

2. Öğretmenlerin mezun olduğu okul ile Sosyal Bilgiler dersinde harita kullanımı arasında anlamlı derecede farklılık var mıdır?
3. Öğretmenlerin kıdemi (çalışma yılı) ile Sosyal Bilgiler dersinde harita kullanımı arasında anlamlı derecede farklılık var mıdır?
4. Öğretmenlerin okuttuğu sınıf ile Sosyal Bilgiler dersinde harita kullanımı arasında anlamlı derecede farklılık var mıdır?
5. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin haritalarla ilgili karşılaştıkları sorunlar nelerdir?

B- Amaç ve Metot

Bu çalışmanın amacı, ilköğretim 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler derslerinde harita kullanımını belirlemek, bu konuyla ilgili sorunları tespit etmek ve bu sorunlara çözüm önerileri sunmaktır.

Araştırma, Manisa ili Demirci ve Gördes ilçelerindeki merkez ve bazı köy okullarında yapılmıştır.

C- Araştırmanın Önemi

Eğitim kurumlarının en önemli amaçlarından biri çocuğun iyi bir vatandaş olmasını ve onun toplumsallaşmasını sağlamaktır. İlköğretimde bu amaca Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler dersleri ile ulaşılmaya çalışılmaktadır.

Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler dersleri çocuğun günlük yaşamıyla en fazla ilişkili olanlardır. Çocuğun, dünyada ve kendi ülkesinde oluşan değişikliklerden haberdar olabilmesi için ülkesinin coğrafi yapısını, yeryüzü şekillerini, iklimini bilmesi gerekir. Çocuk, bu bilgilere harita ile daha kolay ulaşır. Çocuğun çevresini tanımasını sağlayan bilim dalı sosyal bilgilerdir.

Sosyal Bilgiler öğretiminde temel unsur haritalardır. İlköğretim Sosyal Bilgiler derslerinde harita kullanımı önemli yer tutmasına rağmen bu araçlardan yeterince faydalanıldığı söylenemez. İleri sınıflara gidildiğinde bile bazı basit sembollerin tanınmadığı gözlenmektedir. Bu çalışma ile, ilköğretim 4. ve 5. sınıf sınıf öğretmenlerinin harita kullanma düzeyleri ve harita kullanımına ilişkin düşünceleri alınmıştır.

Yeni öğretim programı, yapılandırmacı yaklaşıma dayanmaktadır. Dolayısı ile öğrenci etkinliklerinin harita becerilerini geliştirmesi de ön plana çıkmalıdır. Bu sebeple 4. ve 5. sınıf ders kitapları incelenmiş ve gerçekten yeni programda harita becerilerini artırıcı etkinliklere yer verildiği gözlenmiştir. Dilsiz haritalardan kabartma haritalara kadar pek çok harita verilmiştir. Konular, harita üzerinde anlatılmış, haritalı etkinliklere yer verilmiş ve konular böylece pekiştirilmiştir.

Çalışma aracılığı ile öğretmenlere harita kullanım yolları öğretilecek, öğretmenlerin öğrencilerinin harita kullanım becerilerini geliştirmeleri için öğretmenlere örnekler sunulacaktır. Elde edilecek bilgiler yoluyla eğitimde rol oynayan kişilerin okullardaki mevcut harita durumları ve kullanım sorunları ile bilgi sahibi olacakları düşünülmektedir.

D- Sayıtlılar

- Anketi cevaplayan tüm öğretmenlerin soruları içtenlikle yanıtladıkları varsayılmıştır.
- Öğretmenlerin soruları yanıtlarken harita ile ilgili kavramları bildikleri varsayılmıştır.

E- Sınırlılıklar

Bu araştırma;

- 2004-2005 eğitim-öğretim yılında Manisa İli Demirci ilçesine bağlı 16 tane ilköğretim okulunda ve Manisa İli Gördes İlçesindeki 7 tane ilköğretim okulunda görev yapmakta olan 70 sınıf öğretmeninden elde edilen verilerle sınırlıdır.

BÖLÜM II

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evren ve örnekleme, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve analizinde kullanılan istatistiksel yöntemler hakkında bilgi verilmiştir.

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada ilköğretim 4. ve 5.sınıf sosyal bilgiler derslerinde harita kullanımının ne düzeyde olduğu ve harita kullanımına ilişkin sorunlar araştırılmıştır. Bunun için deneklere betimsel bir çalışma yapılmıştır. İlköğretim 4. ve 5.sınıf sosyal bilgiler dersinde harita kullanımı ile ilgili sorunlar betimlemeye çalışılırken deneklere uygulanan ankette, ilköğretim 4. ve 5. sınıf sınıf öğretmenlerinin haritaları kullanım durumları, ülkemizde harita kullanımı ile ilgili ve okullarımızdaki mevcut haritalar ile ilgili tutum ve düşünceleri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

2.2. Evren – Örneklem

Çalışma evrenini, Manisa ili Demirci ve Gördes ilçelerindeki ilköğretim okullarında görev yapan 4. ve 5. sınıf sınıf öğretmenleri oluşturmaktadır.

Örneklemini ise Manisa ili Demirci İlçesindeki merkez ilköğretim okulları ve Borlu İlköğretim Okulu, Borlu Gazi İlköğretim Okulu, Kılavuzlar İlköğretim Okulu, İcikler İlköğretim Okulu, Esenyurt İlköğretim Okulu, Minnetler İlköğretim Okulu, Kargınışıklar İlköğretim Okulu, Durhasan İlköğretim Okulu, Mahmutlar İlköğretim Okulu ve Çataloluk İlköğretim Okulu; ve Gördes İlçesindeki merkez ilköğretim okulları ve Güneşli İlköğretim Okulu, Çiçekli İlköğretim Okulu 4. ve 5. sınıf sınıf öğretmenleri oluşturmaktadır.

Böylece Demirci’de 46 tane 4. ve 5.sınıf öğretmeni, Gördes’te 24 tane 4. ve 5. sınıf öğretmeni olmak üzere toplam 70 öğretmen, araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır.

Tablo 1. Yapılan Araştırmaya Katılanların Cinsiyet Durumu

CİNSİYET	f	% f
Bay	41	% 58.57
Bayan	29	% 41.43
Toplam	70	% 100

Tablo 1’in incelenmesinden görüleceği üzere ankete 70 öğretmen katılmıştır. Bu öğretmenlerin 41’i bay (% 58,57) ve 29’u bayan (% 41,43) dır (Tablo 1).

Tablo 2. Araştırmaya Katılan 4. ve 5. Sınıf Öğretmen Sayısı

	f	% f
4. Sınıf Öğretmeni	35	% 50
5. Sınıf Öğretmeni	35	% 50
Toplam	70	%100

Yapılan araştırma, 35’i (% 50) 4. sınıf, 35’i (% 50) 5. sınıfı okutmakta olan öğretmene uygulanmıştır (Tablo 2).

Tablo 3. Araştırmaya Katılan Öğretmenlerin Kıdem Dağılımı

KIDEMİ	f	% f
1-5 yıl	18	% 25,71
6-15 yıl	15	% 21,43
16-20 yıl	16	% 22,86
21+...	21	% 30
Toplam	70	%100

Görüldüğü gibi soruları yanıtlayan öğretmenlerin 18'i (% 25,71) 1-5 yıl arasında, 15'i (% 21,43) 6-15 yıl arasında, 16'sı (%22,86) 16-20 arasında ve 21'i (% 30) da 21 yıl ve üzeri görev yapanlardan oluşmaktadır (Tablo 3).

Tablo 4. Araştırmaya Katılan Öğretmenlerin Mezun Durumu

MEZUN OLUNAN OKUL	f	% f
Eğitim Enstitüsü	14	% 20
Eğitim Yüksekokulu	17	% 24,29
Eğitim Fakültesi	38	% 54,28
Yüksek Lisans	1	% 1,43
Toplam	70	%100

Görüldüğü üzere araştırmaya katılanların 14'ü (% 20) eğitim enstitüsü mezunu, 17'si (% 24,29) eğitim yüksekokulu mezunu, 38'i (% 54,28) eğitim fakültesi mezunu, 1'i (% 1,43) yüksek lisans mezunudur. Öğretmenlerin hiçbiri doktora mezunu ya da başka fakültelerden mezun değildir (Tablo 4).

2.3. Veri Toplama Araçları

Deneklerin kişisel bilgileri ile harita kullanımına ilişkin soruların yer aldığı anket, araştırmacı tarafından geliştirilmiştir.

Toplam 25 sorudan oluşan anketin, 5 tanesi kişisel bilgileri sorgulamakta, diğerleri ise harita ve atlas kullanımını ve haritaların okullardaki mevcut durumunu sorgulamaktadır.

2.4. Verilerin Toplanması

Araştırma için kullanılan anketler, 2005 yılının Mayıs ayı içerisinde uygulanmıştır. Anketler uygulanmadan önce okul idaresi ile görüşülmüş, belirlenen tarih ve saatlerde anketleri öğretmenler cevaplamışlardır. Öğretmenlerin anketleri cevaplamalarından önce de öğretmenlere anketle ilgili gerekli açıklamalar yapılmıştır.

2.5. Verilerin Analizi

Uygulama sonucunda elde edilen anketlerden hepsi tamamen doldurulmuş anketler değerlendirmeye alınmıştır. Anketlerde alınan cevaplar teker teker incelenerek çeşitli kategorilere ayrılarak bilgisayara geçirilmiştir. Uygulanan anketin güvenilirliği hesaplanmıştır. Yapılan düzenlemeler Microsoft Word programında, istatistiksel işlemler ise Microsoft Excel ve SPSS 11 paket programıyla yapılmıştır. Sonuçların değerlendirilmesinde “frekans, t-testi ve ANOVA (tek yönlü varyans analizi)”dan yararlanılmıştır.

BÖLÜM III

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE PSİKOMOTOR ALAN

3. 1. Psikomotor Alanın Tanımı

Bu alan, öğrenilmiş becerilerin kodlandığı alandır. Kişi kaslarını, vücut organlarından birini ya da birkaçını veya tümünü kullanarak bazı davranışlar ortaya koyabilir. Bu tür davranışlar doğuştan şifrelenmiş, geçici ya da öğrenilmiş olabilir. Devinişsel (psikomotor) alanın kapsamına, öğrenilmiş beceriler girer. Sözcüğü; gözümüze şiddetli bir ışık gelince göz kapaklarımızı hemen kaparız. Bu tür davranış da fizikidir, fakat öğrenilmiş değildir; çünkü göz kapağı bu davranışı otomatik olarak yapar. Yani bu davranış doğuştan şifrelenmiştir. Geçici davranışa örnek olarak, sarhoş bir adamın yaptıkları verilebilir. Gerçi içki içmeyi kişi sonradan öğrenmiştir; fakat gösterilen davranış geçicidir; içkinin etkisi kalkınca, bu tür davranışları göstermez. Oysa otomobili çalıştıracak kişi sırasıyla “kapıyı açar, şoför koltuğuna oturur, emniyet kemerini bağlar, vitesi boşa alır, kontağı açar ve marşa basar”. Bir otomobilin çalıştırılması, koşullar değişmedikçe her zaman böyle olabilir. Bu örnekte de görüldüğü gibi davranışlar öğrenilmiştir ve süreklidir. İşte, bu tür öğrenilmiş davranışların girdiği alana “devinişsel (psikomotor) alan” denir (Sönmez, 2003) .

3.2. Sosyal Bilgilerde Psikomotor Beceriler

Bu beceriler de diğer alanlarda olduğu gibi aşamalı şekilde sıralanmıştır. **Sosyal bilgiler dersinde “harita, kroki, plan çizme, anket uygulama, vak’a incelemesi yapma, görüşme yapma” gibi etkinlikler devinişsel alanın kapsamı içindedir.** Bu alan bilişsel ve duyuşsal alanla iç içedir. Ayrıca kişi, bu alanla ilgili davranışları çeşitli düzeylerde öğrenebilir. Bu davranışlar basitten karmaşığa, kolaydan zora, bir organın hareketinden daha çok organın koordineli hareketine doğru aşamalı olarak sıralanabilir. Kişi bu davranışları taklit ederek gösterebilir. Daha ileri düzeyde onları otomatik olarak yapabilir. En üst düzeyde ise, kişi etkili ve verimli yeni bir davranış örüntüsü gösterebilir.

Kişi, devinişsel alanla ilgili bir davranışı öğrenirken, önce o davranışı gözler, yani gelen uyarıcıları algılar. Sonra aynı davranışı tekrar etmeye çalışır. Bu işe “kılavuzlanmış faaliyet” denebilir. Daha sonra beceri haline getirebilir. Bu becerileri yeni durumlara uydurabilir. En üst basamakta ise, bu becerileri kullanarak yeni ürünler ortaya koyabilir. Kişinin davranışı gözlemesi, yani algılaması ilk basamaktır; çünkü gözlenmeyen, algılanmayan bir davranış öğrenilemez. Uyarılmadan sonra, kişinin o davranışı, kılavuz denetiminde, ya da örneği göz önünde tutarak tekrarlaması gerekir. Tekrarlama, gözlemeden, uyarılmadan daha karmaşık ve zor bir basamaktır. Öğrenci tekrarlama tekrarlama, davranışı beceri haline getirebilir. Beceri halindeki davranış, otomatik olarak istenilen nitelik, süre ve yeterlikte yapılabilir. Bir davranışın bu özelliklerle donanık olması, tekrarlanması daha zor ve karmaşıktır. Üstelik kişi kılavuzlama etkinlikleri olmadan, davranışı beceri haline getiremez. Öğrenci bu becerileri elde ettikten sonra, o beceriyi, ilk kez karşılaştığı yeni bir durumda da kullanabilir. Tüm bu basamaklardan sonra kişi, devinişsel alanda yeni bir davranış modelleri oluşturabilir, yaratabilir. Bu son basamağa ulaşabilmesi için kendinden önceki dört basamağı hakkıyla geçmesi gerekebilir (Sönmez, 2003)

3.3. Psikomotor Alanın Harita Becerileri ile İlişkilendirilmesi

Burada harita kullanımının psikomotor beceriler ile Sosyal bilgiler dersinde nasıl ilişkilendirilebileceği örneklerle açıklanmaya çalışılacaktır. Örneğimizde öğrencilere yaşadığı yerin ait olduğu coğrafi bölgenin haritası kavratılmaya çalışılacaktır. Psikomotor alanın 5 basamağı ayrı ayrı ele alınacaktır:

3.3.1. Uyarılma basamağı:

Öğretmen, coğrafi bölgenin haritasının nasıl çizileceğini önce kendisi gösterir, öğrenciler onu izler. Öğrenci, daha sonra haritayı çizmek için vücudunu, elini, parmaklarını uygun duruma getirir.

3.3.2. Kılavuz Denetiminde Yapma:

Öğretmenin denetiminde öğrenciler, haritayı kendileri ezbere çizmeye çalışır. Öğretmen hataları anında düzeltilmelidir.

3.3.3. Beceri Durumuna Getirme:

Öğretmen, öğrencilerin yaşadıkları bölgenin haritasını yalnız başına çizmeleri için haritayı evde çizmelerini ister. Böylece öğrencilerin haritayı bireysel olarak çizebilmeleri sağlanmış olur.

3.3.4. Duruma Uydurma:

Öğretmen, öğrencilerden bir hafta boyunca gazete ve televizyonda verilen haberleri izlemelerini ve buldukları bölge ile ilgili olan haberleri kendi çizdikleri haritanın üzerine yerleştirmelerini ister. Ayrıca gazetelerde buldukları haberlere ait haritaların doğru çizilip çizilmediği ile ilgili yorumları istenebilir.

3.3.5. Yaratma:

Öğretmen, öğrencilerden yaşadıkları bölgenin coğrafi özelliklerini, yeryüzü şekillerini, bölgeye has olan tarım ürünlerini, eşyalarını, tarihi eserlerini v.b. çeşitli renklerde kartonlarla, boyalarla maketlerini yapıp çizdikleri büyük bir haritanın üzerine yapıştırılmalarını isteyebilir.

BÖLÜM IV

SOSYAL BİLGİLERİN İLKÖĞRETİM PROGRAMINDAKİ YERİ VE ÖNEMİ

4. 1. Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgiler İlişkisi

“Sosyal Bilimler” ile “Sosyal Bilgiler” kavramlarının çoğu kez eş anlamlı olarak kullanıldıkları görülmektedir. Ancak, ikisi arasında yakın ilişki vardır. “**Sosyal Bilimler** “ geniş anlamıyla insanlar arası ilişkileri inceleyen bir bilim alanıdır. Bu kavram, insanın insanla ve insanın çevreyle ilişkilerini inceleyen **disiplinler topluluğu** olarak da algılanabilir. Genellikle Sosyal bilimler kapsamında; antropoloji, ekonomi, coğrafya, hukuk, siyasal bilimler, psikoloji, psikiyatri, sosyoloji, eğitim, dil, sağlık bilimleri, tarih, istatistik gibi disiplinler yer almaktadır (Alkan, Kurt, tarihsiz).

“**Sosyal Bilgiler** “ ise, Sosyal Bilimlerin bulgularının, insanlar için gerekli olan temel ve ortak öğelerini kapsamaktadır. Sosyal Bilgiler, bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren; insanın sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersidir (İlköğretim Programı, 2005).

Sosyal Bilimler, bilgiyi üretirler. Sosyal Bilgiler ise bilgiyi tüketir. Ancak yeni Sosyal Bilgiler programının yapılandırmacı anlayışa dayanması ile Sosyal bilgiler dersi de bilgi üretmeyi hedeflemektedir.

4.2. Neden Sosyal Bilgiler?

İnsanlar biyolojik bir varlık olarak dünyaya gelirler. Yeni doğan bir bebeğin ağlama, kavrama, emme gibi çok basit davranışları vardır. Bebek sahip olduğu bu davranışlarla ve çevresindeki kişilerin yardımıyla beslenme, korunma gibi en temel ihtiyaçlarını karşılar. Temel ihtiyacını belirtmek için tek yapabileceği ağlamak olan bebek, duyu organlarının ve sinir sisteminin gelişmesiyle birlikte hızla çevresi ile etkileşim kurmaya başlar. Önce aile bireylerini tanır, onlara gülücükler dağıtarak "merhaba" der. Sonra akrabalarını, komşularını, arkadaşlarını tanır. Onlarla iletişim kurmaya çalışır. Çocuk büyüdükçe ihtiyaçları ve bunları karşılama yolları da çeşitlenir. Çevresindeki kişileri sevmek, onlar tarafından sevilme, bir gruba ait olmak ister. Bunları elde etmek için yaşadığı toplumun bazı kuralları vardır ve bunlara uymak zorundadır.

Toplumsal yaşama uyum sağlamak, toplumsal yapı içindeki kişi, grup ve kurumlarla birlikte uyumlu bir biçimde yaşamak, aslında son derece güç bir iştir. Bunu başaramayan kişilerde genellikle davranış bozuklukları gözlenir, üretken olamazlar, kendilerine ve çevrelerine zarar veririler.

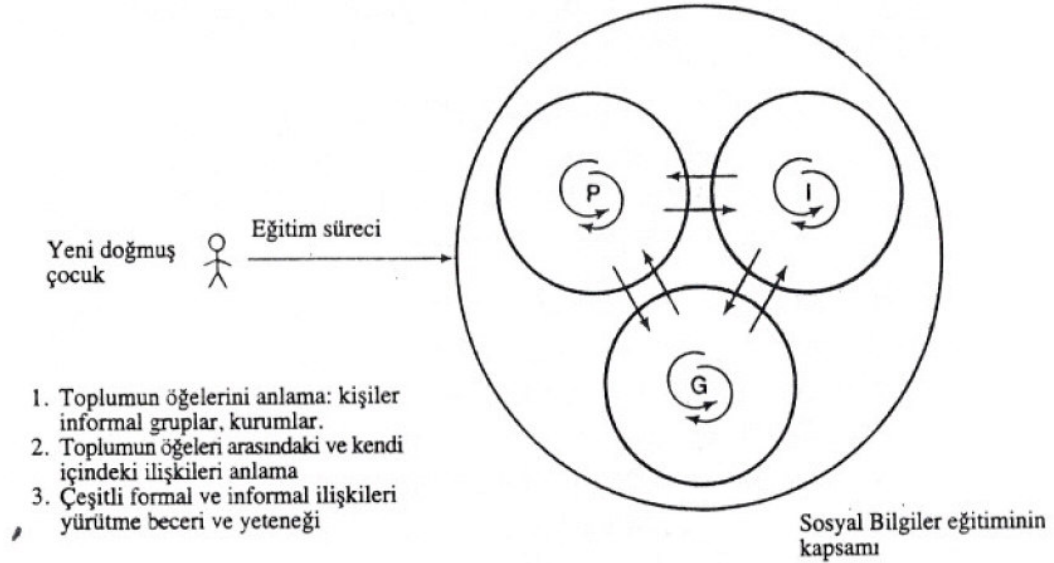
Toplumsal kurumların ve ilişkilerin basit olduğu toplumlarda birey toplumsal davranışları yasayarak, ailesinden ve çevresinden öğrenebilir. Ancak toplumsal kurum ve ilişkilerinin geliştiği ve çeşitlendiği günümüz toplumlarında, çocuğun insan ilişkilerini; insanların birbirinden farklı olduğunu; toplumdaki formal ve informal gruplar ile bu grupların işlevlerini; aile ile başlayan ve hükümet, devlet gibi geniş örgütlere kadar uzanan toplumsal kurumları ve işlevlerini öğrenmesi gerekir. Çocuğun bu davranışların tümünü ailesinden öğrenmesi mümkün değildir. Bu nedenle çocuğun toplumsallaşması işlevini artık eğitim kurumları üstlenmiştir.

Eğitim kurumlarının en önemli işlevlerinden biri çocuğu iyi bir vatandaş olarak yetiştirmektir. Eğitim kurumları bu işlevi, çocuğun toplumsallaşmasını, içinde yaşadığı toplumun kültürünü, tarihini, kurumları tanımasını sağlayarak; toplumdaki rollerinin gerektirdiği davranışları, toplumun kendisine sağladığı olanakları ve bunlardan yararlanma

yollarını kazandırarak yerine getirir. Eğitim kurumları bu işlevi yerine getirerek hem bireyin mutlu ve üretken olmasını hem de toplumun sürekliliğini sağlar.

Ülkemizde, öğrencilere tüm bu bilgi ve becerilerin önemli bir kısmı, ilköğretim kurumlarının birinci devresinde, ilk üç yıl Hayat Bilgisi, 4. ve 5.sınıflarda Sosyal Bilgiler dersi yoluyla kazandırılmaya çalışılır. Bu nedenle Sosyal Bilgiler dersi ilköğretim okullarının birinci devresinde yer alan en önemli derslerden biridir. Şekil 1 'de Sosyal Bilgilerin temel amaçları şematik olarak gösterilmektedir.

Şekil 1. Sosyal Bilgilerin Temel Amaçları (Kaltsounis, T.1987'den aktaran Erden, tarihsiz)

4.3. İlköğretimde Sosyal Bilgilerin Yeri

Sosyal Bilgiler ile ilgili pek çok tanım yapılmıştır:

Sosyal Bilgiler terimini ilk kez kullanan bir Amerikan Eğitim Komitesi'ne göre Sosyal Bilgiler, “konusunu doğrudan doğruya insan topluluklarının örgütlenmesine, gelişmesine ait ve bu sosyal grupların bireyi olması dolayısıyla insan hakkındaki tüm bilgiler” olarak tanımlamıştır (Moffatt'tan aktaran Özkal, 2000).

Sosyal Bilgiler dersinin tarihçesi bu kadar uzun olmakla birlikte Sosyal Bilgilerin tanımında tam bir görüş birliğine varılamamıştır. Bara, Barth ve Shermis Sosyal Bilgiler öğretimine rehberlik eden üç yaklaşım tanımlamışlardır (Naylon ve Diem, 1987; Nelson, 1987; Michaelis, 1988'den aktaran Erden, tarihsiz).

a) Vatandaşlık bilgisini aktarma olarak Sosyal Bilgiler: Sosyal Bilgiler öğretimi ile ilgili en eski yaklaşımdır. Bu yaklaşımda sosyal bilgilerin temel amacı öğrencilere kültürel mirası aktararak, onların iyi bir vatandaş olmalarını sağlamaktır. Kültürel miras aktarılırken, öğrencilere geçmişteki bilgiler ve olgular; temel toplumsal kurumlar, değerler, inançlar kazandırılmaya çalışılır.

b) Sosyal Bilimler olarak Sosyal Bilgiler: Bu yaklaşıma göre, iyi vatandaş yetiştirmek için öğrencilere, Sosyal Bilimlerle ilgili disiplinlerdeki bilgi, beceri ve değerler kazandırılmalıdır. Bu yaklaşım genellikle konu alanı merkezli programlarda kullanılır.

c) Yansıtıcı inceleme alanı olarak Sosyal Bilgiler: Bu yaklaşıma göre, Sosyal Bilgiler öğretiminin amacı, öğrencilerin bireysel ve toplumsal problemleri tanımlama, analiz etme ve karar verme süreçlerini geliştirmektedir. Yansıtıcı inceleme, öğrencilerin bu becerilerini geliştirmesine yardımcı olur. Bu yaklaşımda sosyal bilgilerin belli bir kapsamı yoktur. Çağdaş sorunlar çalışmanın temelini oluşturur (Erden, tarihsiz).

Erden ise Sosyal Bilgileri “İlköğretim okullarında iyi ve sorumlu vatandaşlar yetiştirmek amacıyla, Sosyal Bilimler disiplinlerinden seçilmiş bilgilere dayalı olarak, öğrencilere toplumsal yaşamla ilgili temel bilgi, beceri, tutum ve değerlerin kazandırıldığı bir çalışma alanı” olarak tanımlamıştır (Erden, tarihsiz).

Veysel Sönmez' e göre **Sosyal Bilgiler**, toplumsal gerçekle kanıtlamaya dayalı bağ kurma süreci ve bunun sonunda elde edilen dirik bilgilerdir (Sönmez, 1999).

Ayrıca Yök İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretimi Kaynak Üniteler kitabında **Sosyal Bilgiler**, insan ilişkilerini göz önünde tutarak, insanların toplumsal ve fiziksel çevreleriyle

olan ilişkilerini inceleyen bir bilim olarak tanımlanır. Türkiye’deki Sosyal Bilgilerin tanımı şöyle yapılabilir:

Hayat Bilgisi/Sosyal Bilgiler vatandaşlık eğitimi programı, (1) Türk demokratik toplumundaki sorumluluk sahibi vatandaşların görevlerine uygun amaçlar üreten , (2) içeriğini tarih, coğrafya ve vatandaşlık bilgisi konularını ilişkilendirerek oluşturan ve (3) yaşam boyu sürecek vatandaşlık becerileri sunan bir eğitim planıdır (Demirtaş, Barth, 1997).

Sosyal Bilgiler’i İsmail Taşlı şöyle tanımlamaktadır: Sosyal Bilgiler, insan ilişkileri göz önünde tutularak insanların kendileri, sosyal ve fiziksel çevreleriyle olan ilişkilerini kapsayan bir bilimdir (Taşlı, 2000).

Oğuzkan, Sosyal Bilgileri “Öğrencileri toplumsal yönden eğitmek, onlara içinde yaşadıkları toplumun yönetim düzeni, ekonomik özellikleri, geçmiş üzerinde gerekli bilgi ve anlayış kazandırmak, yurttaşlığın hak ve görevlerini kavratmak amacıyla okutulan ders” olarak tanımlamıştır (Oğuzkan, 1983).

Doğanay Sosyal Bilgileri “sosyal ve insanla ilgili diğer bilimlerin içerik ve yöntemlerinden yararlanarak, insanın fiziksel ve sosyal çevresiyle etkileşimini zaman boyutu içinde disiplinler arası bir yaklaşımla ele alan ve küreselleşen bir dünyada yaşamla ilgili temel demokratik değerlerle donatılmış, düşünen ve becerikli demokratik vatandaşlar yetiştirmeyi amaçlayan bir çalışma alanı” olarak tanımlamıştır (Doğanay’dan aktaran Aşçı, 2004).

Sosyal Bilgiler, Yeni Sosyal Bilgiler 4-5. sınıf Programında (2005) şöyle tanımlanmıştır:

Sosyal Bilgiler, bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren; insanın sosyal ve fiziki

çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersidir.

4. 4. Sosyal Bilgilerin Tarihsel Gelişimi

Sosyal Bilgiler terimi ilk defa A.B.D’de kullanılmış ve ders olarak okutulmuştur. Bu ülkede 1890 yılında vatandaşlık eğitimine yer verilmiş ve 1892 yılında toplanan bir öğretim konferansında idare, ekonomi ve tarih konuları ‘sosyal bilgiler’ ismi altında toplanmıştır. Daha sonraki yıllarda tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi öğretim metotlarına karşı duyulan ilginin fazlalaşması üzerine 1916 yılında toplanan **milli eğitim derneği sosyal bilgiler komitesi**, yayınladığı bir raporla sosyal bilgiler dersinin ortaokullara da konulmasını teklif etmiştir. Sosyal bilgiler programı aynı ülkede 1923 yılında daha kat’i bir şekil almış ve günümüze doğru gelişimini sürdürmüştür. Sosyal bilgilerin konularının ayrı ayrı, sınıfları farklı konulardan oluşan bir sistem olmaktan öte birbiriyle kaynaşmış iyi bir sentezle ele alınması 1944 yılındadır. İnsanlık bağ ve ilişkilerinin daha önem kazandığı bu yaklaşıma okul ve kolejlerde Amerikan Tarihi Komitesinin raporuyla geçilmiş ve sosyal bilgilerin ayrı konular yerine bir tek alan olması gerektiği fikrine geçilmiştir (Taşlı, 2000).

30’lu ve 40’lı yıllarda yeniden kurmacılık ve çocuk merkezli yaklaşımı benimseyen eğitimciler de Sosyal Bilgiler programının gerçekleşmesi için çaba göstermişlerdir. Ancak, 1940’lı ve 50’li yıllarda Sosyal Bilgiler programları büyük ölçüde Tarih ve Coğrafya ağırlıklı olarak uygulanmıştır.

1960’ lı yılların başından 1970’li yılların ortasına kadar Sosyal Bilgiler dersine ağır eleştiriler gelmiş ve "Yeni Sosyal Bilgiler" adı altında reform hareketi başlatılmıştır. Bu hareketin ortaya çıkmasında ve gelişmesinde Broker’in buluş yoluyla öğrenme kuramının çok önemli katkısı olmuştur.

Bu hareketle, Sosyal Bilgiler dersinde Tarih ve Coğrafya bilgilerinin ağırlığı azaltılmış; Sosyoloji, Antropoloji, Ekonomi, Siyaset Bilimi ve Sosyal Psikolojiye ağırlık

verilmiştir. Sosyal Bilimler alanındaki kavram ve yöntemlere dayalı disiplinler arası bir yapı benimsenmiştir. Geleneksel tündengelim ve anlatım öğretim yönteminin yerini, tümevarım ve araştırma yöntemi almıştır. Öğrenciler bilgilerin pasif alıcısı olmaktan çıkartılarak, bilgiyi aktif olarak elde eden, kritik düşünme becerisine sahip bireyler olarak yetiştirilmek istenmiştir (Erden, tarihsiz) .

"Yeni Sosyal Bilgiler" programına uygun bir çok eğitim materyali geliştirilmesi ve yaklaşımı tanıtan birçok kitap yazılmasına karşın, bu yaklaşım 1970'li yılların sonlarına doğru çekiciliğini yitirmiştir. A.B.D.'de Ulusal Bilim Vakfı tarafından yapılan araştırmalar "Yeni Sosyal Bilgiler" uygulamasının başarısız olduğunu göstermiştir. Bunun üzerine 1980'li yıllarda "temele dönme" hareketiyle birlikte Sosyal Bilgiler öğretiminde yine geleneksel yaklaşım benimsenmeye başlanmıştır (Naylor ve Diem, 1987).

ABD'nde başlatılan, Sosyal Bilgiler alanındaki gelişmeler diğer ülkeleri olduğu gibi Türkiye'yi de etkilemiştir. Sosyal bilgiler dersi ülkemizde ilk önce 1952 yılında ilk öğretmen okulları programında tarih, coğrafya, yurttaşlık bilgisi dersleri yerine konulmuştur.

Milli Eğitim Bakanlığı'nın ilkokullarda uygulanan 1948 programı ile ilgili olarak yapılan araştırma ve incelemeleri eğitimde istenilen hedeflere yeterince varılamadığını göstermiştir. Aynı zamanda eğitim alanındaki yeni gelişmeler bu programın değişmesi gerektiği fikrini ortaya çıkarmıştır.

Ortaya atılan fikir 1962 ilkokul program taslağı olarak belirtilmiştir. Bu program içinde ise sosyal bilgiler "Toplum ve Ülke İncelemeleri" adı altında yer almıştır. Esasen "Toplum ve Ülke İncelemeleri" gerçekte birer sosyal bilgiler dersidirler (Karagözoğlu, 1966) .

Bu program belli bir süre deneme okullarında uygulanmış ve aksayan yönleri tespit edilmiştir. Yapılan tespitler doğrultusunda yapılan düzenlemelerden sonra 1968 ilkokul

programı ortaya çıkmış ve 1968-1969 eğitim-öğretim yılından itibaren uygulamaya konulmuştur.

Daha önceki programda ‘‘Toplum ve Ülke İncelemeleri’’ olarak yer alan ders, 1968 ilkokul programında ‘‘Sosyal Bilgiler’’ olarak isimlendirilmiştir. Konular gerekli sentezlere tabi tutularak çalışmalar ünitelendirilmiş ve sosyal hayata uygun hale getirilmiştir.

Daha sonraki yıllarda ortaokullara giren sosyal bilgiler dersi uygulamalarına 1985-1986 öğretim yılında son verilerek bu alanın dersleri bağımsızlaştırılmış ve Milli Tarih, Milli Coğrafya, Vatandaşlık Eğitimi gibi dersler konmuştur.

1990-1991 eğitim-öğretim yılından itibaren uygulanmak üzere program yeniden düzenlenmiştir. Bu program, günün şartlarına göre değiştirilmeye açık tutulmuştur.

İlkokullar ile ortaokulların birleştirilerek 8 yıllık kesintisiz eğitimin başlaması ilköğretim programlarının yeniden düzenlenmesi zorunluluğunu getirmiştir. Buna bağlı olarak sosyal bilgiler dersi ilköğretim okullarının 4, 5, 6, 7. sınıflarına 3'er kredilik ders olarak konulmuştur. Ayrıca 8. sınıfta T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi ile 7. ve 8. sınıfta Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi dersleri sosyal bilimler ünitelerinin dışında bağımsız dersler olarak yer almıştır (Taşlı, 2000) .

2005 yılında çıkarılan ‘‘Yapılandırmacı Anlayış’’a dayanan yeni 4. ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler Programı, haftada 3 saatlik bir ders olmuştur. Çağımızda bilgiyi üretilen kullanan insanlar yetiştirmesinde en önemli görev eğitim sistemimize düşmektedir. Bu nedenle bu program, tümüyle davranışçı yaklaşımlardan öte bilginin taşıdığı değeri ve bireyin varolan deneyimlerini dikkate alarak, yaşama etkin katılımını, doğru karar vermesini, sorun çözmesini destekleyici ve geliştirici bir yaklaşım doğrultusunda yapılandırmayı önemseyen bir gelişim göstermektedir. Bu yaklaşımla öğrenci merkezli, dolayısı ile etkinlik merkezli, Sosyal Bilgiler açısından bilgi ve beceriyi dengeleyen, öğrencinin kendi yaşantılarını ve bireysel farklılıklarını dikkate alarak çevreyle etkileşimine olanak sağlayan yeni bir anlayış

yaşama geçirilmeye çalışılmaktadır. Sosyal Bilimler dersi “Birey ve Toplum”, “Kültür ve Miras”, “İnsanlar, Yerler ve Çevreler”, “Üretim, Dağıtım ve Tüketim”, “Zaman, Süreklilik ve Değişim”, “Bilim, Teknoloji ve Toplum”, “Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler”, “Güç, Yönetim ve Toplum” ve “Küresel Bağlantılar” adlı dokuz öğrenme alanı çerçevesinde yapılandırılmıştır (İlköğretim Sosyal Bilgiler Programı, 2005).

2006-2007 eğitim-öğretim yılından itibaren uygulanmak üzere 6.sınıf Sosyal Bilgiler programında değişiklikler yapılmıştır. 6.sınıflarda sadece Sosyal bilgiler dersi yer almaktadır. 7. ve 8. sınıflarda Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi dersi ve sadece 8. sınıflarda T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi Sosyal Bilimler ünitelerinin dışında bağımsız olarak işlenecektir.

SOSYAL BİLGİLER KONULARININ ÖĞRETİMİNDE KULLANILAN ARAÇ VE GEREÇLER

4.5. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kullanılan Araç ve Gereçler

Bir eğitim programı, içerdiği dersler ve derslerin konularına göre çok değişik eğitim ortamları oluşturulmasını zorunlu kılmaktadır. Öğrenme-öğretme süreçlerinin başarıyla gerçekleşmesi, eğitim ortamında konunun gerektirdiği her türlü öğenin yer almasına ve bunların, yeri ve zamanı geldikçe birbirlerini tamamlayacak biçimde kullanılmasına bağlıdır. Şurası bir gerçektir ki, yararlanılan her türlü kaynak, araç-gereçler, Çağdaş Eğitim Teknolojisi anlayışına uygun olarak kullanıldıklarında, öğrenme-öğretme süreçlerine yapılan olumlu katkıları daha da artırıcı bir rol oynamaktadır.

4. 5. 1. Derslerde araç-gereç kullanımının öğrenme-öğretme süreçlerine ne gibi katkıları vardır?

Araç-gereçler, yerinde ve zamanında kullanıldıklarında, öğrenme-öğretme süreçlerine önemli katkılarda bulunurlar. Bu katkıların kimilerini şöyle belirleyebiliriz:

- Düşüncede sürekliliği artırır. Öğrenciler, konuya uzun süre konsantre olamazlar, dikkatleri dağınıktır. Araç gereçlerle çeşitlilik sağlandığında buradaki hareketlilik ve renklilik, öğrencilerin düşüncelerine süreklilik katar.
- Aşamalı öğrenmenin temelini kurar. Örneğin, bir bitkinin gelişimini kapsayan birkaç resim ard arda gösterilirse öğrenci, zamanla değişikliklerin farkına varmış olur.
- Öğretmenin öğrencileri arasındaki bireysel farklılıkları tespit etmesine yardım eder (Rıza, 1991).
- Değişik araç-gereçler, değişik duyu organlarına seslenerek öğrencilerin dikkatlerini çekmiş olur ve böylece dikkatlerin uyanık tutulmasıyla öğrenme gerçekleşir.
- Konuya etkin katılımı sağlar. Öğrenciler çoğu zaman araç-gereçleri kendileri kullanırlarsa, öğrenmeye tam katılımları da sağlanabilir. Bilindiği gibi, etkin katılım öğrenmeyi kolaylaştırır.
- Bireysel öğrenme gerçekleşebilir. Öğrenciler küme baskısından kurtularak bir konu üzerinde bireysel çabalarla öğrenmesini gerçekleştirir.
- Öğrenmede kolaylık ve zamanda (öğrenme süresinde) tutumluluk sağlayarak eğitimin ekonomik gerçekleşmesine olanak bulunmuş olur.
- Eğitimi zaman ve yer sınırlamasından kurtararak öğretim hizmetini öğrencilerin ayağına götürür. Ulaşılması güç olgu ve olaylara erişme olanağı yaratılır.
- Öğrenilecek konunun sözcüklere boğulması önlenir ve öğrenilenler somut duruma getirilmiş olur. Böylece, öğrenme-öğretme süreci tekdüzelikten (monotonluktan) kurtulur.
- Çeşitli duyu organları için içine karıştırdığından, zengin öğrenme yaşantıları elde edilir ve öğrenilenler uzun süre bellekte kalabilir.
- Öğrenilen olgu ve olaylarla ilgili olarak yanlış ve eksik bilgi engellenmiş olur; konunun değişik yönleri kolay, somut ve doğru biçimde ortaya konulabilir.

Sosyal Bilgiler derslerinde, öğrenciler kendileri için yeni olan bilgileri gerektiği gibi kavrayıp uygulayabilmeleri için çeşitli öğretim araç-gereçlerinden yararlanabilirler. Öğretmen bu işi "gereksiz bir uğraş" olarak algılamamalı; tam tersine, öğrencilerine davranış kazandırmada kendi işini kolaylaştıran, başarılı sonuç almada yardımcı olan, zevkli bir uğraş olarak değerlendirmelidir.

İlköğretimin dördüncü ve beşinci sınıflarından başlayarak altıncı ve yedinci sınıflara doğru (Sosyal Bilgiler öğretiminin gerçekleştiği dönemlerde) öğrenciler, bilişsel gelişim yönünden somut işlemler döneminden soyut işlemler dönemine geçiş durumunda olduklarından, bu çağda, onlara soyut kavramların öğretiminde, olabildiğince somutlaştırıcı gösterimlerden yararlanmak gerekir. Ayrıca bu çağdaki öğrencilerin ince kaslarının giderek gelişme durumunda olması nedeniyle, el becerilerini kullanmalarına olanak sağlanmalı; araç-gereç hazırlama ve geliştirme konusunda onların da katkıda bulunmalarına izin verilmelidir (Sözer, tarihsiz) .

Araç ve gerece dayalı bir öğretimde; soyut kavramlar somutlaştırılarak öğrencinin öğrenmesi kolaylaştırılır. Örneğin dünyanın yuvarlaklığı öğrenci için soyut bir kavram olmaktadır. Halbuki “küre” bu kavramı somutlaştırarak öğrencinin dünya ile ilgili kavramları öğrenmesini kolaylaştırır. Çünkü araç ve gereçler; öğrencinin ilgisini çekmekle kalmaz, duyu organlarına hitap ederek kalıcı olmasını sağlar.

Bunun için de kullanılacak araç ve gereçlerde bazı özellikler aranır. Bu özellikler:

- I- Amaca Uygunluk:** Amaca hizmet eden araç ve gereç konunun öğretilmesini kolaylaştırır.
- II- Öğrenciye Uygunluk:** Her düzeydeki öğrencinin öğrenim seviyesi müfredatına uygun araç ve gereç yapılmalıdır. Bir lise öğrencisi ilköğretim atlası kullanamayacağı gibi, bir ilköğretim öğrencisi de lise atlası kullanmamalıdır.
- III- Doğruluk:** Araçlar, konularla ilgili bilgiyi doğru vermelidir. Doğruluğu tartışılmayan araç ve gereçlerden faydalanılmalıdır. Özellikle haritalarda yer adları ve yükseltilerde bu problem olmaktadır.
- IV- Sadelik:** Araç ve gereç bir olayı sadece, açık, net bir şekilde gösterebiliyorsa ondan faydalanarak öğrenmek daha kolay olur. Buna örnek olarak haritaları

verebiliriz. Her harita belirli bir amaca göre yapılmalıdır. Birden fazla amaca hizmet eden haritalar karmaşaya yol açar.

V- Çekicilik: Estetik bir yapıya sahip olan araç ve gereçler öğrencinin ilgisini çekmekte ve öğrenmeyi kolaylaştırmaktadır.

VI- Kullanışlılık: Bir araç ve gerecin kullanılabilirliği onun rahatça kullanılmasına ve dayanıklılığına bağlıdır.

VII- Ekonomiklik: Araç ve gereçlerin ucuz, kaliteli ve uzun süreli kullanılabilir olmasıdır.

Bunun için de araç ve gereçler alınırken;

- 1- Doğruluğuna,
- 2- Yeni oluşuna,
- 3- Sade oluşuna,
- 4- Öğretim seviyesine hitap etmesine,
- 5- Dayanıklılığına,
- 6- Ucuzluğuna
- 7- Yapı tekniğine,

dikkat edilmelidir. (Güngördü, 1992)

İlköğretimin ilk beş yılında öğrencilerin öğrenecekleri ve hatta sevecekleri coğrafya konuları, sebepler ve bağıntılar üzerinde durulmadan, açıklamaya girişilmeden öğretilen konulardır. Bu yaştaki öğrencinin hayali geniştir. Çevresinde gördüğü eşyanın, şekillerin, çalışmaların onun küçük kafasına bir hikaye şekline sokularak veya yaklaştırılarak geçirilmesi gerekir. Kullanılacak araç işte bu kavrayıcı kolaylaştıracak araç olmalıdır. Örnek olarak şu konuyu düşünebiliriz: Herhangi bir ilköğretim öğrencisi için, hiç erimeyen karların bulunduğu buzlarla örtülü ve ülkemizden 13 kat daha büyük bir Güney Kutbu kıtası bulunduğunun anlatılması yanında, özellikle buraya ait harita ve resimlerin

gösterilmesi, burayı dünyaya tanıtan gezginlerin gezi hikayelerinden örnekler anlatılması daha yerinde olur. Bu bakımdan ilköğretimin birinci kademesinde soyut örneklerden kaçınmak ve somut örneklerden yararlanmak zorundayız (Akyol, 1999).

Eğitim ortamında, istendik davranışları öğrencilere kazandırmada gerekli katkıyı sağlamak için, çevreyi, çevredeki yerleşik düzeni, yaşam koşullarını, insanların yaşamını etkileyen etmenleri vb. konuları da dikkate alarak, gerek ortaöğretimdeki Sosyal Bilimlere giren disiplinlerde, gerekse ilköğretimdeki Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler derslerinde yararlanılabilecek ve öğrencilere davranışsal amaçları kazandırmada kullanılabilecek araç-gereçler şu başlıklar altında belirlenebilir:

- Gerçek eşya, giysi ve kalıntılar, anıtlar, süs eşyaları, silahlar, paralar vb.,
- Yeryüzü şekilleri,
- Çevredeki bitki ve orman örtüsü, yağışlar, sıcaklık,
- Çevredeki kurum ve kuruluşlar, görevli, yetkili ve ilgili kişiler,
- Üç boyutlu modeller, güneş sisteminin basit modeli, maketler,
- Bilgisayarlar,
- Televizyon, video, sinema, radyo, teyp, ses bantları,
- Tepegöz, epidiyaskop, projektör,
- Kum masası, elektrikli dilsiz haritalar, plastik ya da kağıttan maketler, oyuncaklar, bebekler, mankenler, küre,
- Pusula, termometre, barometre, rüzgâr fırılacağı ve oku, saat, takvim,
- Tarih ve coğrafya şeridi,
- Haritalar, atlaslar, resimler, fotoğraflar, krokiler, planlar, grafikler, levhalar,
- Kuklalar, birbirini izleyen resim seti (flashcards), çizgi resimler, figürinler, afişler, kitaplar, ansiklopediler, dergiler, gazete kupürleri, prospektüsler, broşürler,
- Karatahta, pazen tahta (flannel board), manyetik tahta, bülten tahtası, cam ve beyaz tahta.

Denilebilir ki, harita, şekil, grafik, resim ve diğer araçlar olmadan coğrafya konularını açıklamak, öğrencilere konularını sevdirmek, sonra da yararlanacak bir duruma getirmek mümkün değildir (Güngördü, 1992).

Sosyal Bilgiler dersinde kullanılan araç gereçleri iki grupta toplayabiliriz:

4. 5. 2. Görsel Araçlar

A. Resimler: İlköğretim birinci ve ikinci kademe Sosyal Bilgiler dersleri coğrafya konuları için en fazla kullanılabilmesi mümkün olan ders araçlarıdır. Hem öğretmen ve öğrenciler için kolay temin edilebilir ders araçları olmaları ve hem de ucuz olmaları bakımından sürekli başvurulmuş ders araçlarıdır. **Düz Resimler**, gazete, dergi ya da kitaplar gibi basılı materyallerde yer alan resimler (fotoğraflar) ile fotoğraf makinesiyle çekilmiş fotoğraflar ve posterler bu gruba girmektedir. Düz resimler Sosyal Bilgiler derslerinin tüm coğrafya ünitelerinde yararlanılabilecek ders araçlarıdır. İşlenen konulara ilişkin gerek basılı kaynaklardan gerekse öğretmen ve öğrencilerce çekilen resimler kullanılabilir. **Çizgi Resimler**, bir olayı, nesneyi ya da coğrafi bir objeyi basit çizgilerle anlatan resimlerdir. Morfolojik ünitelerin öğretiminde ya da ilimiz, bölgemiz ve yurdumuzla ilgili harita çalışmalarında çizgi resimlerden yararlanabiliriz (Yaşar, 2004).

a. Levhalar: Bilindiği gibi levhalar kalın bir karton üzerinde değişik görsel materyallerin görüntülenmesidir. Bu levhalar üzerine coğrafya konularıyla ilgili altında açıklamaları bulunan haritalar, resimler, fotoğraflar, krokiler, planlar ve grafikler yer almalıdır. Resimler ve fotoğraflar renkli ve hedef davranışlarla ilgili olmalıdır. Sözcüğü Türkiye'nin kentleri, tarihî ve turistik yerleri, doğal güzellikleri, dağları, ovaları, denizleri, nehirleri, vadileri, fabrikaları vb. ile ilgili olabilir (Sönmez, 1999).

b. Afişler: Renklerin ve ana fikrin çok iyi kombine edildiği grafik tasarımlardır. Sosyal Bilgiler dersi coğrafya konularına ilişkin hedef davranışları sağlayacak afişler sınıf ortamına getirilmelidir (Yaşar, 2004) .

c. Grafikler: Sayısal verilerin çizgilerle ifade edilmesi yöntemine grafik denir. Grafikler, sayısal verileri görselleştirerek bunlar arasında karşılaştırmalar yapılabilmesine imkân tanır. Böylece sayısal verilerin anlaşılması ve yorumlanması mümkün olur. Tablo çizelgelerin grafiklere dönüştürülmesi suretiyle verilerdeki artış ve azalışların tespit

edilmesi ve değerlendirmeye tâbi tutulması mümkün olur. Bununla birlikte grafikler hazırlanırken dikey ölçek üzerinde grafik birimi yer almalıdır.

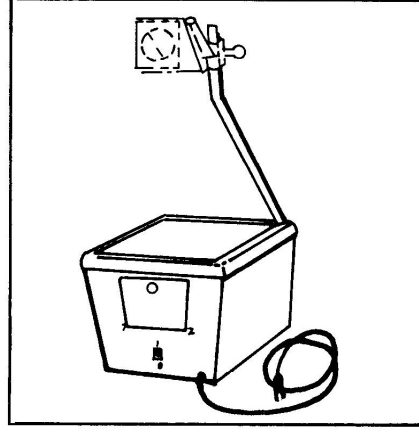
Birçok bilimin öğretiminde olduğu gibi coğrafya biliminin öğretiminde de grafiklerden yararlanılmaktadır. İlköğretim ikinci kademe Sosyal Bilgiler dersleri coğrafya konularının öğretiminde grafiklerden yararlanarak sayısal verileri ya da tablo çizelgeleri görselleştirme yoluna gidilmektedir. Ülkemizin iklimiyle ilgili değerlendirmelerde meteorolojik verilerin grafiklerle öğretilmesi ve yorumu yapılabilir. Yine ülkemizin nüfus coğrafyası, doğal kaynakları, ziraat ve turizm coğrafyasına ait verileri grafiklerle görsel bir görünüm kazandırılarak, söz konusu verilerin öğretilmesi kolaylaştırılabilir. Coğrafya öğretiminde istatistiksel grafikler kullanılmaktadır. Bunlar: 1-Çizgi grafikler, 2-Sütun (Çubuk) grafikler, 3-Daire (pasta, dilim) grafikler, 4-Alan grafikler, 5-Halkalı grafikler, 6-Resimli grafikler. Sözü edilen grafikleri Microsoft Word ya da Microsoft Excel yazılım programlarından kolayca elde edebilmek mümkündür. Öğrencilerin de aynı çalışmalarını kısa sürede öğrendikleri görülmektedir (Yaşar, 2004) .

d. Karikatürler ve Gazete Kupürleri: Sosyal Bilgiler dersi coğrafya konularına ilişkin hedef davranışların gerçekleşmesine yardımcı ve öğretici karikatürler ile doğal beşerî çevremizi konu alan gazete kupürleri gerek öğretmen ve gerekse öğrencilerce sağlanarak sınıf içi çalışmalarda kullanılabilir (Yaşar, 2004).

B. Projektörler(Yansıtıcılar)

a. Tepegöz: Asetat (saydam kağıdı) üzerine görüntüsü alınan yazı, şekil veya grafik gibi önceden hazırlanmış malzemeyi, güçlü bir ışık kaynağı aracılığıyla bir mercek üzerine düşürüp büyütürken perdeye yansıtan optik araca tepegöz denir. Bu uygulama, ders okutma, bildiri sunulması, konferans verilmesi esnasında amaca uygun şekillerin asetat üzerine çizilmesi, ya da gerekli yazıların bu saydam üzerine yazılması ve aynı anda gösterilmesi biçiminde de yapılabilir (Doğanay, 2002).

Şekil 2. Tepegöz

Çağdaş eğitim teknolojilerinin en önemli araçlarından biri olarak tepegöz, Sosyal Bilgiler dersleri coğrafya konularının öğretiminde büyük kolaylık sağlamaktadır. Her öğretmen tarafından kolaylıkla kullanılması mümkün olan bir ders aracıdır. Öğretmene, öğrencilerle yüz yüze eğitim yapabilme fırsatı tanımaktadır. Yazı tahtasına karşın hareketli ve daha verimli bir ders aracıdır. Öğrencilerin başarı grafiklerini yükselten çok pratik bir gösteri yapma aracı olarak dikkati çeker. Ancak sadece saydalara bağlı konuların işlenmesi de konularla ilgili bazı noktaların gözden kaçmasına neden olabilmektedir.

b. Slaytlar ve Slayt Projektörü: Slayt küçük ve saydam bir fotoğaftır. Slaytın tek tek bir slayt gösterme projektörüne konulup bir ekrana yansıtılmasını sağlayan araca ise slayt projektörü denir. Eğitim amaçlı kullanılan bir slaydın boyutu (görüntünün/filmin gerçek boyutu değişmekle birlikte) dıştan dışa 5 cmx5 cm'dir (Demirel vd., 2002).

Slayt projektörü ve slaytlar, görsel ve işitsel öğretim yöntemlerinin eğitim ve öğretimde uygulanmasında önemli pratik sonuçlar verir: Öğrenmeyi, çekici ve zevkli hale getirmesi, öğrenme faaliyetini kolaylaştırması, eğitimi verilen konuyu ve konunun ait olduğu programı öğrencilerin sevmesi gibi yararları söz konusu edilebilir. Öğrencileri derse motive etme, dikkatlerini canlı tutma, derse karşı ilgi uyandırma, demonstrasyon (gösteri)

yönteminin uygulanması anlamına da gelmesi gibi üstünlük ve katkıları vardır (Doğanay, 2002). Sosyal Bilgiler dersi coğrafya konularının öğretiminde her zaman başvurulacak ve büyük fayda temin edecek ders aracıdır.

C. Gerçek Eşyalar ve Modeller

a. Gerçek Eşya, Giysi ve Kalıntılar, Anıtlar, Süs Eşyaları, Silahlar, Paralar vb.: Eski uygarlıklardan kalan mezarlar, kiliseler, camiler, havralar, hanlar, hamamlar, kaleler, kümbetler, köprüler, evler, saraylar, takılar, giysiler, oturma, yatak, mutfak, ticaret ve ulaşım araç-gereçleri, yazılı yazısız kalıntılar üç boyutlu görsel işitsel iletişim araçlarıdır. Bunlar yeri gelince eğitim ortamında kullanılmalıdır. Örneğin; Sosyal Bilgiler dersinde Anadolu Uygarlıkları adlı konu işlenirken okulun bulunduğu yörede Hititler, İyonyalılar, Frikyalılar, Lidyalılar, Grekler, Romalılar, Selçuklular, Osmanlılar ve Türkiye Cumhuriyeti ile ilgili tarihi kalıntılar varsa öğrenciler bu tarihi kalıntıları incelemelidirler. Bu incelemeler, istedik davranışların kazandırılmasını hem kolaylaştırır, hem kalıcılığını sağlar, hem de öğrencinin ilgisini sürekli kılar. Üstelik onun bu yapıtları koruma ve kollama duygusunu geliştirir (Sönmez, 1999).

b. Kum Masası, Elektrikli Dilsiz Haritalar, Tuz Haritası: Kum masası, Sosyal Bilgiler dersinin kazanımlarını kazandırmada etkili olabilir. Örneğin; bölge, ilçe, köy, mahalle ile ilgili yeryüzü şekilleri, yollar, varsa hava alanları, limanlar, körfezler, göller, fabrikalar vb. kum masasının üzerinde maketler kullanılarak gösterilebilir. Öğrenciler bunları kum masasının üzerinde kendileri yapıp sunabilirler. Bu tür etkinlikler, öğrencinin hem olguları somutlaştırmasını; hem de etkin katılımıyla davranışların kalıcılığını sağlayabilir. Elektrikli dilsiz haritalar, yeryüzü şekillerinin kent, kasaba, köy, liman, körfez, baraj, hava alanı, turistik yerlerin vb. öğrenciye kazandırılmasında etkili bir araç olarak kullanılabilir. Sözgeleş, her ilin, bölgenin, Türkiye'nin, diğer ülkelerin dilsiz haritaları yapılır. Bunların alt kısmına kentler, kasabalar, yeryüzü şekilleri, hava alanları, limanlar, körfezler, fabrikalar vb. adları yazılır. Öğrencinin elindeki devre tamamlayıcısıyla istenileni bulması istenir. Bu devre doğru yere konunca ışık yanar ya da zil çalar. Yanlış yere konunca zil

çalmaz ve ışık yanmaz. Böylece bu tür istendik davranışlar öğrenciye daha kolay ve eğlenceli bir şekilde kazandırılabilir (Sönmez, 1999) .

c. Koleksiyonlar: Koleksiyon, aynı özelliklere sahip materyallerin bir araya toplanmış haline denir. Her konuda koleksiyon meydana getirmek mümkün olduğu gibi coğrafya konularıyla ilgili koleksiyon oluşturmak da mümkündür. Coğrafya konularının işlenmesinde bunlardan faydalanılır (Güngördü, 2002). Koleksiyon türlerini şöyle sıralayabiliriz: 1-Kayaç koleksiyonu, 2-Dia koleksiyonu, 3-Ziraat ürünler koleksiyonu, 4-Bitki türleri koleksiyonu, 5-Maden türleri koleksiyonu, 6-Harita çeşitleri koleksiyonu, 7-Fotoğraf koleksiyonu. İlköğretim birinci ve ikinci kademe Sosyal Bilgiler dersi coğrafya konularını işlerken dersin amacına göre sözü edilen koleksiyonlardan yararlanabiliriz (Yaşar, 2004) .

d. Küre: Coğrafya konuları içerisindeki yerin şekli, hareketleri, boyutları, eksen eğikliği, enlem, boylam, paralel, meridyen gibi konulardaki soyut ifadeleri somut hale getirmek için gerekli ve önemli bir araçtır. Küre geometrik bir şekil olarak, bütün noktaları merkezden eşit uzaklıkta bulunan bir yüzeyde sınırlandırılmış şekil olarak ifade edilmektedir. Coğrafi manada küre, yer yuvarlığının çok küçültülmüş bir modelidir (Güngördü, 2002).

Dünya yüzeyini en doğru olarak küre gösterir. Küre tıpkı dünya gibi yuvarlak olduğu için düz haritanın gösteremeyeceği özellikleri gösterme imkanına sahiptir. İlkokulun birinci devresinde küre; Dünya'nın yuvarlaklığı, yönler, Dünya'nın yüzeyinin büyük kısmının sularla kaplı olduğu, Dünya yüzeyinin biçiminin bir yerden öbür yere değişik olduğu, kıtaların ve denizlerin büyüklüklerinin farklı olduğu gibi temel kavramların geliştirmesi için kullanılır.

İkinci devrede küre: gece ve gündüz, zaman bölgeleri (saat farkları), mevsim değişiklikleri, Dünya'nın eksenini etrafında dönmesi, Güneş'in çevresinde dönmesi, kutuplar, ekvatorla ilgili kavramlar vb. için kullanılır (Taşlı, 2000) .

Küre Seçiminde Dikkat Edilecek Noktalar

1. Yeteri kadar büyük olmalı
2. Sağlam olmalı ve kırılacak cinsten olmamalı
3. Kıtaları büyük akarsuları, önemli dağları, denizleri, ülkeleri ve önemli şehirleri göstermeli
4. Renkler birbirinden ayrılabilmeli
5. Yazıları okunaklı olmalı

D. Haritalar

Yeryüzü alanlarını daha geniş bir açıdan göstermek için haritalar kullanılır. Harita küreye göre daha büyük hazırlandığı için bir bakışta yüzey durumlarını ve bunlar arasındaki ilişkileri görebiliriz. Harita; çizgiler, semboller, renkler ve terimlerden oluşur (Taşlı, 2000) .

D.1. Harita çeşitleri

Haritalar için çeşitli sınıflamalar yapılır. Aşağıdaki sınıflama konulara göre yapılmıştır. İlkokullarda en çok kullanılan harita çeşitleri bunlardır:

1. **Siyasi haritalar:** Sınırlar, şehirler, devletler ve kıt'alar, siyasi birimler ve ilişkiler dikkate alınarak gösterilir.
2. **Fiziki haritalar:** Yeryüzü şekilleri, göller, denizler ve nehirler.
3. **İklim haritaları:** Yağış, sıcaklık ve rüzgarlar.
4. **Nüfus haritaları:** Nüfus sıklığı ve bunun yeryüzü sekilerliyle ilgisi.
5. **Ekonomik haritalar:** Doğal kaynaklar, ürünler, endüstri kolları ve geçim yolları.
6. **Tarihi haritalar:** Tarihte yaşamış devletler, savaş, ulaşım yolları, keşifler ve toprak değişiklikleri.
7. **Ulaşım haritaları:** Ticaret yolları, hava, deniz ve karayolları.
8. **Çevresel haritalar:** Şehirdeki caddeler, önemli yapılar, kurumlar ve turistik yerler gösterilir.
9. **Karışık haritalar:** Yukarıdaki haritaların birden fazlasını birleştirmek suretiyle yapılan haritalardır. Örneğin: Siyasi - fiziki, nüfus - ekonomik vb (Karagözoğlu, 1966) .

Harita Seçiminde Dikkat Edilecek Noktalar

Sosyal bilgiler öğretmeni derste kullanacağı haritaları seçerken haritalarda belli özellikler aranmalıdır. Kötü bir basım ve düzensiz bilgilerle meydana gelmiş bir harita faydadan çok zarar getirir. Haritalarda aranacak özellikler şunlardır:

1. Haritanın üstündeki bilgiler sade ve konuyla ilgili olmalıdır.
2. Haritanın başlığı ve cinsi üzerindeki bilgilere uymalıdır.
3. Haritadaki bilgilerin açıklanış yolu haritayı kullanacak olanların seviyesine uymalıdır.
4. Harita üzerindeki renkler açık, temiz, belirli ve doğru olmalıdır.
5. Bilgiler için kullanılan semboller iyi anlaşılır olmalı ve işaretler bölümünde her sembolün anlamı çok açık belirtilmelidir.
6. Yazılar karışık olmamalı ve kolayca okunmalıdır.
7. Haritanın büyüklüğü sınıfta kullanmak için yeterli olmalıdır. Sınıfın her yerinden görülebilmelidir.
8. Uzaklık çizgisi belirli ve örnekli olmalıdır (Karagözoğlu, 1966).

Kabartma Haritalar: Topografyanın aslına uygun olarak ve abartılı bir biçimde gösterildiği haritalara kabartma harita denir. Dar bir sahanın kabartma planı kısmen gerçeğe aykırıdır. Ama haritanın ölçeği küçüldükçe, alçak ve yüksek alanlar (ovalar, depresyonlar, vadiler, tepeler ve dağlar gibi) silik bir duruma geleceklerinden ölçek dışı abartılarak gösterilirler. Böyle de olsa, söz konusu haritalar, bir yöre, bölge ya da ülke arazisinde, yeryüzü şekillerini somutlaştırdığı için öğrenilmelerini büyük ölçüde kolaylaştırır (Doğanay, 2002).

Coğrafya konularının işlenişi sırasında kabartma haritalar yapmak öğretim değeri fazla olan etkinliklerdir. Üniteyle ilgili bölgenin yeryüzü şekillerini canlandıran bir harita yapmak, öğrenciye birçok bilgi ve beceriler kazandıracaktır. Kabartma haritalar sınıfta birçok sorunların tartışılmasına ve çözülmesine yardımcı olurlar. Konu olan bölgenin yatay ve dikey görünüşünü canlandırdıkları için canlı bir laboratuvar yerine de geçerler. Bu haritaların sınıfta kolaylıkla yapılması mümkündür. Fazla masraf, araç ve gerece ihtiyaç yoktur. Yurdumuzun koşulları ve olanakları dikkate alınarak okullarımızda yapılabilecek kabartma haritaların yapım yolları aşağıdadır. Kabartma haritaların yapımında

kullanacağınız taslak haritalar dikkatle hazırlanmalıdır. Taslak iki tane hazırlanırsa daha iyi olur. Birisinin üzerine kabartma haritayı yaparken ikinci taslaktan da çalışmayı kolayca ilerlemek mümkün olur. Harita üzerine işlenecek yeryüzü şekilleri ve özellikleri ayrı bir kağıda not edilmeli ve el altında bulundurulmalıdır. Ayrıca kabartma haritası yapılan bölgenin fiziki haritası daima göz önünde olmalıdır. Yüksekliklerin belirtilmesi sırasında haritadaki ölçeğe uygun şekiller meydana getirilmesine dikkat edilmeli, oransız bir kabartma harita yapmaktan sakınmalıdır.

1. Kola ve gazete kağıdıyla yapılan kabartma haritalar: Yapacağınız haritanın taslağını bir mukavva üzerine çiziniz. Sonra işe yaramayan gazeteleri 1- 2 cm² boyutunda parçalara ayırınız. Buğday nişastası ile yapıştırıcı olarak kullanılacak bol kola hazırlayınız. Haritanızdaki yeryüzü şekillerini özelliklerine göre gazete parçalarını her seferinde kola sürmek suretiyle elinizdeki taslağın üzerine yapıştırınız. Parmağınızla vadilere ve dağlara istediğiniz şekli veriniz. Kola kuruduktan sonra kolaya karıştırılmış toprak boyasıyla uygun renkleri kullanarak boyayınız.

2. Hızır tozu ve kola ile yapılan kabartma haritalar: Yapacağınız haritanın taslağını bir mukavva üzerine çiziniz. Buğday nişastasıyla hazırlayacağınız kolayı hafif sulandırarak hızır tozunun üzerine döküp kolayca şekil verilebilecek duruma getiriniz. En iyi sonuç 5 ölçü hızır tozuna 1 ölçü kola katmakla elde edilir. Meydana gelen bu hamuru hazırladığınız taslağın üzerinde kullanarak istediğiniz şekli veriniz. Kuruduktan sonra boyayınız.

3. Papye-Maşe ile yapılan kabartma haritalar: Eski ve kullanılmayan gazeteleri 1 cm² boyutunda parçalara ayırıp yine bir kovanın içerisinde iki gün su içinde bekletiniz. İkinci günden sonra bu parçaları kovadan çıkana suyunu sıkınız. Buğday nişastasından yapılmış kola ile iyice yoğurunuz. Kolay şekil verilebilecek hamur haline geldikten sonra bir mukavva üzerine hazırladığınız harita taslağı üzerine koyarak istediğiniz yeryüzü seklini canlandırınız. 3 ile 6 gün kurumaya bıraktıktan sonra dilediğiniz şekilde boyayınız.

4. Tuz ve un ile yapılan kabartma haritalar : Yapacağınız haritanın taslağını bir mukavva üzerine çiziniz. Eşit ölçüde un ile sofr tuzunu iyice karıştırınız. Unla tuzun çok iyi kaynaşmalarını sağlamak için az su ile nemlendiriniz. Bunlar tamamlandıktan sonra

hazırlanan un-tuz karışımını taslağın üzerinde kullanarak istediğiniz şekli veriniz. İşinizi bitirdikten sonra kurumak üzere rutubetsiz bir yere koyunuz

5. Çamur ve saman ile yapılan kabartma haritalar: Yapacağınız haritanın taslağını bir mukavva veya yerini tutacak herhangi bir şeyin üzerine çiziniz. Okulun çevresinde bulunan killi veya kumu az toprağı eleyiniz. İçerisine bol ince saman tozu karıştırıp çamur haline getiriniz. Bu çamuru iyice yoğurduktan sonra haritanızın yeryüzü şekillerini canlandırmak için kullanınız. Eğer okulun çevresinde çömlekçi çamuru bulunabiliyorsa saman karıştırmadan bu çamuru kullanmak suretiyle daha iyi sonuç alınır (Karagözoğlu, 1966).

Dilsiz haritalar: Dilsiz haritalarla sınıfta yapılacak çalışmalarda şu özelliklere dikkat etmek gerekir:

1. Eğer bireysel çalışma yapılacaksa her öğrencinin bir dilsiz haritaya sahip olması sağlanır.
2. Bütün sınıf bir harita üzerinde çalışacaksa dilsiz harita tahtaya çizilir.
3. Haritaya işlenecek bilgiler ve semboller sınıfça kararlaştırılır ve işlenir.
  - a. Harita üzerindeki yazılar okunaklı ve temiz yazılır.
  - b. Kullanılan semboller gerçek şekil ve bilgileri doğru olarak temsil ederler.
  - c. Haritanın ismi kolayca görülebilecek büyüklükte üst-ortaya konulur.
  - d. Haritanın yönüne dikkat edilir ve nehirlerin akış yönü okla gösterilir.
  - e. Kullanılacak renklerin uluslar arası renkler olması sağlanır. Sular için mavi yükseklikler için yeşil-sarı- kahverengi tonları kullanılır.
  - f. Haritanın ölçeğı rakamla yazılır ve öğrencilerin hazırlayacağı bir çizik ölçek haritanın uygun bir yerine konulur.
  - g. İşlenen bilgiler sınıfça kontrol edilir. Noksanlıklar ve aksaklıklar saptanır ve giderilir.

Dilsiz haritalarla çalışma yapılacağı zamanlarda haritalarının çizgileri aslına uygun olarak çizilmelidir. Yanlış ve oransız bir çizimden sakınmak için aşağıdaki yollara başvurmak faydalıdır.

1. Tahtaya kolayca bir dilsiz harita çizebilmek için ders kitabı, gazete ve mecmualardaki haritalar epidiyaskop kullanmak suretiyle tahtaya aksettirilir. Ana çizgiler çizilir.
2. Karalama metoduyla haritalar büyültülerek veya küçültülerek çizilir.

3. Eğer ünitenin işlenişi sırasında sık sık aynı harita tahtaya çizilecekse; bir ambalaj kağıdının üzerine, taslak harita çizilir, sonra ana çizgilerin üzerine 1 cm aralıklarla zımbayla delikler açılır. Harita çizileceği zaman bu kağıt yazı tahtasına iyice bastırılarak tebeşir tozuna bulanmış tahta silgisi, deliklerin üzerine vurulur. Deliklerden geçen tebeşir tozları tahta üzerine haritanın sınırlarını işaretler.

4. Öğrencilerin bireysel çalışma yapacağı dilsiz haritalar mümkünse daha evvelden öğretmen tarafından çoğaltılmalı ve el altında bulundurulmalıdır. Eğer okulun olanakları uygunsa taslak haritalar bir mumlu kağıda çizilerek teksir makinesinde çoğaltılabilir. İkinci pratik yol ise, karbon kağıdı kullanmak suretiyle öğrencilerin 'örneği öğretmen tarafından hazırlanmış bir dilsiz haritayı kopya etmeleridir (Karagözoğlu, 1966) .

Atlaslar: En kısa tanımıyla bir haritalar takımı veya bir haritalar koleksiyonu anlamına gelen “atlas” terimi birkaç anlama gelmektedir. Dünyanın bütünü, kıtalar ve ülkelerin haritalarını içeren kitap, ya da coğrafya, ekonomi, tarih, gökbilim, turizm, botanik... gibi bilimsel konularla ilgili dağılışları içeren haritalar ve levhalar bütünü atlas olarak tanımlanır (Doğanay, 2002). Atlaslar; 1-Genel Atlaslar, 2-Özel Atlaslar, 3-Bölgesel Atlaslar ve 4-Ulusal Atlaslar olmak üzere dörde ayrılmaktadır. Biz bunlardan genel ve özel atlaslar üzerinde duracağız. *1-Genel Atlaslar:* Dünyanın fizikî, siyasî, beşerî ve ekonomik faaliyetleriyle ilgili haritaları bir araya toplamış bulunan atlaslardır. *2-Özel Atlaslar:* Yeryüzünün bir ülke ya da bölgesindeki fizikî, idarî, beşerî ve ekonomik faaliyetleri gösteren haritaların oluşturduğu atlaslardır. Türkiye atlası buna güzel bir örnek teşkil eder.

Atlaslar duvar haritalarına göre taşınması hem kolay olan hem de kolay kullanılabilir bir görsel ders materyalidir. Bugün sadece öğrencilerin değil coğrafya öğretmenlerinin de iyi bir atlasla sahip olması gerekir. Öğrenciler dersin anlatılışı esnasında ya da evde çalışırken mutlaka atlas üzerinde çalışmalarını gerekmektedir. Çünkü atlaslar dağılıma ilişkin görsel sunum sağlayabilmektedirler. Öğretmenlerin de öğrencilerin atlas bulundurma ve atlaslı çalışmalarını istemeleri gerekmektedir (Yaşar, 2004).

Atlaslar, öğrencilerin Dünya' yı, ülkelerini, yaşadıkları yerleri öğrenmelerine yardımcı olmakta ve birçok coğrafi olayı incelemelerinde önemli rol oynamaktadır. Atlasların farklı

öğretim faaliyetlerini desteklemek üzere kullanımının sunduğu imkanlar, elektronik atlasların geliştirilmesi ile daha da artmıştır. Bu tür atlaslardaki veriler, grafikler ile sorgulanabilir, değiştirilebilir ve sunulabilir. Böylece öğrencilere bu atlasların sahip olduğu bilgileri daha aktif bir yoldan kullanma potansiyeli sağlanmış olunur. Ayrıca bu haritaların kullanımı ile ilgili bir takım yorum sorunları dikkat çekmektedir. Bu sorunlar arasında aşağıdakiler sayılmaktadır:

- Renklerin ve sembollerin karmaşık yapısı
- Atlas stillerinin çok çeşitliliği
- Haritaların okunmasını zorlaştıracak olan yüksek bilgi yoğunluğu
- Harita içindeki renk ve sembolleri ile diğer harita sembollerinin birbirine karışması
- Yazması ve okuması zor olabilen yabancı yer isimleri
- Renklerin ne anlama geldiğinin net olarak ortaya konulamaması
- Dünya haritaları ve model küreler çeşitli projeksiyonlar ile çizilmiş dünya haritaları olmaksızın kullanıldıklarında öğrencilerin mekansal ilişkileri yanlış anlamalarına neden olabilir.

Bu sorunlar, her zaman için öğretmenler tarafından açıkça görülmeyebilir ve sıklıkla göz ardı edilirler (Demiralp, 2004).

Atlas Seçiminde Dikkat Edilecek Noktalar

1. Renkler ve semboller açık ve belirgin olmalıdır.
2. Haritaların okunmasını zorlaştıracak bilgi yoğunluğu olmamalı
3. Harita içindeki renk ve çizgi sembolleri ile diğer harita sembolleri birbirine karışmamalıdır.
4. Renklerin ne anlama geldiğini tam olarak ortaya konmalıdır.

E. Yazı ve Gösterim Tahtaları: Bunlar arasında kara tahta, pazen tahta (flannel board), manyetik tahta, bülten tahtası, cam ve beyaz tahta yer alır. Bunlar da eğitim ortamında yeri ve zamanı gelince kullanılmalıdır. Öğrencilerce Türkiye'nin, bölgelerin, ilin, ilçenin, köyün haritası, krokisi, planı çizilirken, resimler, grafikler sunulurken tahtalar işe koşulabilir. Tahtalar pek çok öğrencinin kullanacağı büyüklükte olmalı ve sınıfın değişik yerlerine

konulmalıdır (Sönmez, 1999). Bununla birlikte ilköğretim Sosyal Bilgiler dersleri içinde geçen coğrafya bilgilerini kavratırken, özellikle Türkiye haritası, âdeta bir oyun oynama faaliyeti gibi bu havuz veya kum masası üzerine çizdirilerek öğrenilmesi kolaylaşır (Doğanay, 2002).

4. 5. 3. Görsel ve İşitsel Gereçler

a. *Televizyon ve Video ile Öğretim:* Televizyon etkili bir kitle iletişim aracıdır. Kodlanmış anlamlı bilgileri iletme, yansıtma ve sunma kapasitesine sahiptir. Bu süreçleri sisteme giren ve çıkan bilgi arasında uyum sağlamak, ileticinin amacı ve içeriği ile alıcının algısal ve yanıt sal davranışı arasındaki psiko-fizik uyumu düzenlemek için uygulanır. Televizyon eğitim alanında başlıca şu amaçlarla kullanılmaktadır: 1- Eğitim hizmetlerini yaygınlaştırma işlevi görebilmekte, 2-Okulların sağlayamadıkları ders araçlarını sunarak eğitimde maliyeti düşürmekte, 3- Eğitim kalitesini yükseltmekte, 4- Öğretmene zaman kazandırarak bireysel ilgilenmelere zemin hazırlayabilmektedir (Demirel vd., 2002). Televizyon, görme ve işitme duyularına aynı anda hitap etmesi nedeniyle, çok etkili bir öğrenme aracıdır. Hatırlanacağı üzere bireyler, öğrendiklerinin % 75’ni görerek, % 13’nü ise işiterek öğrenir. Geriye kalan % 6’sını dokunma, % 3’nü koklama ve % 3’nü de tutma ile öğrenirler (Küçükahmet, 1998). Doğrudan ya da oluş halinde gözlenmeleri olanaksız olan bazı doğa olaylarının, önceden video- kamera ile filme alınmış görüntüleri, rahatlıkla öğrencilere izletilerek, bunların gözlenme ve öğrenilmeleri büyük ölçüde kolaylaşır. Örneğin yanardağ püskürmeleri, sel, heyelan, çığ düşmesi, depremin sonuçları (Doğanay, 2002), ülkemizin doğal ve beşerî çevresi, çevresel kirlenme ve kirleticiler, dünya ve güneş sistemi gibi.

Bilindiği gibi video, ses ve görüntüyü bir band üzerine kaydetmeye yarayan ve görüntüleri siyah beyaz ya da renkli olarak gösterebilme olanağı olan bir araçtır. Video kullanımının eğitimde sağlamış olduğu yararlar şunlardır: 1-Video, öğrenmeyi zaman-mekana bağlı olmaktan kurtarır, 2-Planlı olması gereken öğrenme-öğretme etkinliklerinin gerçekten planlı olarak ele alınmasını teşvik eder, 3-Öğretim süreçlerine “mikro-öğretim” gibi yeni yöntemler kazandırır, 4-Bireysel ve grupla öğretime yeni olanaklar kazandırır, 5-

Esnek ve kaliteli ev-video eğitim sistemi yaratır, 6-Öğrenci tepkilerini gözleme olanağı verir, 7-Hareket, renk, ses boyutlarıyla öğrenmeyi kolaylaştırır, 8-Sınıf dışı olgu ve olayları sınıf içine getirir ve 9-Somut ve kalıcı öğrenmeler sağlar (Demirel vd., 2002). Bugün okullarımızın bir çoğunda televizyon ve video bulunmaktadır. Bu nedenle görsel ve işitsel duylara hitap ederek somut ve kalıcı öğrenmeyi sağlaması nedeniyle Sosyal Bilgiler dersleri coğrafya konularının öğretiminde büyük fayda sağlayacaktır. Ancak video gösterimi yapmadan önce ya da video gösterimi yaparken ders öğretmenine düşen görevler şunlardır: 1-Gösterim sırasında yeri geldikçe sorular sorulmalı, belirli noktalara yoğunlaşılmalıdır, 2-Gösterimi yapılacak belgesel, müfredat programına ve öğrenci seviyesine uygun olmalıdır, 3- Belgesel gösterim süresi 15-20 dakikayı geçmemeli ve geri kalan süre tamamen değerlendirmeye bırakılmalıdır, 4-Sınıf ortamı video gösterimine uygun olmalıdır. Böylece video ile öğretim, izlenmesi mümkün olmayan doğal ve beşeri olayları sınıf ortamına taşınması nedeniyle Sosyal Bilgiler dersleri coğrafya konularının öğretiminde büyük kolaylık ve önem taşımaktadır.

b. Bilgisayar ile Öğretim: Eğitim ortamlarında kullanılacak en etkili eğitim araçlarından biri de bilgisayarlardır. Bilgisayarlar, Sosyal Bilgiler derslerinde etkili bir öğretim aracı olarak kullanılabilir (Sönmez, 1999). Örneğin; “Bölgemizi Tanıyalım” ünitesi bilgisayar aracılığı ile işlenebilir. Yeryüzü şekilleri, öğrencilerce izlenebilir. Ayrıca ilin ve bölgenin haritası, çizdirilerek o haritada bölgenin dağları, vadileri, ovaları, varsa gölleri çizdirilip gösterilebilir.

BÖLÜM V

HARİTALARIN SOSYAL BİLGİLER DERSLERİNDE KULLANIMI

Sosyal bilgiler öğretiminde dinamik öğretim yollarından birisi harita ve küreleri okuma, anlama ve kullanma becerileri ile ilgilidir. Harita ve küreler hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretiminin vazgeçilmez unsurları ve en kolay bulunabilen araçlar arasındadır. Çeşitli ünitelerde harita ve küre kullanımı ile ilgili olarak sayısız imkanlar ortaya çıkar. Bunlar sayesinde öğrenciler sembollerini okuyup, yeryüzü şekillerini, iklimlerini ve uzaklık arasındaki ilişkiyi kolayca öğrenebilirler. Ülkelerin büyüklükleri ve konumlarını rahatlıkla gözleyebilir ve birbirleriyle olan ilişkilerinin farkına varabilirler. Eğer harita ve küreler bulunamıyorsa öğrenci ya da öğretmenler bunları kendileri yapabilirler (Taşlı, 2000) .

Yeryüzü alanlarını daha geniş bir açıdan göstermek için haritalar kullanılır. Harita küreye göre daha büyük hazırlandığı için bir bakışta yüzey durumlarını ve bunlar arasındaki ilişkileri görebiliriz. Harita, çizgiler, semboller, renkler ve terimlerden oluşur. Şekiller, işaretler ve resimlere dayalı olarak sembolik bir anlatım taşıyan haritaların öğrenciler tarafından okunması onun dilini anlamakla mümkündür. Haritanın dilini anlama ve harita okuma becerilerinin gelişmesi için renklerin, sembollerin, ölçeğinin ve belli bilgileri göstermek için kullanılan çizgilerin ayrı ayrı öğrenilmesi gerekir.

Harita okuma yolu ile çocuklar, bir takım ilişkileri sezebilmelidirler. Bunun için haritaların düzenli olarak kullanılması ve yeri geldiğinde yardımcı olmak gerekir. İlişkileri sezebilmek için pek çok yol denenebilir. Mesela bunlardan birisi şu olabilir: Aynı yerin iki değişik haritasının incelenmesi sonucu Türkiye'nin nüfus haritasını inceleyen çocuklar, dağlık yerlerde az nüfus yaşadığını, ürün haritasını inceleyerek ovalarda daha çok tarım yapıldığını bulabilirler.

Çocuklara harita kullanma ve okumanın yanında harita yapma imkanı da verilmelidir. Hayat ve sosyal bilgilerde yapılan diğer etkinliklerde olduğu gibi ünite ile

ilgili olarak harita yapılması ancak harita yapımının usandırıcı bir etkinlik haline gelmemesine çalışılmalıdır.

Öğretmen, ünite planını yaparken ünite ile ilgili olarak yapılabilecek haritaları da düşünüp planlamadır. İyi bir planlama yapılırsa öğrenciler, belli bir süre sonra güzel harita yapabilecek duruma gelirler. Harita yapma becerilerinin geliştirilmesi okul bahçesinde ya da sınıfın tabanında taslak haritalar çizmekle başlar. Ders gezilerinden sonra çizilen krokiler de bu konuda yardımcı olur. İlk devre sınıflarında basit resimli ve çizgili haritalar yapılırken karışıklığa meydan vermemek için fazla ayrıntıya yer verilmez. İkinci devrede bölgeler, diğer ülkeler, akarsularımız ve tarih üniteleri işlenirken de çeşitli amaçlarla haritalar yapılabilir (Taşlı,2000) .

5.1. Sosyal bilgiler derslerinde harita ve kürelerin kullanılacakları yerler şunlar olabilir:

- Yakın çevremizde, bölgemizde, yurdumuz ve dünyadaki önemli yerleşme merkezlerinin, doğal kaynakların, nehirlerin, göllerin, denizlerin, dağ sıralarının, ormanların , savaş yapılan yerlerin, eski şehirlerin yerini saptamak,
- Dünya yüzündeki iki şehir, iki bölge veya iki devleti topraklarının genişliği, doğal kaynakları, iklimi, yeryüzü şekilleri, ulaşım durumu, dünya üzerindeki konumları yönünden karşılaştırmak,
- Sınıfça yapılacak ders gezisine ilişkin harita çizme; köyün, kasabanın, ilin ve ülkenin yollarının, keşif yollarının, kaynakların, ürünlerin, günlük aktüel olayların haritalarının yapılması (Taşlı, 2000) .
- Soruları cevaplandırmak, kavramları açıklığa kavuşturmak ve rapor hazırlamak için ders kitabı, dergi, atlas ve ansiklopedilerdeki haritalardan faydalanma (Taşlı, 2000) .

- Besin, barınak, giyim, kaynaklar, ürünler, bitki örtüsü, hayvanlar, ünlü kişileri ve tarihi olayları resimlerle haritalarda gösterme (Taşlı, 2000).
- Günlük olayların geçtiği yerleri gazetelerde çıkan haritalarda gösterme (Taşlı, 2000)
- İklimle yasama biçimi, üretimle kaynaklar, yeryüzü biçimi ile yollar yağış miktarı ile bitki örtüsü, nüfus yoğunluğu ile limanlar, yükseklikle iklim arasındaki ilişkileri bulmak için harita kullanma (Taşlı, 2000) .
- Ünite veya konunun işlenişi sırasında ortaya çıkan soru ve problemlere cevap bulmak veya iyi anlaşılmayan bölümleri iyice açıklamak (Taşlı, 2000).
- Konuları özetlemek için taslak veya engebeli haritalar yapmak (Karagözoğlu, 1966).
- Problem çözme metodunda tamamlayıcı bir araç olarak kullanmak; konunun veya ünitenin hazırlık bölümünde olayın geçtiği yerler hakkında genel görüş kazandırmak ve konuyla ilgili doğal, kaynak, yerleşme merkezi, iklim geçim yolları, ulaşım durumu hakkında ön bilgi toplamak için haritalar çok yararlı olurlar. Bundan başka problem çözme bölümünde harita ve küreler hazırlanan raporlara daha iyi yazılmalarına yardımcı olurlar. Öğretmen özellikle bilgilerin sunulması bölümünde küme raporları açıklanırken öğrencilerin harita ve küre kullanmalarını sağlamalıdır (Karagözoğlu, 1966).

5.2. Haritalardan Nerelerde Faydalanılır?

- Okullarda sosyal bilgiler dersi haritasız yapılmaz.
- Dünya çok büyüktür. Bugünkü ulaşım araçlarıyla bile insan ömrü, Dünya'nın her tarafını gezip görmeye yetmez. Haritalarla gidemediğimiz yerleri kolayca görebilir ve bilgiler alabiliriz.
- Haritalar, Dünya'daki birçok memleketleri, kıtaları toplu olarak bir arada gösterir.
- İnsanların yurdundaki ya da Dünya'nın herhangi bir köşesindeki bir yere gitmek için nerelerden, hangi yollarla gideceklerini belirlemelerine yine haritalar yardımcı olur.

- Ayrıca gidilecek yere trenle mi, vapurla mı, uçakla mı yoksa otobüsle mi gidileceği haritaya bakılarak karar verilir.
- Kaptanlar, sürücüler veya pilotlar da yollarını bulmak için haritadan faydalanırlar.
- Savaşta ya da barışta olsun askerlikte gidilecek yabancı yerlerde, ormanlık ve dağlık alanlarda hareket etmede haritalar önemli yer tutar.
- Büyük komutanlar, savaş durumlarını önce harita üzerinde belirlerler. Komutan, savaş haritadan takip eder, duruma göre emirler verir.
- Bayındırlık işlerinde çalışanlar da işlerini haritalarla yürütürler. İşlerini önce harita üzerinde düzenlerler, sonra da araziye gidip işlerini tamamlarlar. Örneğin, mühendisler bir baraj, bir yol ya da bir fabrika kurulacaksa önceden harita üzerinde çalışırlar. Yolun nereden geçmesi gerektiğini belli ederler, sonra araziye çıkarlar (Çakıroğlu, 1970).

5.3. Harita ve Küreyle İlgili Öğrenciye Verilmesi Gereken Bilgi ve Kavramlar

Coğrafya öğretiminde ilkokul birinci sınıftan beşinci sınıfa kadar öğrenciye verilmesi gerekli harita ve küreyle ilgili bilgi ve kavramlar aşağıda sıralanmıştır. Öğretmenin her fırsatta bu temel bilgi ve kavramların öğrenilmesine yardımcı olması gereklidir.

- ✓ Haritalar dünyanın herhangi bir parçasını gösteren bir nevi resim, diyagram veya planlardır.
- ✓ Dünya büyük bir küre şeklindedir.
- ✓ Küreler dünyadaki yeryüzü şekillerini gerçeğe en yakın olarak belirten haritalardır.
- ✓ Dünyada dört yarıküre vardır: Doğu ve Batı, Kuzey ve Güney yarıküreler.
- ✓ Dünyanın herhangi bir parçasını harita üzerinde gerçeğe çok yakın olarak göstermek mümkündür.
- ✓ Büyük kara parçalarına kıt'a ismi verilir.
- ✓ Haritaların üzerinde Dünya'daki bütün varlıkları göstermemiz imkansızdır.
- ✓ Bir harita üzerindeki yönler kutupların yardımıyla tespit edilir.

✓ Genel olarak haritalarda, üst kısım kuzeyi gösterirse de bazen bu doğru olmayabilir. Örneğin: Kuzey Kutbu merkez olarak çizilmiş bir haritada kuzey daima merkezde olacak ve haritanın diğer yanları hep güneyi gösterecektir.

✓ Haritalar üzerindeki uzaklık ölçekleri iki nokta arasının uzaklığını bilmemize yardımcı olurlar.

✓ Haritalar değişik ölçeklerde çizilirler. Ölçek büyüdükçe yeryüzü şekillerinin harita üzerindeki görünüşü de büyür.

✓ Yeryüzü şekillerini harita üzerinde gösterebilmek için bazı semboller kullanırız.

✓ Yeryüzü şekillerinin yüksekliği deniz seviyesi başlangıç olarak alınmak suretiyle ölçülür.

✓ Bir fiziki harita temsil ettiği yeryüzü parçasının denizden yüksekliği, nehirlerin akış yönü hakkında bize verir.

✓ Doğu-batı doğrultusunda iki noktadan biri diğerinin doğu veya batısındadır.

✓ Ekvatora paralel olan ve doğu-batı doğrultusunda uzanan çizgiler paralel dairelerini meydana getirirler.

✓ Oğlak ve yengeç dönenceleri Ekvatordan $23^{\circ}27'$ kuzey ve güneyde olan paralel daireleridir.

✓ Paralel daireleri kutuplara yaklaştıkça küçülürler ve kutuplarda sıfır olurlar.

✓ Meridyen daireleri kutupları birleştiren tasarlanmış dairelerdir.

✓ Başlangıç meridyeni Londra yakınındaki Greenwich kasabasından geçer ve sıfır numaralı meridyendir.

✓ Sıfır numaralı meridyen başlangıç olmak üzere doğuda kalan yarıküreye Doğu Yarıküre, batıda kalan yarıküreye Batı Yarıküre denilir.

✓ Dünyanın merkezinden geçerek kutupları birleştiren tasarlanmış çizgiye "Dünyanın Ekseni" denilir.

✓ Dünya batıdan doğuya döner (Karagözoğlu, 1966).

5.4. Harita Çalışmalarını Kuvvetlendirecek Öğrenci Faaliyetleri

1. **Harita Yapmak:** Öğrenci kendisine yardım edildiği ve fikir verildiği takdirde harita yapmaktan büyük zevk alır.
2. **Plan-Harita Çalışması:** Plan ve haritalar üzerinde yağışlar, tabii kaynaklar, endüstri ve nüfus merkezleri gibi siyasi ve tabii özellikler gösterilebilir.
3. **Harita Projeleri:** Grup çalışması olarak büyük bir kabartma ve resimli duvar haritası yapmak geniş araştırma, tertip ve işbirliği imkanını sağlar.
4. **Yakın Çevre Haritaları:** Şehir, kasaba veya diğer mahalli yerlerin haritalarıdır. Bu haritaların kronolojik serisi basit, doğru ve tam olmalıdır. Öğretmen, araştırma gezisi hazırlarken yakın çevre haritalarını kullanma imkanı aramalıdır (Maurice, 1957).

5.5. Harita Öğretimi

Öğretmen, öğrencilere harita kavramını kazandırırken harita öğretiminin üç basamağını dikkate alarak öğretimi gerçekleştirmelidir.

1. Kroki (taslak) basamağı

Önce çocuklara "kuşbakışı" kavramı kazandırılmalıdır. Bunun için çocuklar, uygunsa, köyde bir tepeden, minarenin şerefesinden evlere baktırılabilir. Ne gördükleri sorulur. Beklenen yanıt: "Evlerin çatılarını gördük".

Dahası, masa ya da sıra üzerine çıkartıp baktırılabilir. Ne gördükleri sorulur. Beklenen yanıt: "Üstünü gördük, ayaklarını görmedik".

Bir de dik tutturularak, kalemlerine tam üstünden (bir gözlerini kapattırarak) baktırılabilir. Yine ne gördükleri sorulur. Gördüklerini deftere çizmeleri istenir. Beklenen davranış, nokta çizmeleridir.

Öğretmen der ki "tam yukardan bakınca evlerin duvarları, sıraların ayakları görünmüyor. Demek ki kuşlar, üzerlerinden uçarken evlerin yalnızca çatılarını görüyorlar. Buna "kuşbakışı" denir. Biz de şimdi "kuşbakışı"yla sokağımızı, okul çevresini çizeceğiz. Buna kroki (taslak) denir". Kroki ölçeksizdir (Nas, 2000).

2. Plan Basamağı:

Planlar ölçeği çok büyük olan haritalardır. Üzerlerinde her türlü teferruatı bulmak mümkündür. Sınıfımızın, okulumuzun, evimizin, sokağımızın planlarını çizmek ve belirli yapıları üzerinde göstermek ilk yapılacak etkinliklerdir. Okulun çevresinde yapılmış bir geziden döndükten sonra gezi sırasında izlenen yolu, görülen önemli yapıları ve yerleri (anıt, panik, türbe vb.) göstermek ikinci bir etkinlik olabilir. Yakından uzağa prensibine uyarak önce okulun bulunduğu cadde veya sokak ve bunun üzerindeki yapılar resimli sembollerle planda gösterilir. Sonra daha uzaktaki cadde ve sokakları da buna eklenerek mahallenin planı beraberce ortaya çıkarılır. Bütün bu çalışmalar devam ederken öğrencilerin şunları fark etmelerine çalışılır:

a. Plan üzerinde her türlü şeyi göstermek planın ölçeği küçülüp plana alınan bölge büyüdükçe zorlaşmaktadır. O halde daha sade plan yapımı zorunludur.

b. Plan üzerindeki yapı ve yerleri göstermek için resimler yerine semboller kullanmak daha iyidir. Öğrenci bu iki sonuca varduktan sonra planda harita basamağına geçmek kolaylaşacaktır. Plan basamağında harita kavramının elde edilmesine yardımcı olmak üzere kum masaları veya havuzları basanıyla kullanılabilir. Kum iyice nemlendirildikten sonra okulumuzun bulunduğu çevreden herhangi bir bölüm (pazaryeri, çarşı, liman, harman yeri, köy meydanı) somut semboller kullanmak suretiyle canlandırılır. Çevredeki yapı, ağaç, alan, minare, saat kulesi, istasyon gibi yerleri temsil etmek üzere öğrencilerin yaptığı ev modelleri, tuğlalar, her boyda kutular, ağaç dalları, kumaş parçaları sembol olarak kullanılır (Karagözoğlu, 1966).

3. Harita Basamağı

Öğrenciler plan basamağından yeterli bilgileri alıp gerekli etkinliklerde bulunduktan sonra kolayca harita basamağına geçmek mümkündür. Bu geçim sırasında öğretmen plan basamağında yapılan çalışmalardan faydalanılır. Öğrencilerin yaptıkları planların çok teferruatlı olduğu ve ölçeklerinin büyük olduğuna dikkat çekilerek ilimiz ve bölgemizin planını (haritasını) çizebilmek için ne kadar büyüklükte kağıda ihtiyacımız olduğu saptanır. Bulunan sayı çok büyük olacağından bunun imkansızlığı belirtilip ölçeği küçültmek yoluyla problemin çözüleceği ortaya çıkarılır. Ölçek küçülünce harita üzerindeki şekiller de

küçüleceği için resimli veya yarı resimli semboller yerine uluslararası harita işaretleri öğrencilere tanıtılır. İlk çalışmalar sırasında öğrencilere çevreyi tanıtan taslak ve dilsiz haritalar verilerek bunların doldurulması istenir. Öğrenci elindeki dilsiz haritaya çevredeki veya bölgedeki belli başlı yerleri işaretler. Sonra bunlar haritanın aslı ile karşılaştırılır ve noksanlıklar giderilir. Böylelikle öğrenci yavaş yavaş harita basamağına atlamış olur.

Plan ve harita ile ilgili bilgilerin öğrenciye verilmesine ilkökul 1. sınıftan itibaren başlanmalıdır. Sınıfın, okulun, evin planını çizmek daha sonraki yıllarda harita çalışmalarının temelini teşkil edecek etkinliklerdendir. Fakat bu konuda öğretmenin çok dikkatli olması ve bu ilerlemeyi basamak basamak sağlaması gereklidir. İlk yıllardan birçok soyut harita bilgilerini öğrencilere tanıtmak zararlıdır. Bundan ötürü ilk yıllarda öğrenciye verilecek harita bilgisi çok basit olmalı ve haritalarda bilimsel renk ve işaretlerden çok basit ve resimli semboller kullanılmalıdır. Özellikle 4. ve 5. sınıflarda bilimsel semboller, renkler, işaretler ve terimler tam olarak öğretilmeli ve harita üzerinde uygulama yapılmalıdır. Öğrencilerin haritaları başarıyla kullanabilmeleri için önce onlara bazı bilgi ve kavramları kazandırmak gerekir. Bunlar yönler, yeryüzü şekilleri ve Dünya'nın şeklidir (Karagözoğlu, 1966).

5.6. Haritaları Okumaları Ve Kullanmaları İçin Çocukların Kazanmaları Gereken Kavramlar ve Bilgiler

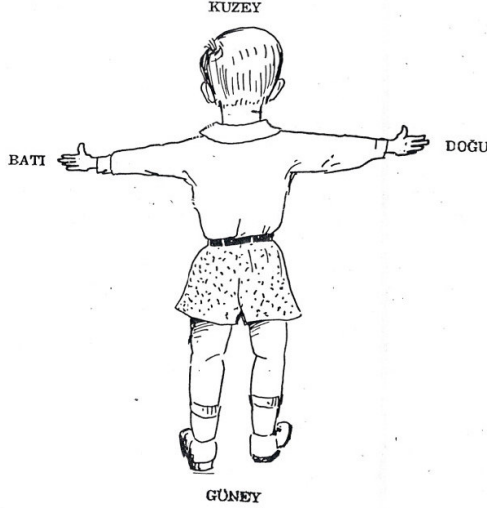
1. Yönler

Temel yönler olan doğu, batı, kuzey, güney çocuklara bilinen belli örnekler ve somut araç-gereç kullanılarak öğretilir. Örneğin:

1. Gözlem yoluyla güneşin nereden doğup nereden battığını öğrencilere buldurmak ve güneşin doğudan doğup batıdan battığını, onlara iyice kavradıktan sonra sağ tarafımız güneşe gelmek suretiyle solun batı, önün kuzey ve arkanın güney olduğunu öğretmek (Şekil 3).
2. Sınıfın tabanına, tavanına veya duvarlarına yönleri gösteren işaretler koymak yoluyla zihinlerine yer ettirdikten sonra sınıfı başlangıç yaparak evimizin, postahanenin, otobüs durağının veya çevredeki belli noktaların hangi yöne düştüklerini öğrencilere buldurmak.

3.Öğlede gölgelerin güneye düştüklerini buldurmak.

Şekil 3. Yön Öğretimi

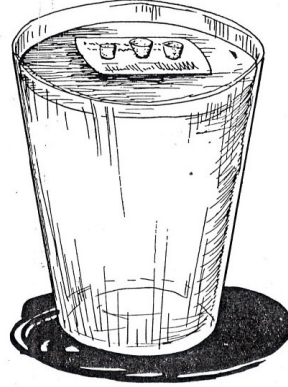
4. Çocuklara birer basit pusula yaptırmak suretiyle önce kuzey ve güneyi buldurmak; ve kuzey ile güneyi kendiliklerinden bulmalarını sağlamak gibi etkinlikler temel yönleri kavratmak için yapılabilecek basit etkinliklerden bir kaçıdır. Sınıfta basit bir pusula şöyle yapılır:

Araçlar: 1 cam bardak, 1 kullanılmış jilet, 1 parça şişe mantarı, 1 mıknatıs.

Jiletin bir ucunu mıknatısın güney kutbuna düzenli olarak birkaç defa sürünüz ve jiletin o ucuna kuzey işaretini koyunuz. Sonra jiletin ikinci ucunu mıknatısın kuzey ucuna sürüp güney işaretini koyunuz. Şişe mantarından küçük ve ince parçalar keserek jiletin delik kısımlarına takınız. Bardağı suyla doldurup mıknatıslı jileti suyun yüzüne koyunuz. Jiletin kuzey ucu daima kuzeyi, güney ucu daima güneyi gösterecektir. Bu deney, öğrencilerle birlikte yapıp bulunulan yerin yönleri saptanır (Şekil 4) (Karagözoğlu, 1966).

Şekil 4. Basit Bir Pusula

2. Yeryüzü şekilleri: Öğrencilerin haritaları başarıyla kullanabilmeleri için yeryüzü şekilleriyle ilgili terim ve kavramları öğrenmeleri gereklidir. Bunun için öğretmen her fırsatta tabiatın örnekler, resimler, fotoğraflar, maketler göstererek öğrencilere yeryüzü şekillerini tanıtmalı ve gerekli kavramların yerleşmesini sağlamalıdır. Dağlar, nehirler, göller, denizler, plato, körfez, liman, vadi, dere, zirve, yarımada, ova, yaylanın ne demek oldukları harita üzerinde nasıl gösterildikleri öğrencilere kavratılmalıdır. Sadece tarifi ezberletmekten kaçınılmalı fotoğraf, resim ve maketler üzerinde bir çok örnekler vererek tarifi öğrenciler tarafından bulunmasına gayret edilmelidir (Karagözoğlu, 1966).

3. Dünya' nın şekli

Dünya'nın bir küre şeklinde olduğu daha ilk günlerde öğrencilere kavratılmaya başlanmalıdır. Dünya'nın yuvarlak olduğu çocuk için soyut bir kavramdır. Bu bakımdan bu soyut kavramı öğrenciye kazandırırken somut örnekler verilmesi gereklidir. İlkokul dördüncü ve beşinci sınıftaki öğrenciler bile dünyanın yuvarlak olduğunu bir türlü kabul edemezler. Bundan ötürü ilmi tarifler ve çocukların göremeyecekleri deneyler ("Bir noktadan hareket edip sürekli olarak doğuya gidersek hareket noktasına batıdan döneriz." veya "Bir geminin önce dumanını, sonra bacasını, daha sonra da teknesini görürüz" gibi) yerine roket ve uzay gemilerinden çekilmiş fotoğraflar, temsili resimler kullanmak daha iyidir.

Öğrencisine dünyanın yuvarlak olduğunu öğretmek isteyen bir öğretmenin elinde bir küre muhakkak bulunmalıdır. Eğer o da yoksa, bir top, bir portakal veya herhangi bir yuvarlak cisim de aynı görevi yerine getirir. Küre üzerinde yönler doğru olarak öğretilmeli,

ekvator, kutuplar, meridyen ve paralel daireleri öğrencilere tanıtılmalıdır. Özellikle kuzey kutbu için "yukarıda", güney kutbu için "aşağıda" sözcüklerini kullanmamaya dikkat edilmelidir. Kıt'alar, büyük denizler küre üzerinde gösterilmeli; Türkiye'nin kıt'alar arasındaki yeri ve yeryüzündeki konumu belli edilmelidir (Karagözoğlu, 1966).

4. Harita Renkleri

En koyu kahverengi en yüksek kesimleri, en koyu mavi de denizlerin en derin kesimlerini gösterir. Bir başka deyişle, mavinin tonları derinlikleri, öbür renkler yükseklikleri gösterir (Nas, 2000).

Tablo 5. Harita Renklerinin Anlamları

KARALAR	
5000 ve daha yüksek	Koyu Kahverengi
2500 - 5000 m	Kahverengi
1500 - 2500 m	Açık Kahverengi
1000 -1500 m	Koyu Sarı
500 - 1000 m	Sarı
200 – 500 m	Açık Sarı
100 – 200 m	Açık Yeşil
0 – 100 m	Yeşil
0 m' den aşağı	Koyu Yeşil

DENİZLER	
0 – 200 m	Açık Mavi
200 – 2500 m	Mavi
2500 – 5000 m	Koyu Mavi
5000 m ve daha derin	Koyu Mor

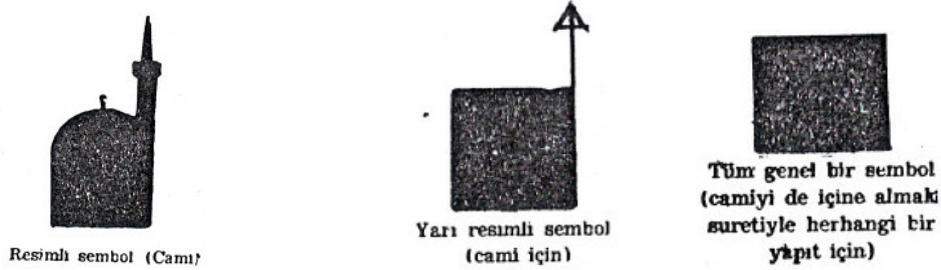
5. Harita İşaretleri (Harita Anahtarı)

Çocuklara başlıca alan (örneğin göl), nokta (örneğin kent), çizgi (örneğin karayolu, demiryolu) simgeleri öğretilir (Nas, 2000).

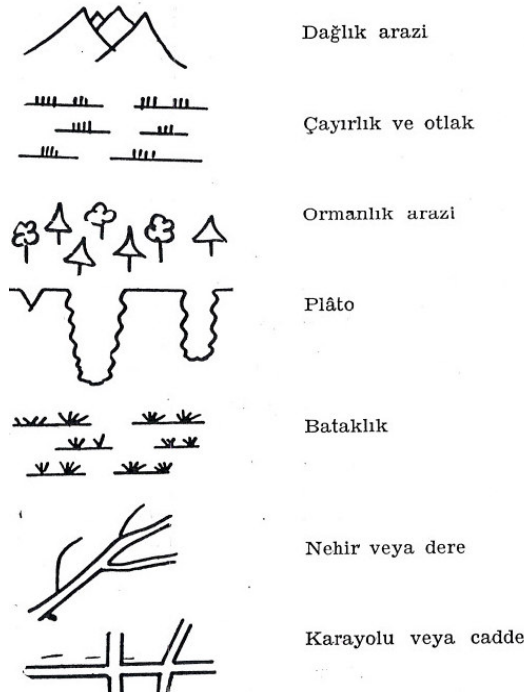
Harita okumanın alfabesi olan harita sembollerini öğrencilere öğretirken aşağıda sıralanan özellikler göz önünde tutulmalıdır:

1. İlk harita okuma çalışmalarında kullanılan her işaret temsil ettiği şeyi kolayca canlandırarak nitelikte olmalıdır. Öğrenciye önce resimli semboller tanıtılmalı, daha sonra yarı resimli ve normal sembolere geçmelidir (Şekil 5-6) .

Şekil 5. Harita Okuma Çalışmalarında Resimli Semboller

Şekil 6. Harita Okuma Çalışmalarında Yarı Resimli ve Normal Semboller

2. Her sembol öğrenildikten sonra öğrencilerin yapacağı haritalar üzerinde kullanılmalıdır.
  3. Her haritayı kullanmadan evvel o harita üzerindeki semboller sınıfta açıklanmalı ve sonra harita üzerinde örnekleri bulunmalıdır.
  4. Şehirlerin büyüklüklerini gösteren sembollerin anlaşılmasına önem verilmeli ve çeşitliliklerine, dikkat çekilmelidir.
  5. Yeni karşılaşılan semboller ile daha evvel öğrenilmiş semboller karşılaştırılmalı, farklılıklar açıklanmalıdır.
  6. Mavi, yeşil, sarı ve kahverenginin tonlarının yükseklik ve derinlikleri ifade etmek için nasıl kullanıldıkları çocuklara iyice kavratılmalıdır. Özellikle yeşil yerlerin ova, sarıların yayla, kahverenginin dağlar olmadığı, bu renklerin sadece yükseklikleri temsil ettiği iyice belirtilmelidir (Karagözoğlu, 1966) .
- Aşağıda uluslar arası harita işaretlerine yer verilmiştir:

Şekil 7. Uluslar arası Harita İşaretleri

							Yerleşme merkezleri
							Köprü veya geçit
							Madenler
							Devlet sınırları
							İl sınırları
							Demiryolları
							Yollar
							Bent
							Şelâle
							Kanal
							Delta

5.7. Harita Yapma Etkinlikleri

Sosyal bilgiler dersinin en önemli ders aracı olan haritaları sadece kullanmak harita öğretimine tam olarak fayda sağlamaz. Ünite veya konunun gerektiği zamanlarda kullanılacak haritalar öğrencinin sınıf içi etkinlikleriyle meydana getirilir ve kullanılırsa öğretim çok sayıda duyuları içine alıp çok yönlü etkinliklere dayanacağı için daha başarılı olur. Sosyal bilgiler dersinde coğrafya konularının işlenişi sırasında öğrencilerin kullanacakları haritaları kendilerinin yapmasını sağlamak bu yüzden gereklidir. Öğrenci haritanın taslağını hazırlarken, uygun renkleri seçip boyarken gerekli işaret ve bilgileri haritanın üzerine koyarken hem bedeni, hem de zihni bir etkinliğe başvurmuş olur. Bu yolla kazanılan bilgiler daha uzun ömürlü ve geçerli olurlar.

Coğrafya konularının işlenişi sırasında harita yapma etkinliklerine yer verirken şu özeldeki göz önünde tutmalıyız.

a. Haritalar muhakkak üniteyle ilgili bilgileri içine almalı ve ünite amaçlarına hizmet etmelidir. Harita yapma etkinlikleri temel konunun daha iyi anlaşılmasına yardım etmeli ve öğrencilerin konuyla ilgili bilgilerinin tamamlayıcısı olmalıdır. Öğrencilere üniteyle ilgisi olmayan ve ünite amaçlanma hizmet etmeyecek bir haritanın yaptırılması pek faydalı görülmez.

b. Haritalar sade ve az zaman alacak türden olmalı; sınıfta öğrencilerle birlikte harita çizerken çizilen haritanın sade görünüşlü ve kolay çizilebilir türden olmasına dikkat etmelidir. Öğrencinin zamanının çoğunu alacak ve çok teferruatlı haritalar usanç vermekte ve çok zevkli olan bu etkinlik sıkıcı bir çalışma halini almaktadır.

c. Haritaların üzerine çok çeşitli bilgi koymak yerine sadece önemli olanlar işlenmelidir. Çok karışık ve ilk bakışta kolayca yararlanamayacağımız bir harita çizimine girişilmemelidir. Örneğin: Yurdumuzdaki endüstri kurumlarını gösteren bir harita yurdumuzdaki fabrikaları ve atölyeleri ilk bakışta kolayca görülebilecek şekillerle belirtilmeli, endüstri kurumlarıyla ilgili diğer detaylar daha belirsiz olmalıdır.

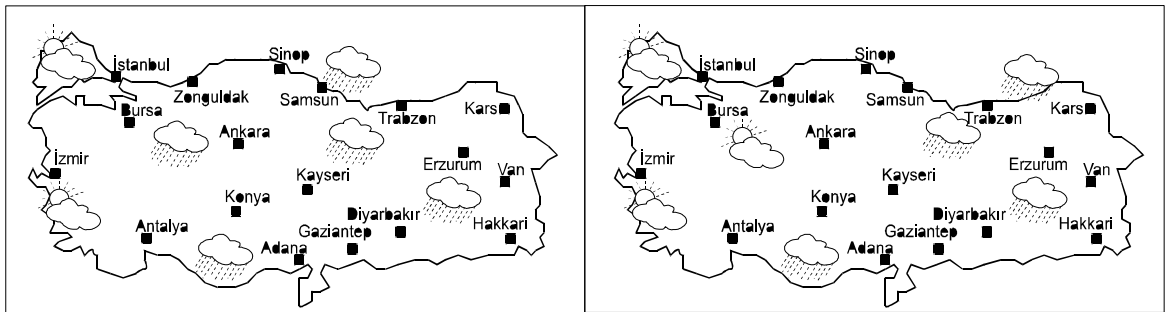
d. Haritalar mümkün olduğu kadar sınıf içi etkinliklerde hazırlanmalıdır. Ünitenin veya konunun işlenişi sırasında elde edilen bilgiler yeri geldikçe haritalar üzerine işlenmelidir. Bu bakımdan harita yapma etkinliklerinin sadece bir ders saati içinde olmayacağı, bazen bir haritanın tamamlanabilmesi için ünite süresince çalışmak gerektiğini hatırdan çıkarılmamalıdır (Karagözoğlu, 1966).

5.8. Temel Harita Becerilerinin Geliştirilmesine Yönelik Etkinlik Örnekleri

5.8.1. Örnek öğretim etkinliği 1: Bu basit etkinlik, harita sembollerini tekrar gözden geçirmek amacıyla hazırlanmıştır. Özellikle, sonbaharda yaz tatilinden okula dönen genç öğrencileriniz için faydalı olacaktır.

- 1 Sınıfınıza, aşağıdaki haritalara benzer, bir veya daha fazla hava durumu haritası gösterin. Öğrencilerinize TRT’de hava durumunu sunan spikerin hasta olduğunu ve kendilerinin onun yerini almaları gerektiğini söyleyin.
- 2 Öğrencilerinizden ikili gruplar oluşturmalarını ve gün içinde hava durumunun nasıl gerçekleştiği ve yarın nasıl olacağı tahminlerinin yazılı olduğu birer metin hazırlamalarını isteyin.
- 3 Gruplardaki her iki öğrenciye de, günlük gazetelerdeki hava durumu haritalarını kesip getirmelerini ve aynı metinleri bunlar için de hazırlamalarını isteyin.

Şekil 8. Hava Durumu Haritası

	Salı	Çarşamba
Ankara	3/ 12	5/ 13
İstanbul	5/ 13	3/ 12
İzmir	8/ 18	7/ 17
Antalya	10/ 20	10/20
Adana	12/ 22	11/20
Diyarbakır	5/ 14	4/12
Erzurum	-3/ 4	0/ 7
Konya	0 /6	1/7
Samsun	3/ 10	4/12
Trabzon	4/ 12	3/11
Van	4/ 8	3/ 10

Aşağıdaki örnekler herhangi bir coğrafya dersinin konusunu işlerken ister hazır, isterse tahtaya şematik olarak yapılmış olsun harita, şekil, grafik, resim ve araçlardan nasıl yararlanıldığını göstermek için verilmiştir. Bu örnekler öğretmenin ders anlatma şekline uygundur.

5.8.2. Örnek Öğretim Etkinliği 2:

Konu: Türkiye'nin yeryüzü şekillerinin genel görünüşü

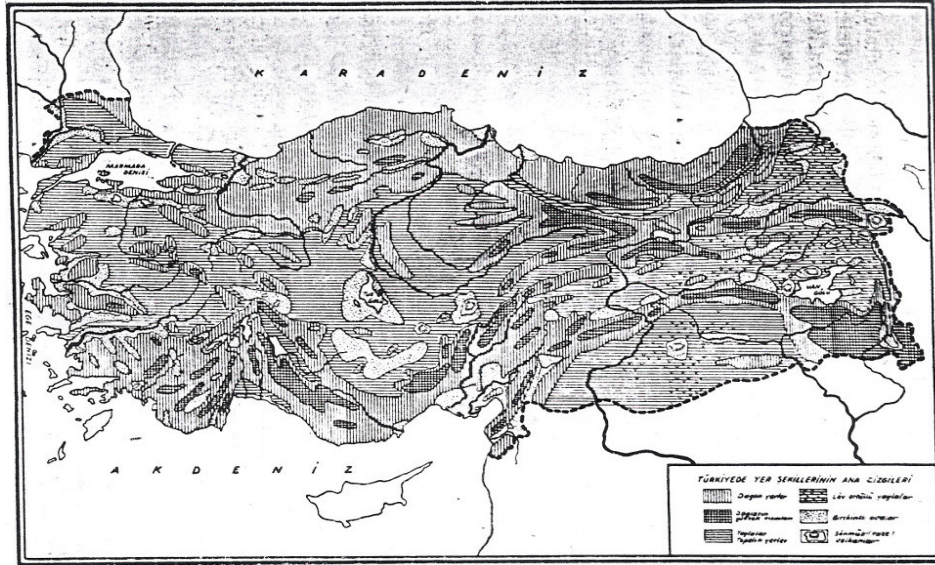
Harita: Türkiye'nin yeryüzü şekilleri (Şekil 9)

Bu harita, memleketimizin yeryüzü şekillerini gösteren haritadır. Yeryüzü şekilleri deyince ovaları, yaylaları, dağları hatırlıyoruz. Bu derste, yeryüzü şekillerinin yurdumuzda ne durumda olduğunu, nerelerde hangi şekillerin bulunduğunu, yayıldığını, adlarını ve yüksekliklerini öğreneceğiz.

Haritada yüksek yerler kare şeklinde taramalar, orta derecede yüksek yerler uzunlamasına taramalarla, az yüksek yerler de noktalı şekilde gösterilmiştir.

Haritada ilk gözümüze çarpan, alçak yerlerin az yer kapladığı, buna karşılık orta ve yüksek yerlerin daha geniş yer kapladığıdır. Bu ilk gözleme göre, durum şöyle özetlenebilir: Memleketimizin ortalama yüksekliği fazladır. Memleketimizin ortalama yüksekliği 1132 metredir. Gözlemlere devam ettiğimizde yüksek yerlerin daha çok kuzeyde Karadeniz kıyısında; güneyde Akdeniz kıyısında, kıyıya paralel olarak doğu-batı doğrultusunda uzandığını görüyoruz. Doğu Anadolu'da bu yükseklikler birbirine daha çok yaklaşarak yüksek yayla ve sıradağları meydana getirir. Batı ise kıyıya dik daha alçak dağ sıraları halinde görünürler. Alçak yerler kıyılarımız boyunca ince bir şerit halinde uzanır. Batıda ise daha geniş bir alan kaplar. Kuzey ve güneyde alçak ince şeridi bozan, akarsu ağzlarındaki delta ovalarıdır. İç Anadolu, yüksek dağ sıraları ve yaylalarla çevrilmiş bir çanak görünümündedir. Güneydoğu Anadolu ise Suriye ve Irak'a doğru gittikçe alçalan bir yayla görünümündedir.

Şekil 9. Türkiye'nin yeryüzü şekilleri

Gözlemlerimize devam ederek dağ, yayla ve ovaların buldukları yerleri, adlarını, yüksekliklerini ve özelliklerini aynı yolla bulmamız ve öğrencilere göstererek anlatmak mümkündür. Bu gözlemleri tahtaya şematik olarak çizmek suretiyle öğrencilerin ilgilerinin daha fazla artması da sağlanmalıdır.

Türkiye'nin yeryüzü şekilleri konusu, ilk, orta ve lise son sınıflarda okutulur. Bu nedenle konunun bu sınıflarda işlenmesi farklı olur (Dengiz, 1965).

Örnek Öğretim Etkinliği 3:

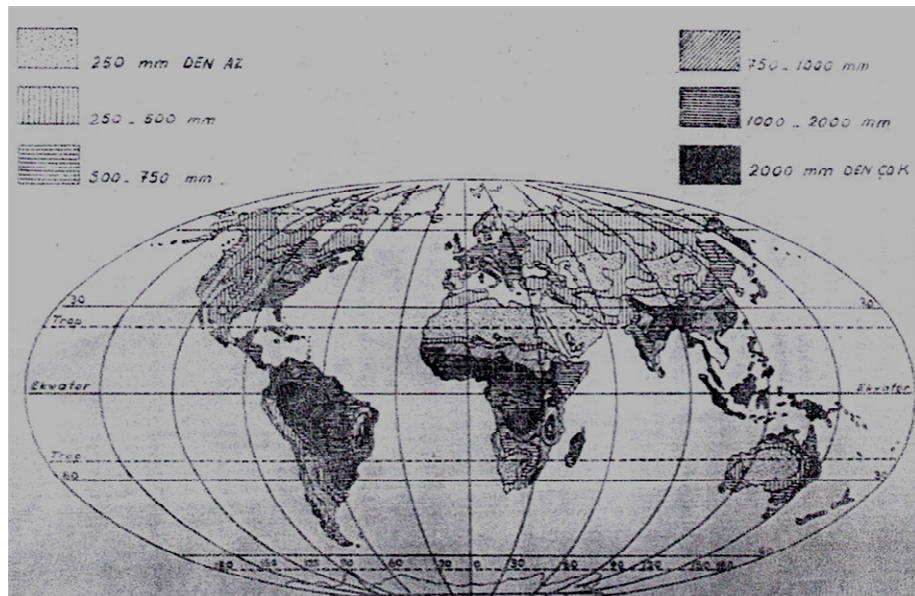
Konu: Yeryüzünde Yağışların Dağılışı

Harita: Yeryüzünde Yağışların Dağılışı

Haritada yeryüzündeki yağışların dağılışını, kenarındaki işaret tablosunda da bir yılda düşen yağışın ortalama miktarlarını görüyorsunuz. Tablodaki koyu renkler çok yağışları, gittikçe açılan renkler de azalan yağışları göstermektedir. Gözlemlere devam ettiğimizde:

1. Çok yağış olan yerlerin Asya kıtasının güney, doğu ve güneydoğu bölgelerinde, Okyanusya adalarında, Afrika kıtasının kuzeybatı kıyıları ile Orta Amerika'da, Güney Amerika'nın tamamı ile kuzey ve güneybatı yörelerinde küçük lekeler halinde olduğu görülür.
2. Az yağış alan yerlerin Asya'nın tamamıyla kuzey, iç ve güneybatı bölgelerinde, Güney Amerika'nın batı ve güneydoğusunda devamlı şerit halinde, Avustralya'nın iç ve güney bölgelerinde olduğu görülür.
3. Orta derecede yağış alan yerlerin ise Avrupa kıtasını tamamı ile kapladığı, Asya'da Sibirya'nın güney, Kuzey Amerika'nın doğu, iç ve güney bölgeleri, Güney Amerika'nın güneydoğusu, Afrika'daki çok yağışlı bölgelerin kenarları, Avustralya'nın doğu ve kuzey bölgeleri olduğu görülür (Şekil 10) (Dengiz, 1965).

Şekil 10. Yeryüzünde Yağışların Dağılışı Haritası

5.9. Gazetelerde Yer Alan Haritalardan Yararlanma

5.9.1. Sosyal Bilgiler Dersinde Güncel Olaylar ve Gazete Kullanımı

Sosyal Bilgiler dersi, öğrencinin içinde bulunduğu toplumsal yaşamla çok ilişkilidir. Evrensel bakış açısından Sosyal Bilgiler, demokraside vatandaşlığa hazırlık olarak algılanmaktadır. Vatandaşlık eğitimi, okulda ve okul dışında çeşitli biçimde kazanılmaktadır. Okul dışı kaynaklardan özellikle *gazeteler* bu süreçte önemli rol oynamaktadır. Gazete, öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersinde günlük olayları işlerken kullanabileceği güncel bir bilgi kaynağıdır (Deveci, 2005).

Güncel olaylar, bireyin yakın çevresinde gelişen, birey ve toplum için önemli ve yeni olaylar olarak tanımlanabilir (Erden, tarihsiz). Güncel olaylar toplumsal kaynakların bir biçimidir. Güncel olayların öğretimde kullanılmasının yararlarını şöyle açıklamak olanaklıdır (Kaltsounis, 1987) :

Güncel olaylar;

- Öğrenme ortamının ilgi çekici olmasını sağlar,
- Konuyu örnekendirerek öğrencilerin öğrenmesini kolaylaştırır,
- Vatandaşlık bilgi ve becerilerini geliştirir,
- Anlamlı konular için kaynak oluşturur,
- Güncellenmiş materyal içeren çalışma kaynakları oluşturur,
- Öğrencilerin gerçekler ile görüşler arasındaki farkı anlamasına olanak sağlar,
- Öğrencilerin bir vatandaş olarak yaşadığı dünya hakkında bilgi sahibi olmasını sağlar.

Okulda öğretim yalnızca derslerle değil, dersler dışında da yaparak ve yaşayarak yürütülecek birçok eğitsel etkinliklerin yürütülmesiyle desteklenir. Böylece öğrencilerin konuşma, yazma, bilgi toplama, insan ilişkileri ve iletişim becerileri edinmeleri sağlandığı gibi, milli ve insani duyguların gelişmesine de yardımcı olunmuş olur. Öğrencilerin geleceğin etkin birer vatandaşı, toplumun başarılı birer üyesi olabilmeleri için sosyal etkinliklere katılmaları sağlanmalıdır. Öğretmenler, öğrencilerin birlikte çalışma,

demokratik düşünme, problem çözme, karar verme gibi Sosyal Bilgiler öğretiminin amaçlarına uygun davranış geliştirmelerine yardımcı olmalıdır (Demirtaş ve Barth, 1997). Bu davranışları geliştirmek için de günlük gazeteler iyi birer kaynaktır.

Sosyal Bilgiler dersinin öğretimi gazetelerden yararlanarak öğrenciler sosyal dünya ile ilgili ilginç problemlerle karşı karşıya getirilir. Gazeteler, öğrencilerin gözlem yapmaları, soru sormaları, bilgiyi araştırarak, gözlemlerdeki, olaylardaki düşünceleri açıklamaları, görüşlerini tartışarak, kendilerini geliştirip değiştirmeleri için ortam sağlamaktadır. Öğrenciler, gazetelerden yararlanarak Sosyal Bilgiler dersi yoluyla, kendi sosyal dünyalarındaki anlayışları yapılandırdıkları gibi düşünme becerilerini ve tüm okul programından elde ettikleri bilgileri bütünleştirip bunlardan sonuç çıkarırlar ve sunulan problemleri çözmek için araştırmaya başlarlar (Sunal ve Haas, 2002).

5.9.2. Gazetelerde Yer Alan Harita Örnekleri

Gazetelerdeki haberler, bazen haritalar üzerinde gösterilir. Bu haritalar aracılığı ile öğrenci, hem Dünya'daki güncel olaylardan haberdar olur, hem de olayın geçtiği yerin Dünya üzerindeki yerini öğrenmiş olur. Aşağıda çeşitli gazetelerde haritalar aracılığı ile verilmiş haberlerin haritaları yer almaktadır.

- 19 Ekim 2005 tarihli Sabah gazetesinde “Güneş Tutulması Deprem Habercisi mi?” konulu haberine ait harita aşağıdadır:

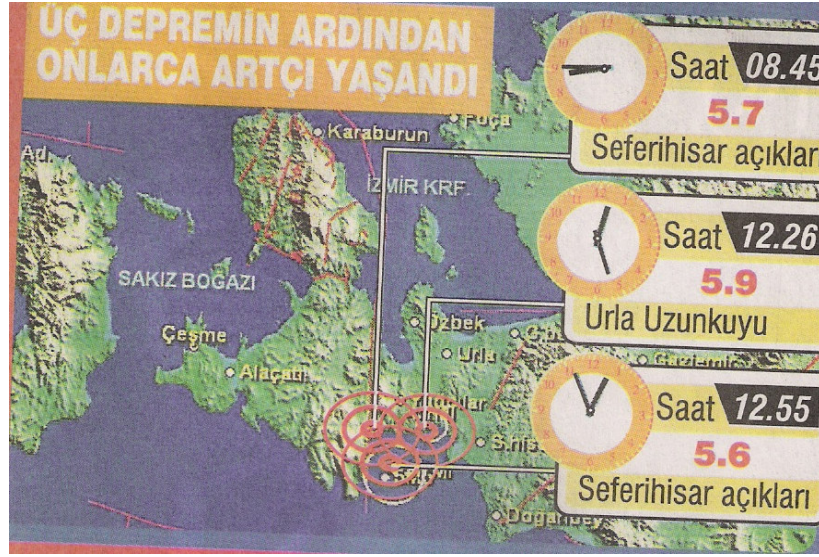
Şekil 11. 19 Ekim 2005 tarihli Sabah gazetesindeki harita

Bu haber, 4. sınıflarda Sosyal Bilgiler dersinin “Yaşadığımız Yer” adlı 3. ünitenin “Doğal Afetler ve Çevremiz” konusuyla, 5. sınıflarda ise Sosyal Bilgiler dersinin “Bölgemizi Tanıyalım” adlı 3. ünitenin “Doğal Afetlerle Yaşamaya Hazır mısınız?” konusuyla ilişkilendirilebilir. Bu şekilde öğrenci, günlük yaşamıyla okulda işlediği konuyu özdeşleştirebilir. Yaşamıyla özdeşleşen konular daha kalıcı öğrenilmiş olur.

- 18 Ekim 2005 tarihli Sabah gazetesindeki “Gergin Bekleyiş” adlı habere ait verilen harita aşağıdadır:

Şekil 12. 18 Ekim 2005 tarihli Sabah gazetesindeki harita

Bu haber, 4. sınıflarda Sosyal Bilgiler dersinin “Yaşadığımız Yer” adlı 3. ünitenin “Doğal Afetler ve Çevremiz” konusuyla, 5. sınıflarda ise Sosyal Bilgiler dersinin “Bölgemizi Tanıyalım” adlı 3. ünitenin “Doğal Afetlerle Yaşamaya Hazır mısınız?” konusuyla ilişkilendirilebilir. Habere ait harita yoluyla çocuk, depremin tam olarak yerini görmüş olur. Öğrencilerin Türkiye haritasına bakıp verilen haritanın Türkiye’nin neresinde olduğu bulması sağlanabilir. Ayrıca, olası bir depremde neler yapılabileceği sorulabilir.

- Akşam gazetesinin 19 Eylül 2005 tarihli “Tsunami Fayları” adlı haberine ait harita aşağıda yer almaktadır:

Şekil 13. 19 Eylül 2005 tarihli Akşam gazetesindeki harita

Bu haberde, Marmara Denizi'nde bulunan üç yeni faydan bahsedilmektedir. Bu haber, 4. sınıflarda Sosyal Bilgiler dersinin “Yaşadığımız Yer” adlı 3. ünitenin “Doğal Afetler ve Çevremiz” konusuyla, 5. sınıflarda ise Sosyal Bilgiler dersinin “Bölgemizi Tanıyalım” adlı 3. ünitenin “Doğal Afetlerle Yaşamaya Hazır mısınız?” konusuyla ilişkilendirilebilir.

- Akşam gazetesinin 19 Eylül 2005 tarihli “İstanbul’u Bekleyen Tehlike” adlı haberine ait harita aşağıdadır:

Şekil 14. 19 Eylül 2005 tarihli Akşam gazetesindeki harita

Bu haberde yine yabancı işbirliği ile yapılan araştırmada canlı fayların elde edildiğinden bahsedilmektedir. Bu haber, 4. sınıflarda Sosyal Bilgiler dersinin “Yaşadığımız Yer” adlı 3. ünitenin “Doğal Afetler ve Çevremiz” konusunda, 5. sınıflarda ise Sosyal Bilgiler dersinin “Bölgemizi Tanıyalım” adlı 3. ünitenin “Doğal Afetlerle Yaşamaya Hazır mısınız?” konusunda kullanılabilir. Öğrencilere olası bir depremde neler yapılabileceği sorulabilir.

- Bir gazetenin “2004 İzmir” adlı ekinde “Daha Rahat, Daha Düzenli” haberine ait harita aşağıdadır:

Şekil 15. 2004 İzmir ekinde yer alan harita

Bu haberde, İzmir'deki Üçyol-Bornova arasındaki Metro'nun daha rahat ve daha düzenli olduğundan bahsedilmektedir. Bu haber, 4. sınıf Sosyal Bilgiler dersinin “İyi ki Var” adlı 5. ünitesinde ve 5. sınıf 5. ünitenin “Teknolojinin Serüveni” adlı konusunda kullanılabilir. Öğrencilere teknolojinin getirdiği rahatlıklara bir örnek olarak sunulabilir.

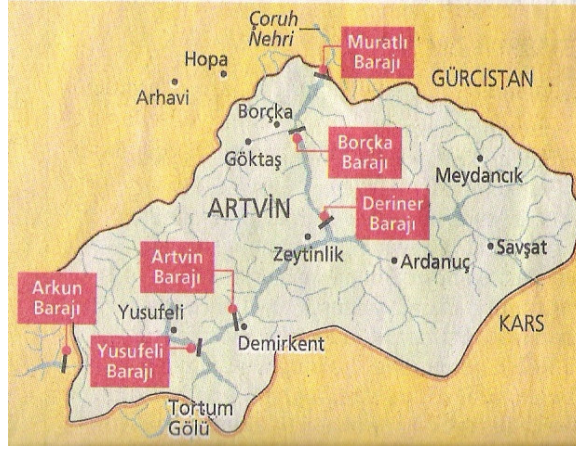
- 8 Eylül 2005 tarihli Star gazetesinde “Dünya'nın Yardımı” adlı haberinde, Katrina Kasırgasından zarar gören Amerika'ya tüm Dünya'dan yardım geldiğinden bahsedilmektedir. Bu haber, 4. sınıflarda Sosyal Bilgiler dersinin “Yaşadığımız Yer” adlı 3. ünitenin “Doğal Afetler ve Çevremiz” konusunda, 5. sınıflarda ise Sosyal Bilgiler dersinin “Bölgemizi Tanıyalım” adlı 3. ünitenin “Doğal Afetlerle Yaşamaya Hazır mısınız?” konusunda kullanılabilir. Habere ait harita, aşağıda yer almaktadır:

‘‘Ülke Bir Bayrak’’ adlı 7. ünite ile ilişkilendirilebilir. Öğrencilere savaş anlatılırken bu haber ve haritası gösterildiğinde öğrencilerin dikkati derse daha fazla çekilmiş olacaktır. Öğretmen, bu haberle konuyu daha kalıcı bir duruma getirmiş olur.

- Milliyet gazetesindeki ‘‘Muratlı Çöp Barajı Plansızlığın Eseri’’ adlı haberine ait harita aşağıda yer almaktadır:

Şekil 18. Milliyet Gazetesindeki ‘‘Muratlı Çöp Barajı Plansızlığın Eseri’’ adlı haberine ait harita

Bu haberde Çoruh Nehri üzerine yapılacak 27 barajın sonuncusu olarak planlanan Muratlı Barajı’nın akan suyun denetimini sağlayamadığı ve belediye çöplerinin buraya boşaltıldığından bahsedilmektedir. Bu haber, 4. sınıf 3. ünitesi olan ‘‘Yaşadığımız Yer’’ ünitesinin ‘‘Yaşam Çevremize Tehdit’’ konusu ile ve 5. sınıf ‘‘Bölgemizi Tanıyalım’’ adlı 3. ünitenin ‘‘Doğal Çevre ile El Ele’’ konusu ile ilişkilendirilebilir.

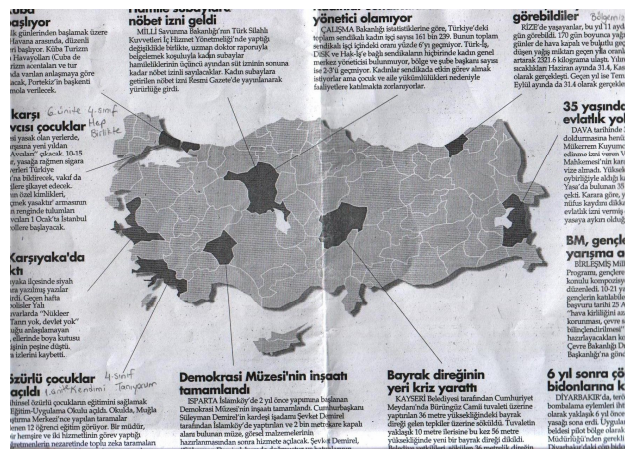

Bu haritada öğrencilerle işlenecek iki konu ile ilişkili haber yer almaktadır. Birinci haber, “Sera Etkisinde Tam Anlaşma Sağlanamadı” dır. Bu haberde Japonya’nın Kyoto kentinde İklim Değişimi zirvesinin yapıldığı ve bu zirvede sera etkisine yol açan karbondioksit gazının üretiminin yüzde 6 azaltılmasında uzlaşıldığından bahsedilmektedir. Bu haber, 4. sınıf “Yaşadığımız Yer” adlı 3. ünitenin “Yaşam Çevremize Tehdit” konusu ilişkilendirilebilir. I. Dünya Savaşı sırasında İngiliz ordu saflarında çarpışan Avustralyalıların sonuncusunun öldüğünden bahseden “Son Anzac da Hayata Gözlerini Yumdu” başlıklı ikinci haber ise 4. sınıf “Uzaktaki Arkadaşlarım” adlı 8. ünitesinin “Uzaktan Geldiler” konusu ile ilişkilendirilebilir.

- Bir gazetenin Türkiye genelinde gerçekleşen haberleri gösterdiği harita aşağıdadır.

Şekil 21. Türkiye genelinde gerçekleşen haberlerin gösterildiği harita

Bu haritada yer alan haberlerden 3’ü Sosyal Bilgiler dersi işlenirken kullanılabilir. “Sigaraya Karşı Duman Avcısı Çocuklar” adlı haberde “Duman Avcıları” adlı sosyal grubun kurulduğu ve bu sosyal grubun kapalı yerlerde sigara içme yasasını çiğneyenleri ilgili yerlere şikayet edeceğinden bahsedilmektedir. Bu haber, 4. sınıf “Hep Birlikte” adlı 6. ünitesinin “Sosyal Gruplar” konusu ile ilişkilendirilebilir. “Güneşi bir yılda 56 gün görebildiler” haberi ise 5. sınıf “Bölgemizi Tanyalım” ünitesinin “Bölgemizin İklimi” adlı konusu ile ilişkilendirilebilir. Son olarak, “Zihinsel Özürlü Çocuklar İçin Okul Açıldı” başlıklı haber ise 4. sınıf “Kendimi Tanıyorum” adlı 1.ünitenin “Onlar da Var” konusu ile ilişkilendirilebilir.

BÖLÜM VI

YENİ SOSYAL BİLGİLER PROGRAMI

6.1. Programın Genel Özellikleri

Sosyal Bilgiler programı, 4. ve 5. sınıflarda haftada 3'er ders saati olmak üzere, her sınıf için toplam 36 haftada 108 saat ders süresi öngörülerek hazırlanmıştır.

Yeni sosyal bilgiler programı, **yapılandırmacı** eğitim anlayışına göre hazırlanmıştır. *Öğrenme alanı, kazanım, etkinlikler, doğrudan verilecek beceriler ve değer* gibi kavramları içermektedir. Öğrenme alanları 4.sınıftan başlayıp 7. sınıfa kadar devam etmektedir. 9 tane öğrenme alanı vardır. Bunlar;

1. Birey ve Toplum
2. Kültür ve Miras
3. İnsanlar, Yerler ve Çevreler
4. Üretim, Dağıtım ve Tüketim
5. Zaman, Süreklilik ve Değişim
6. Bilim, Teknoloji ve Toplum
7. Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler
8. Güç, Yönetim ve Toplum
9. Küresel Bağlantılar.

Üniteler ise bu öğrenme alanlarına göre ve yakından uzağa ilkesine göre dağıtılmıştır. 4. ve 5. sınıflarda 8'er ünite olup "Zaman, Süreklilik ve Değişim" öğrenme alanı ile ilgili kazanımlar diğer ünitelere konmuştur.

Programda sadece genel amaçlar yer almaktadır. Ayrıca kazanımlar ve bu kazanımlara yönelik etkinliklere rastlanmaktadır.

Bir ünite 3 bölümden oluşmaktadır.

- a. Kazanımlar bölümü
- b. Etkinlik örnekleri bölümü
- c. Açıklamalar bölümü

Kazanımlar Bölümü: 4. sınıf programında 46 kazanım, 5. sınıf programında ise 47 kazanım bulunmaktadır.

Etkinlik Örnekleri Bölümü : Öğrencilerin derste aktif olmasını sağlamak üzere gerçek yaşamla ilişkili 120'ye yakın sınıf içi ve okul dışı etkinlik vardır. Birinci elden yazılı ve görsel kaynakları yorumlama, aile tarihi yazma, gibi etkinlik içermektedir.

Açıklamalar Bölümü: İlişkilendirmeleri, doğrudan verilecek becerileri ve değerleri, önerilen ölçme değerlendirme araç ve gereçlerini içermektedir. Program, ilköğretim 4-8. sınıf düzeyinde diğer derslerle birlikte ilk 9 beceriyi kazandırmanın yanı sıra kendine özgü 6 beceriyi kazandırmayı da amaçlamaktadır. Bu beceriler şunlardır:

- Eleştirel düşünme becerisi
- Yaratıcı düşünme becerisi
- İletişim becerisi
- Araştırma becerisi
- Problem çözme becerisi
- Karar verme becerisi
- Bilgi teknolojilerini kullanma becerisi
- Girişimcilik becerisi
- Türkçe'yi doğru, güzel ve etkili kullanma becerisi
- Gözlem becerisi
- Mekanı algılama becerisi
- Zaman ve kronolojiyi algılama becerisi
- Değişim ve sürekliliği algılama becerisi
- Sosyal katılım becerisi
- Empati becerisi

Yeni programda yer alan üniteler sosyal bilimler ve vatandaşlık bilgisi açılarından çok yönlü olarak ele alınmıştır. Örneğin, Türkiye'nin coğrafi bölgeleri ele alınırken Milli Mücadele yıllarında bu bölgedeki faaliyetlere yer verilmekte, böylece coğrafya, tarih ve vatandaşlık konuları ilişkilendirilmektedir. Ayrıca çeşitli efsane, destan, şiir gibi edebi ürünlerden yararlanılarak sosyal bilgiler ve Türkçe dersi kaynaştırılmıştır.

6.2. Yeni Program İçinde Yer Alan Harita Çalışmaları

6.2.1. Programda Verilen Örnek Harita Etkinlikleri:

4. sınıflara yönelik etkinlikler:

▪ “Geçmişimi Öğreniyorum” adlı 2. ünite için bir Türkiye haritası verilmiştir. Verilen haritada Atatürk'ün vatanımızı kurtarmak için gittiği yol gösterilmiştir. Öğrencilerin yoldaki şehirlerin adlarını ve tarihini yazmaları istenmiştir.

▪ “Yaşadığımız Yer” adlı 3. ünite için kroki becerisini geliştirmeye yönelik bir etkinlik tasarlanmıştır. Etkinlikte öğretmen, öğrencilerin iyi bildiği bir yerin krokisini çizmelerini ister. Her öğrenciden çizilen kroki üzerinde bir yere define gizlemelerini ister. Definenin bulunduğu yeri ve bu yerin özelliklerini çağrıştıracak bilmece hazırlanır. Kağıtlar öğrenciler arasında değiştirilerek hazinenin yerleri bulunmaya çalışılır.

5. sınıflara yönelik etkinlikler:

▪ “Bölgemizi Tanıyalım” adlı 3. ünite için *kabartma haritası yapma etkinliği* hazırlanmıştır. Etkinlikte şu aşamalar yer almaktadır: Verilen fiziki harita üzerine öğrencilerden başka bir haritadan yararlanarak genel hatları ile coğrafi bölge sınırlarını çizmeleri istenir. Belli başlı dağ sıraları çizgi içine aldırılır. Oluşturulan bu çizgiler üzerine buruşturulmuş kağıt ya da oyun hamuru yapıştırılır. Öğrencilere yaşadıkları bölgedeki dağlarla diğer bölgelerdeki dağlar karşılaştırılır.

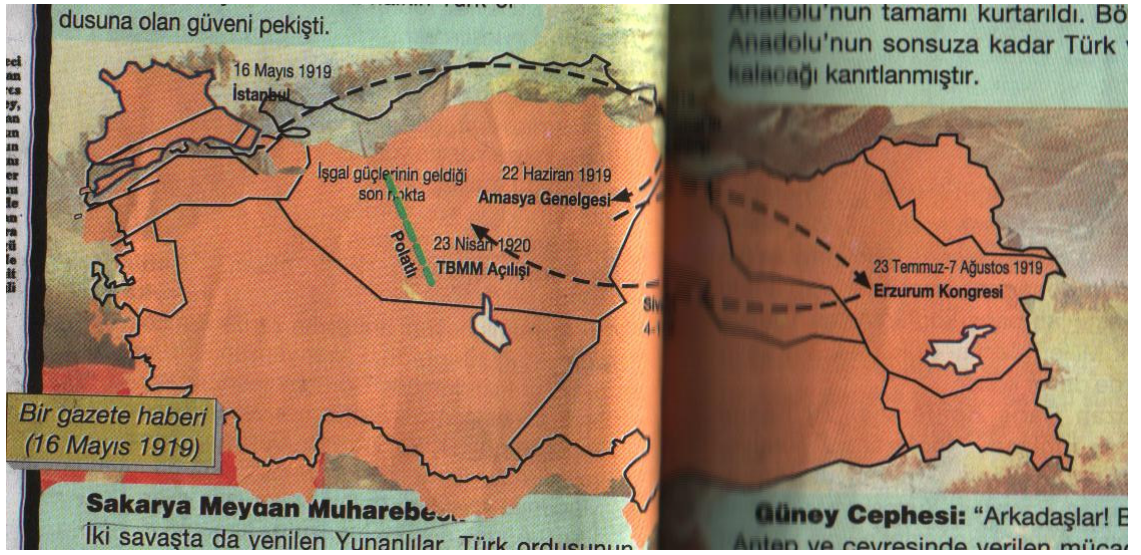
▪ “Hepimizin Dünyası” adlı 8. ünite haritalarla ilgili iki tane etkinlik yer almaktadır. *Eşyanın Yolculuğu* adlı etkinlikte üzerinde dünya haritasının bulunduğu çalışma kağıtlarına yurt dışında ya da Türkiye’de üretilen eşyaların, üretildikleri yerlere göre yapıştırılması görülmektedir. *Harikalar Diyarı* adlı etkinlikte ise ülkemizde ve Dünya’da yer alan kültür mirası resimlerinin dünya haritası üzerine yapıştırılması yer almaktadır.

6.2.2. Ders Kitaplarında Yer Alan Haritalar

6.2.2.1. 4. sınıf Ders Kitabında Yer Alan Haritalar

- ‘Geçmişimi Öğreniyorum’ ünitesinin ‘Cumhuriyete Nasıl Kavuştuk?’ konusu içinde yer alan harita aşağıda verilmiştir:

Şekil 22. 4. sınıf Ders Kitabında Yer Alan Atatürk’ün Kuruluş Savaşını Başlattığı Zamanda Gittiği Yerler Haritası

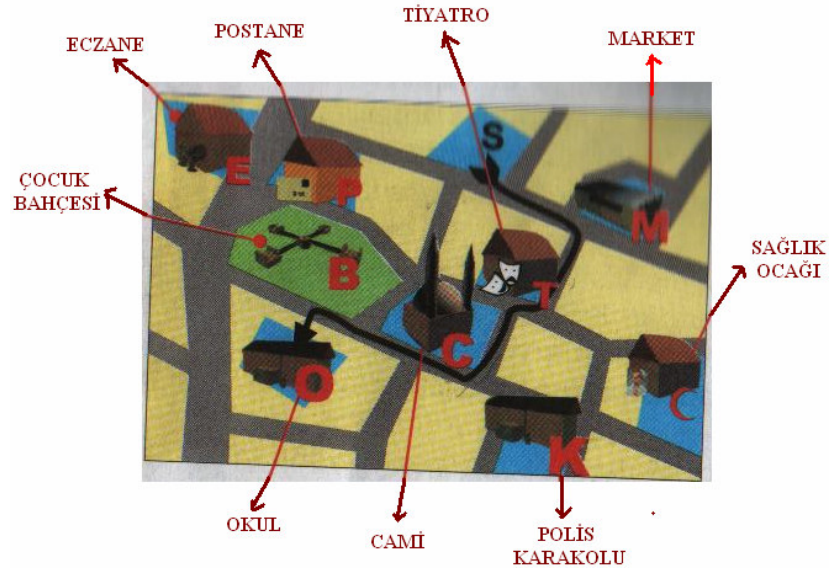

Görüldüğü gibi harita üzerinde Atatürk’ün Kuruluş Savaşını başlattığı zamanda gittiği yerler ve tarihler yer almaktadır. Öğrenci bu şekilde hem Atatürk’ün gittiği yerlerin Türkiye üzerindeki yerini öğrenmiş olur, hem de tarihleri görmüş olur.

- ‘Yaşadığımız Yer’ ünitesinin ‘Kroki’ konusunda aşağıdaki krokilere yer verilmiştir:

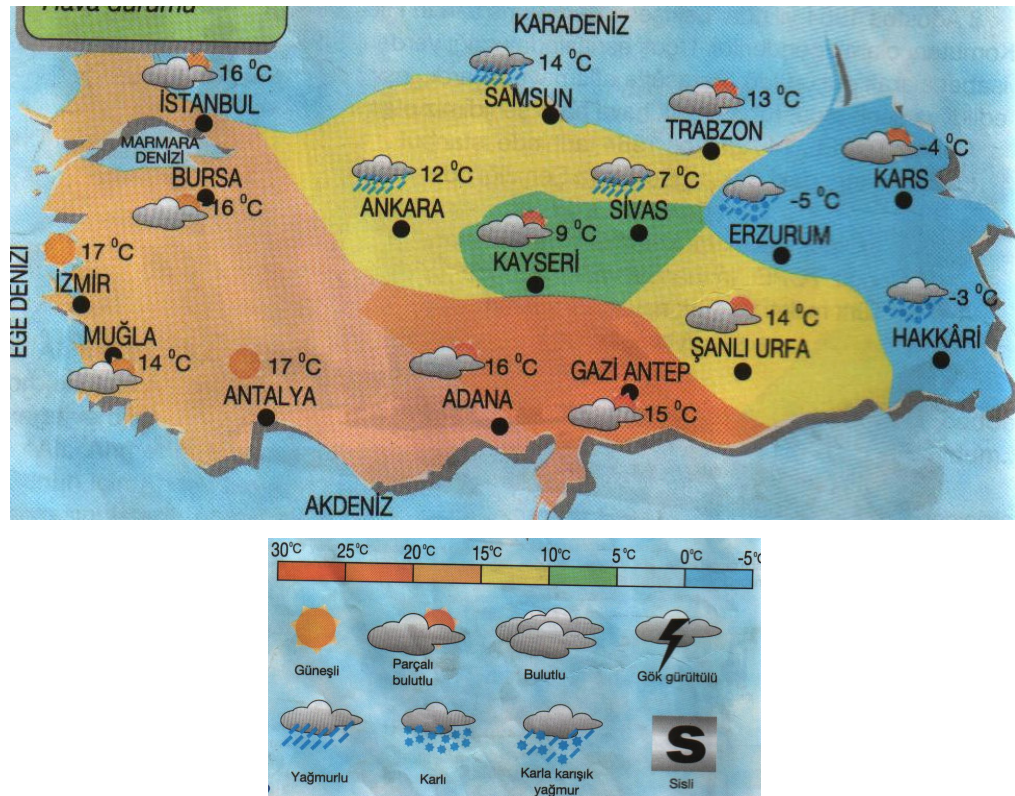
Şekil 23. Yeni Programa Göre Düzenlenen 4.sınıf Ders Kitabındaki Krokiler

- “Yaşadığımız Yer” ünitesinin “Hava Nasıl Olacak?” konusu ile ilgili harita aşağıda yer almaktadır:

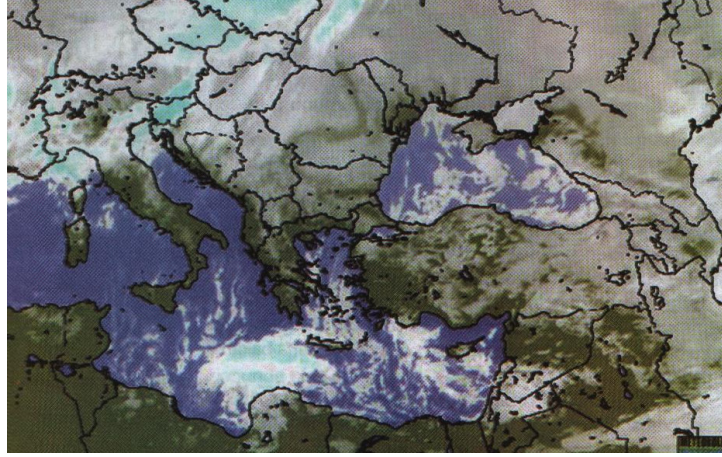
Şekil 24. 4. Sınıf Ders Kitabındaki “Hava Nasıl Olacak?” konusunun Haritası

Görüldüğü üzere, verilen haritadaki renkler oldukça dikkat çekici ve canlıdır.

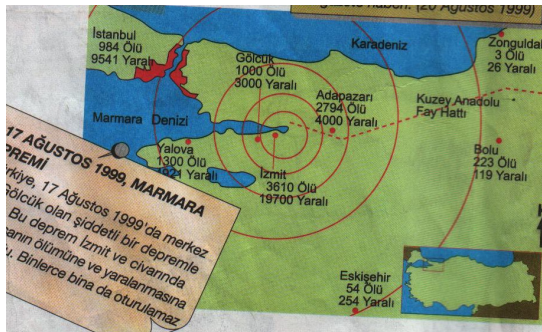
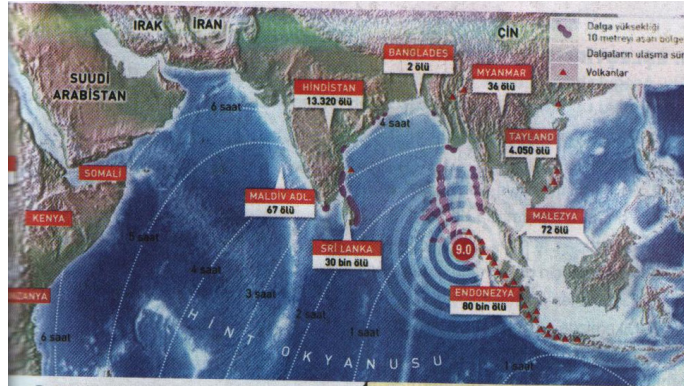
- “Yaşadığımız Yer” ünitesinin “Meteorolojiye Gidiyoruz” konusuna ait hava tahmini haritası aşağıdaki gibidir:

Şekil 25. 4. sınıf Ders Kitabındaki “Meteorolojiye Gidiyoruz” Konusunun Haritası

- “Yaşadığımız Yer” ünitesinin “Doğal Afetler ve Çevremiz” konusuna ait deprem haritaları aşağıdadır:

Şekil 26. 4. Sınıf Ders Kitabındaki “Doğal Afetler Ve Çevremiz” Konusuna Ait Deprem Haritaları

Yukarıdaki haritalar aracılığı ile doğal afetlerin insanlar üzerinde kalıcı izler bırakabileceği, ve insanların yaşamlarını olumsuz etkilediği verilmeye çalışılmıştır.

- “İnsanlar ve Yönetim” ünitesinin “Bizim Bayramımız” konusu işlenirken şu haritaya yer verilmiş:

Şekil 27. 4. Sınıf Ders Kitabındaki “Bizim Bayramımız” Konusuna Ait Harita

- “Uzaktaki Arkadaşlarım” ünitesinin “Uzaklardan Geldiler” konusunda Çanakkale Savaşı’nda savaşmış Anzakların torunlarının bir kısmının bugün Avustralya’da yaşadığından bahsedilmiştir. Aşağıda konuyla ilgili bir harita vardır:

Şekil 28. 4. Sınıf Ders Kitabındaki “Uzaklardan Geldiler” Konusuna Ait Harita

Görüldüğü gibi haritası verilen ülkeye ait bayrağa da değinilmiştir. Ancak; haritada yer alan yazılar pek okunaklı değildir.

▪ “Uzaktaki Arkadaşlarım” ünitesinin “Hollanda’da İlk Laleler” konusuna ait Hollanda haritası verilmiştir. Hollanda’ya ait lalelerin aslında İstanbul’dan gittiği ile ilgili bir öykü verilmiştir. Ayrıca Hollanda ile ilgili çeşitli özellikler yer almaktadır.

Şekil 29. 4. Sınıf Ders Kitabındaki “Hollanda’da İlk Laleler” Konusuna Ait Hollanda Haritası

▪ “Uzaktaki Arkadaşlarım” ünitesinin “Ata Yurttan Bir Ülke” konusunda Türkmenistan’dan bahsedilmektedir. Haritanın hemen altında Dede Korkut hikayelerinden biri anlatılarak Türkmenistan’da da Türkler’in yaşadığından bahsedilmiştir. Aşağıda harita görülmektedir.

Şekil 30. 4. Sınıf Ders Kitabındaki “Ata Yurttan Bir Ülke” konusuna Ait Türkmenistan Haritası

- Aynı ünitenin “Şimdi Güney Kore’de” konusunda harita ile birlikte Kore Savaşı’ndan bahsedilmiş ve bu ülkede 721 Türk şehidi anısına Türk Zafer Anıtı’nın yer aldığı belirtilmiştir. Aşağıda haritayı görmekteyiz (Şekil 31).

Şekil 31. 4. Sınıf Ders Kitabındaki “Şimdi Güney Kore’de” konusuna Ait Harita

- Ve son olarak da aynı ünitenin “Merhaba Tunus” konusunda Tunus’la ilgili pek çok şey anlatılmış ve bir Nasrettin Hoca fıkrası verilerek bu fıkraların Tunus’ta bile anlatıldığı söylenmiştir. Aşağıda Tunus haritası yer almaktadır (Şekil 32):

Şekil 32. 4. Sınıf Ders Kitabındaki “Merhaba Tunus” Konusuna Ait Tunus Haritası

6.2.2.2. 5.sınıf Ders Kitaplarında Yer Alan Haritalar

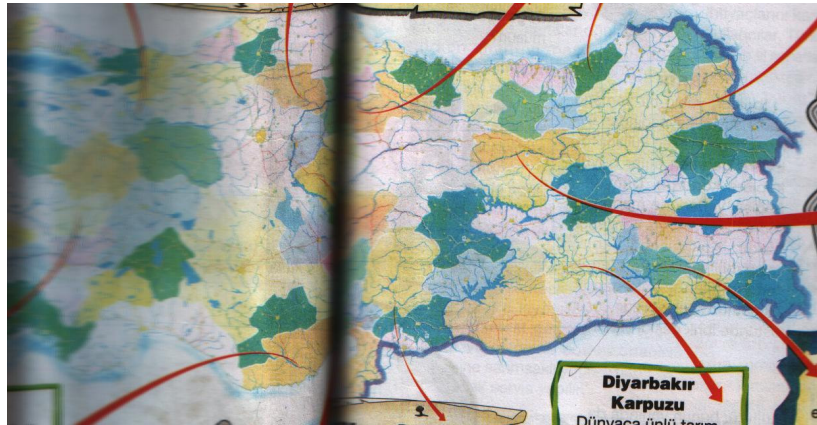
- “Haklarımı Öğreniyorum” adlı ünitenin “Kamptaki Yaşam” konusunda bir yol haritası verilmiş ve öğrencilerin düzenleyecekleri gezi için haritadan yararlanarak neler yapacakları listelemişlerdir. Böylece, öğrenciler gezilere katıldıklarında haritalardan nasıl yararlanabileceklerini öğrenmiş olurlar. Harita aşağıda yer almaktadır:

Şekil 33. 5. Sınıf Ders Kitabındaki “Kamptaki Yaşam” Konusuna Ait Harita

- “Adım Adım Türkiye” ünitesinin “Şehirlerin anlattıkları” konusu için aşağıdaki harita seçilmiş ve haritada yer alan çeşitli illerden çıkarılan oklarla o il ile özdeşleşen özel olay ya da nesnelere bahsedilmiştir.

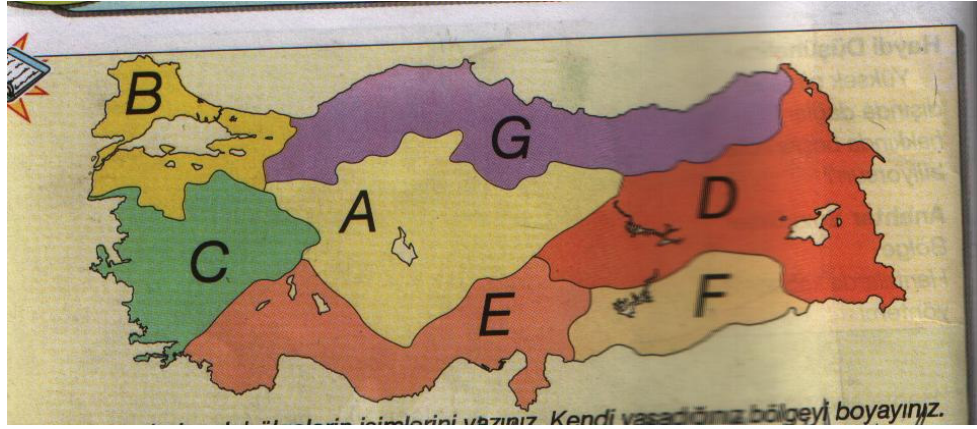
Şekil 34. 5. Sınıf Ders Kitabındaki “Şehirlerin Anlattıkları” konusuna Ait Harita

- Yine aynı ünitenin “Haritalar Konuşur mu?” adlı konusunda aşağıdaki haritalar verilmiştir:

Şekil 37. 5. Sınıf Ders Kitabındaki “Haritalar Konuşur mu?” Konusunda Yer Alan Bölge Buldurma Haritası

Öğrencilerin yukarıda verilen haritaya bakarak bölgelerin isimlerini söylemeleri ve kendi yaşadıkları bölgeyi boyamaları istenmiştir. En büyük ve en küçük bölgeler sorulmuştur. Öğrenciler böylece, Türkiye’ nin bölgelerini daha somut bir şekilde kavramış olur.

Şekil 38. 5. Sınıf Ders Kitabındaki “Haritalar Konuşur mu?” Konusuna Ait Harita

▪ “Bölgemizi Tanıyalım” ünitesinin “Bölgemizin İklimi” adlı konuda bir iklim haritası verilmiş ve bu harita yardımıyla nerelerde hangi iklimin görüldüğü öğrencilerden bulunması beklenmiştir.

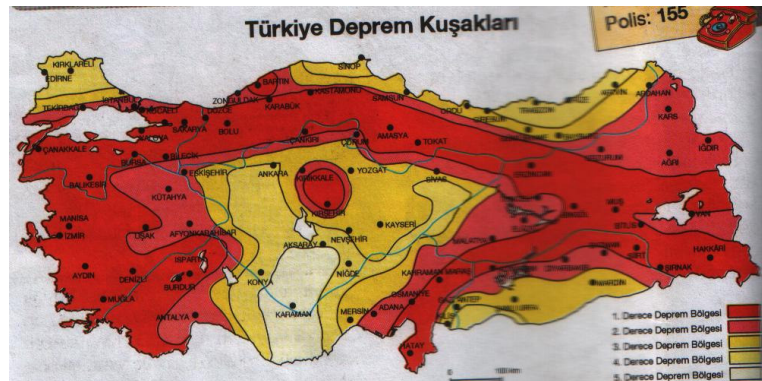
▪ “Bölgemizi Tanıyalım” adlı 3. ünitenin “Çevremizde Yerleşme” adlı konuyu destekleyen aşağıdaki harita yer almaktadır:

Şekil 39. 5. Sınıf Ders Kitabındaki “Çevremizde Yerleşme” Konusuna Ait “Türkiye’de İllerin Nüfus Büyüklüğüne Göre Sıralanış Haritası”

▪ “Bölgemizi Tanıyalım” ünitesinin “Doğal Afetlerle Yaşamaya Hazır mısınız?” konusunda bir Türkiye deprem kuşakları haritası verilmiş ve konu harita yardımıyla işlenmiştir.

Şekil 40. 5. Sınıf Ders Kitabındaki “Doğal Afetlerle Yaşamaya Hazır mısınız?” Konusuna Ait Deprem Haritası

▪ Yine 3. ünitenin “İç Anadolu Bölgesi’ni Tanımaya Hazır mısınız?” konusunda ortaya bir harita verilmiş ve yine çeşitli yerlerden çıkarılan oklarla bölgeye ait önemli noktalar üzerinde durulmuştur.

Şekil 41. 5. Sınıf Ders Kitabındaki “İç Anadolu Bölgesi’ni Tanımaya Hazır mısınız?”

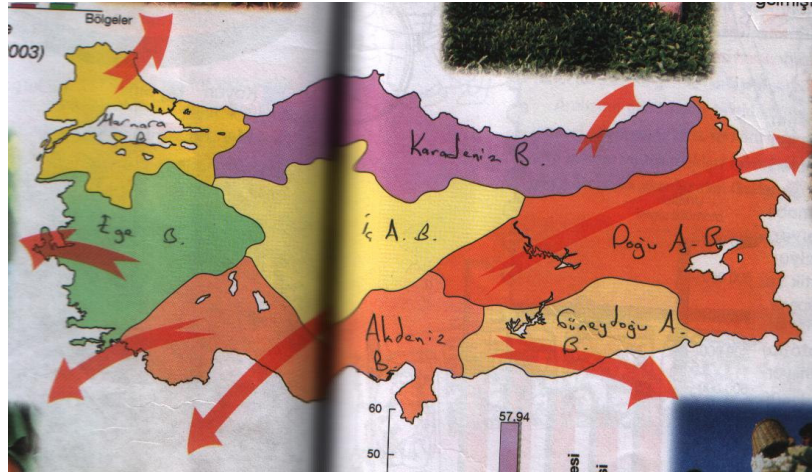
Konusuna Ait Harita

▪ “Ürettiklerimiz” ünitesinin “Bereketli Memleketim” konusu için sayfanın ortasına bir harita yerleştirilmiş ve haritadan çeşitli oklar çıkarılarak okların geldiği bölgelere ait meyve ya da sebze resimleri verilmiştir. Böylece konu, Türkiye haritası üzerinde işlenmiştir. Verilen harita aşağıdadır:

Şekil 42. 5. Sınıf Ders Kitabındaki “Bereketli Memleketim” Konusuna Ait Türkiye

Bölgelerinde Yetiştirilen Ürünler

▪ “Hepimizin Dünyası” adlı 8.ünite, Almanya, Mısır, Japonya, Brezilya, Özbekistan’ın önemli özellikleri haritaları ile birlikte anlatılmaktadır. Bu haritaların birisi aşağıda yer almaktadır:

Şekil 43. 5. Sınıf Ders Kitabındaki Mısır Haritası

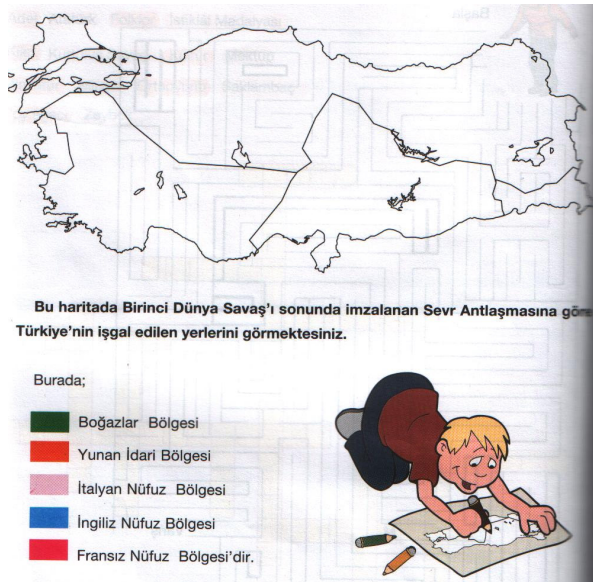
6.2.3. Çalışma Kitaplarında Verilen Haritalı Etkinlikler:

4.Sınıf Sosyal Bilgiler Çalışma Kitabı:

▪ “Geçmişimi Öğreniyorum” adlı 2. ünitenin *Sevr Antlaşması’na Göre Yurdumuz* etkinliğinde öğrencilerin verilen harita üzerinde Sevr Antlaşması’na göre Türkiye’nin işgal edilen yerlerini verilen renklerle boyamaları istenmektedir. Aşağıda bu harita gösterilmiştir:

Şekil 44. 4. Sınıf Çalışma Kitabındaki ‘Sevr Antlaşması’na Göre Yurdumuz’

Etkinliğindeki Harita

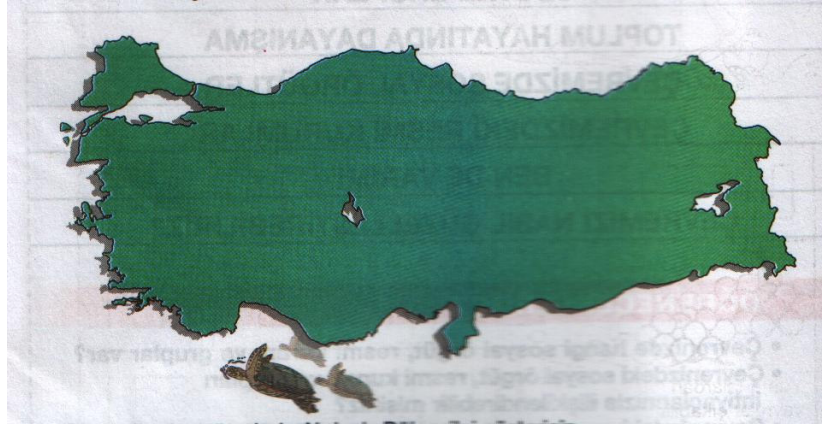

▪ Yine 2. ünite de Anıtkabir'in planı verilmiş ve öğrencilerin kendilerinin bir Anıtkabir planı çizmesi istenmiştir.

▪ "Yaşadığımız Yer" adlı 3. ünitenin **Kroki Çizelim** etkinliğiyle harita becerilerinin geliştirilmesinde ilk basamağı oluşturan kroki çizme becerisi geliştirilmeye çalışılmaktadır.

▪ "Hep Birlikte" adlı 6. ünitenin 1. etkinliğinde bir Türkiye haritası verilmiş ve harita üzerinde Akdeniz Bölgesi'nin ve Akdeniz sahillerinin kavranması amacıyla sahillerin boyanması istenmiştir.

Şekil 45. 4. Sınıf Çalışma Kitabındaki "Hep Birlikte" adlı 6. ünitenin 1. etkinliğindeki Harita

5. Sınıf Sosyal Bilgiler Çalışma Kitabı:

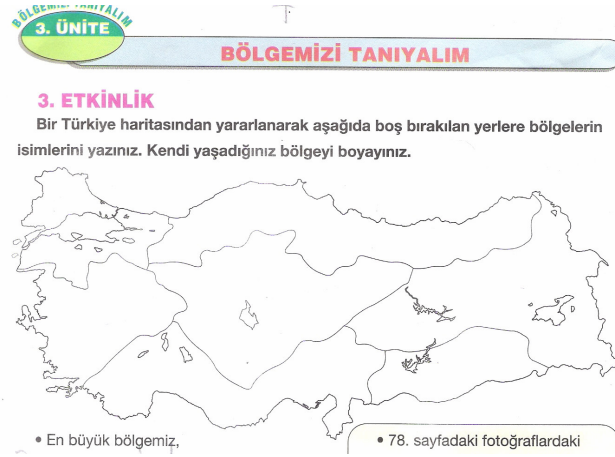
▪ "Bölgemizi Tanıyalım" adlı 3. ünitenin 3. etkinliğinde bölgeleri ayrılmış bir Türkiye haritası verilmiştir. Öğrencilerin buldukları bölgeyi boyaması istenmiştir. Ayrıca öğrencilerin haritaya bakarak;

"En büyük bölgemiz .....dir.

En küçük bölgemiz .....dir." sorularını yanıtlamaları istenmiştir.

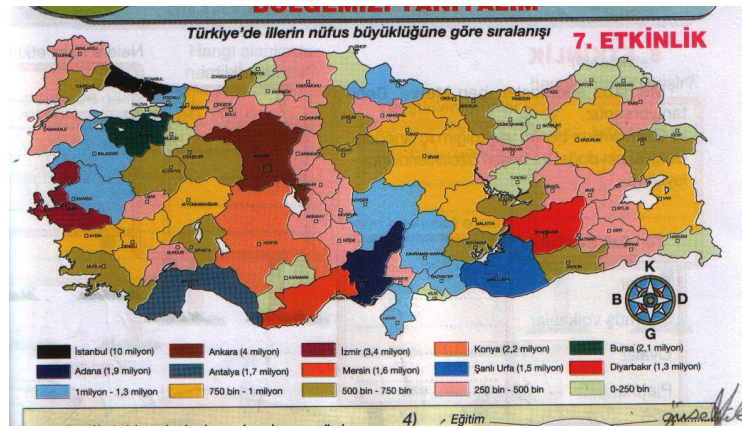
Ayrıca bir pasta grafiği verilmiş, bölgelerin düzlük, hafif tepelik ve çok yüksek tepeler yada dağlar olarak bölgeleri sınıflandırma etkinliğine yer verilmiştir.

Şekil 46. “Bölgemizi Tanıyalım” adlı 3. ünitenin 3. etkinliğinde verilen harita

- “Bölgemizi Tanıyalım” ünitesinin 7. etkinliğinde “Türkiye’de illerin nüfus büyüklüğüne göre sıralanışı haritası” yer almaktadır. “En çok nüfusa sahip hangi ilimizdir?”, “Haritadan yararlanarak bulunduğunuz kentin nüfusunu söyleyiniz.” gibi sorularla öğrencilerin harita kullanma becerisi geliştirilmeye çalışılmıştır.

Şekil 47. 5. Sınıf Çalışma Kitabındaki “Bölgemizi Tanıyalım” ünitesinin 7. etkinliğinde Yer Alan Harita

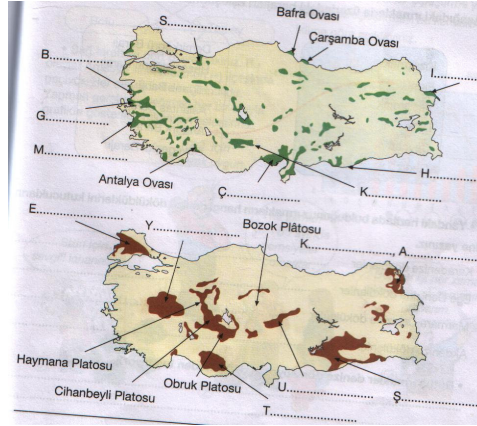

- Yine 3. ünitenin 8. etkinliğinde oldukça etkili bir etkinlik yer almaktadır. Öncelikle sayfanın tam ortasına bir İç Anadolu haritası yerleştirilmiştir. Haritanın etrafına bölgenin doğal ve beşeri özelliklerine yönelik sorular hazırlanmıştır. Haritanın bir köşesinde bölgede yaşamış önemli kişilere yer verilmiştir.

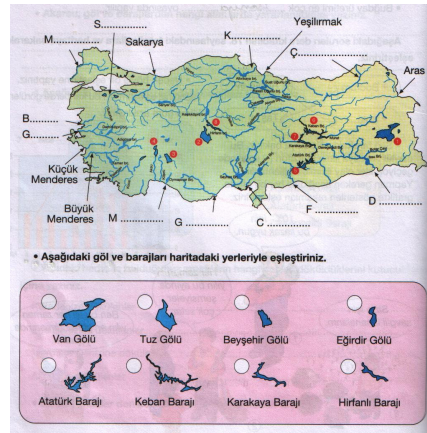
- “Bölgemizi Tanıyalım” ünitesinin “Dağ, Ova, Plato” etkinliğinde biri ovaların diğeri ise platoların gösterildiği iki adet haritaya yer verilmiştir. Haritalarda okla gösterilip baş harfi verilen ova ya da plato isimlerinin atlas yardımıyla bulunması beklenmektedir.

Şekil 50. 5. Sınıf Çalışma Kitabındaki “Bölgemizi Tanıyalım” ünitesinin “Dağ, Ova, Plato” etkinliğine Ait Harita

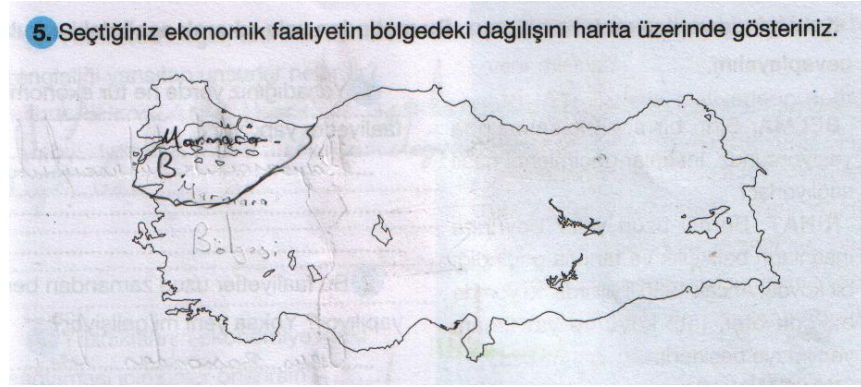
- “Bölgemizi Tanıyalım” adlı 3.ünitenin “Sularımız” adlı etkinlikte Türkiye’de yer alan bazı büyük ırmakları gösteren bir harita verilmiştir. Haritadaki okla gösterip baş harfi ipucu olarak verilen ırmak isimlerinin öğrencilerce bulunması istenmiştir. Ayrıca haritada önemli göllerin ve barajların resimlerine yer verilmiş ve bu resimler numaralandırılmıştır. Başka bir yere çizilen bu göl ve baraj resimlerini haritadaki numaralarla eşleştirilmesi istenmiştir. Haritayı aşağıda görebilirsiniz.

Şekil 51. 5. Sınıf Çalışma Kitabındaki “Bölgemizi Tanıyalım” adlı 3.ünitenin “Sularımız” adlı etkinliğindeki harita

▪ “Ürettiklerimiz”adlı 4. ünitenin “Yaşadığım Bölgedeki Ekonomik Faaliyetler Nelerdir?” adlı 1. etkinliğinde öğrencilerin 5-6 gruba ayrılması ve tarım, sanayi, ticaret, ormancılık, balıkçılık, madencilik, hayvancılık, turizm ve ulaşım ekonomik faaliyetlerinden birini ya da ikisini seçmeleri istenmektedir. Öğrenciler verilen haritada bu faaliyetlerin ülkemizdeki dağılışını göstereceklerdir

Şekil 52. 5. Sınıf Çalışma Kitabındaki “Ürettiklerimiz”adlı 4. ünitenin “Yaşadığım Bölgedeki Ekonomik Faaliyetler Nelerdir?” Etkinliğine Ait Harita

▪ “Hepimizin Dünyası” adlı 8.ünitenin 5.etkinliğinde ülkemiz ve Akdeniz’ e kıyısı olan ülkelerin yer aldığı bir harita verilmiş ve öğrencilerin atlas ya da harita kullanarak Akdeniz’e kıyısı olan ülkeleri yazmaları beklenmektedir.

Şekil 53. 5. Sınıf Çalışma Kitabındaki “Hepimizin Dünyası” adlı 8.ünitenin 5.etkinliğine Ait Harita

Görüldüğü üzere yeni program ile hazırlanmış ders kitaplarında haritalara ve harita becerilerinin geliştirilmesine yönelik çalışmalara yer verilmiştir.

BÖLÜM VII

İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

AKYOL, Çağatay (1999) tarafından yapılan “Coğrafya Eğitiminde Gelişmeler ve Temel Sorunlar” adlı çalışmada; coğrafya dersinin tanımı, öğretim ilkeleri, coğrafya öğretiminin metodları, coğrafya öğretiminde kullanılan araç-gereçlerden bahsedilmiştir. Coğrafya öğretimindeki sorunlar ve çözüm önerileri yer almaktadır. Araştırma anketi, Adana’daki 80 öğretmene uygulanmıştır.

ALKAN, Cevat, KURT, Mehmet (tarihsiz) tarafından yazılan “Özel Öğretim Yöntemleri” adlı kitapta; çağdaş eğitim ve öğretim teknolojileri ile ilgili açıklamalar yapılmış, öğretim disiplinleri ile ilgili öğretim disiplinlerinin öğretimi ile ilgili tartışılmış, öğretme-öğrenme etkinliklerinin planlanması konusu incelenmiştir. Ayrıca Fen Bilimleri, Sosyal Bilimler ve yabancı diller teknolojileri açıklanmaktadır.

ANDERSON, Jeremy (1986) Öğrencilerin harita okuma ve çizme becerilerini geliştirmeye yönelik çalışma yapmış ve harita çizme basamaklarından bahsetmiştir.

AŞCI, Saliha (2004) tarafından yapılan “Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Öğrenci Tutum ve Akademik Başarı Arasındaki İlişki” adlı çalışmada öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumları incelenmiştir. Araştırma, 2004 yılında İzmir’deki 120 okulda öğrenim gören 190 kişi üzerinde uygulanmıştır. Çalışmada Sosyal Bilgilerin tanımı yapılmış, tarihsel gelişimine yer verilmiştir. Sosyal Bilgiler öğretimine rehberlik eden yaklaşımlardan ve ülkemizdeki Sosyal Bilgiler öğretiminde yaşanan sorunlardan bahsedilmiştir.

DEMİRTAŞ, Abdullah, BARTH, James (1997) tarafından yazılan “ İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretimi (Kaynak Üniteler)” adlı kitap, 34 eğitim fakültesini araç-gereçler, programlar ve öğretim elemanlarının eğitimi yönünden geliştirmeyi amaçlayan YÖK/Dünya Bankası Milli Eğitimi Geliştirme Projesi için hazırlanmıştır. Çeşitli konu alanlarında öğretme-öğrenme materyalleri hazırlama etkinlikleri yer almaktadır. Yeni öğretim yöntemleri ve teknikleri, çeşitli düzeylerde etkinlikler ve öneriler yer almaktadır.

Bu kitap, ilgili derslerdeki pratik ihtiyaçlar dikkate alınarak hazırlandığından teorik bir ders kitabından çok esnek ve geliştirmeye açık bir kaynak kitaptır.

DEVECİ, Handan (2005) tarafından yapılan ‘‘Sosyal Bilgiler Dersinde Gazete Kullanımı’’ adlı çalışmada önce Sosyal Bilgiler dersinde güncel olayların ğretiminde gazete kullanımı üzerinde durulmuş, daha sonra da gazete kullanımında öğretme-öğrenme süreci betimlenerek Sosyal Bilgiler dersinde gazete kullanımına ilişkin örnekler sunulmuştur.

ERDEN, Münire (Tarihsiz)’nin ‘‘ Sosyal Bilgiler ğretimi’’ kitabında Sosyal Bilgilerin ilköğretim programındaki yerinden ve öneminden bahsederek Sosyal Bilimlerin Sosyal Bilgilere katkıları, Sosyal Bilgiler ğretiminin bölümleri, Sosyal Bilgiler ğretiminin dayandığı kuram ve ilkeler, Sosyal Bilgiler ğretiminde kullanılan yöntem ve teknikler ve Sosyal Bilgiler dersinde kullanılan ğretim araç ve materyalleri üzerinde durulmuştur.

GARDNER, William, DEMİRTAŞ, Abdullah, DOğANAY, Ahmet (1997) tarafından ıkarılan ‘‘ Sosyal Bilgiler ğretimi’’ adlı YK/Dünya Bankası Milli Eğitimi Geliştirme Projesi Hizmet ncesi ğretmen Eğitimi kitapta Sosyal Bilimlerde ğrenme, Sosyal Bilimler disiplinleri, genel ğretim stratejileri, Tarih ve Coğrafya ğretimi için stratejiler, ile Sosyal Bilimler ğretiminde lme ve değerlendirme etkinlikleri üzerinde durulmuştur.

HANNA A. POTTER L: GLADYS, REYNOLDS (1972) Sosyal Bilgiler ğretiminde dinamik öğretimin yollarıdan birisi, harita ve küreleri okuma, anlama ve kullanma becerileri ile ilgili olmaktadır. Bütün coğrafi konuların ğretimi için saptanmış belli bir yaş yoktur. Ancak bunun anlamı çocukların uzayı anlayabileceği demek değerildir. Coğrafya için gerekli olan bir takım yeteneklerin olgunlaşması gerekir. Harita ve küreler bu anlamda ele alınmalıdır.

KARAGöZOğLU, A., Galip (1966) tarafından yazılan ‘‘İlkokullarda Sosyal Bilgiler ğretimi’’ adlı kitapta Sosyal Bilgilerin tanımı verilmiş, tarih ve coğrafya konularının nasıl ğretileceğinden bahsedilmiş ve Coğrafya konularının ğretiminde küre ve

haritalardan nasıl yararlanılacağı ve harita yapma etkinlikleri, ünite içerisinde Temel Yurttaşlık Bilgisi konularının öğretimi anlatılmıştır.

KEKE, Emin, Mehmet (2002) tarafından yapılan “İlk ve Ortaöğretim Coğrafya Derslerinde Harita ve Grafiklerin Kullanımı ve Analizi” adlı çalışmada; coğrafyanın tanımı, coğrafya öğretiminin ilkeleri, amaçları, kullanılan araç gereçler hakkında bilgi verilmiştir. Haritaların tarihsel gelişiminden bahsedilmiş, çeşitli ülkelerin ders kitaplarında yer alan haritalar incelenmiştir. Araştırma, 2001-2002 öğretim yılında İstanbul’un bazı resmi ve özel okullarındaki 1000 öğrenci ve 15 öğretmen üzerinde uygulanmıştır. Öğretmen ve öğrencilerin Coğrafya derslerindeki harita kullanımı ile ilgili tutumları alınarak ilköğretim ve ortaöğretim coğrafya derslerinde harita ve grafik kullanımında karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri üzerinde durulmuştur.

MAURICE, P. Moffat (1957)’ın “Orta Dereceli Okullarda Sosyal Bilgilerin Organizasyonu, Öğretimi ve Teftişi” adlı kitabında Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgilerden bahsedilmiş, Sosyal Bilgiler derslerinde kazandırılacak yetenekler, Tarih, Coğrafya derslerinin verimli olması için yapılabilecekler, günlük olaylar, işitsel ve görsel yardımcıları (araç-gereçler), öğretmenlik mesleği ile ilgili açıklamalar, Sosyal bilgiler derslerinin planlanması gibi pek çok konu yer almaktadır.

NAS, Recep (2000) ‘in “Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi” adlı kitabında öncelikle okul çağı çocuğunun bedensel, zihinsel, duygusal ve toplumsal gelişimlerine değinilmiş, ve bunların eğitiminden bahsedilmiştir. Eğitime ilişkin temel kavramlar üzerinde durulmuş, eğitimde program ile ilgili geniş bir açıklama yapılmıştır. İyi bir programın özellikleri ve temel öğeleri üzerinde durulmuştur. Bloom’un tam öğrenme modeli, yaklaşım, yöntem ve tekniklerden bahsedilmiş ve Hayat Bilgisi Sosyal Bigiler öğretimine ilişkin ilkeler ve etkinlikler, olgu kavram ve genellemelere ve Sosyal Bilgiler derslerinde kullanılan araçlara ve kaynaklara yer verilmiştir.

ÖZKAL, NEŞE (2000)'nin "İşbirlikli Öğrenmenin Sosyal Bilgilere İlişkin Benlik Kavramı, Tutumlar Ve Akademik Başarı Üzerindeki Etkileri" adlı çalışmasında Sosyal Bilgiler öğretiminde işbirlikli öğrenmeye yer verilmiştir. Araştırma, 1998-1999 ve 1999-2000 yılları arasında İzmir İli' ndeki 6 okulun 5.sınıf öğrencileri üzerinde uygulanmıştır. Çalışmada, Sosyal Bilgilerin ilköğretimdeki yeri, tarihsel gelişimi, tanımı, Sosyal Bilimlerle ilişkisine değinilmiştir. Ayrıca Sosyal bilgiler öğretiminde karşılaşılan sorunlar ve kullanılabilir öğretim yöntem ve tekniklerine değinilerek işbirlikli öğrenmenin sosyal bilgiler dersinde uygulanışından ve yararlarından bahsedilmiştir.

SÖNMEZ, Veysel (1999) 'in "Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Öğretmen Kılavuzu" adlı kitabında Sosyal Bilgiler ve Sosyal Bilimler kavramlarından, Sosyal Bilgiler dersinde içerikten, Sosyal bilgiler derslerinde kullanılan araç-gereçlerden, öğretme-öğrenme ortamından bahsedilmektedir.

TAŞLI, İsmail (1997)'in "Öğrenci Merkezli Yöntemlerle Coğrafya Öğretimi" adlı çalışması, 1997 yılında Manisa ili ve tüm ilçelerinde bulunan okullarda çalışan 106 sosyal bilgiler öğretmeni üzerinde uygulanmıştır. Araştırmada coğrafya öğretimindeki sunuş yolu, buluş yolu ve araştırma yolu ile öğretme yaklaşımlarına ve öğrenci merkezli yaklaşımlardan problem çözme ve araştırma yöntemlerine, Sosyal Bilgiler dersi için yapılan öğrenci kılavuzlarına yer verilmiştir.

TAŞLI, İsmail (2000)'in "Sosyal Bilgiler Öğretimi" adlı kitabında Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler kavramları ve tarihçe, Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgilerdeki dayanaklar, yöntem, aktivite ve stratejiler, günlük olaylar ve belirli gün ve haftalar, küme çalışması ve işbirliğine dayalı öğrenme, öğrenme materyalleri ve ölçme-değerlendirme konularına değinilmiştir.

YAŞAR, Okan (2004) tarafından yapılan "İlköğretim Sosyal Bilgiler Derslerinde Görsel Materyal Kullanımı İle Coğrafya Konularının Eğitim ve Öğretimi" adlı çalışmada Sosyal Bilgiler derslerinde görsel materyal kullanımı ile coğrafya konularının eğitim ve öğretimi üzerinde durulmuştur. Makalede öncelikle görsel materyaller sıralanmakta ve bunların

coğrafya konularının öğretiminde kullanımı örneklerle ortaya konulmaktadır. Buna ilaveten bir görsel materyal grubunun (fotoğrafların) sorularla çözümlenmesi üzerine örnek bir çalışma yaparak bunların öğretim-öğrenme sürecine katkısı üzerinde saptamalarda bulunmaktadır. Böylece öğretim-öğrenme sürecinde görsel materyal kullanımının öğrenmeyi somutlaştırarak kalıcı hale getirdiği anlaşılmıştır.

BÖLÜM VIII

YAPILAN ANKETİN İSTATİSTİKSEL BULGU VE YORUMLARI

8.1. Bulgular

Yapılan ‘harita ve atlasların kullanılma sıklığı ve harita becerilerinin geliştirilmesi’ anketi ile, ilköğretim 4. ve 5. sınıf sınıf öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler dersinde harita kullanımları ile ilgili görüşleri belirlenmeye çalışılmıştır.

Bu bölümde uygulanan istatistiksel analiz sonucunda elde edilen bulgular yer almaktadır. Öncelikle yapılan anketin güvenilirlik katsayısı bulunmuş, daha sonra verilere ait frekans tabloları oluşturulmuş, daha sonra da t-testi ve ANOVA ile yorumlanmıştır.

Anket sonucunda elde edilen verilere ait şu tablolar karşımıza çıkmıştır:

8.1.1. Yapılan Anketin Güvenirlik Katsayısı

Uygulanan anketin güvenirligi, $\alpha = 0.63$ çıkmıştır.

Bu araştırma için 20 sorudan oluşan anket kullanılmıştır. Güvenirlik katsayısı 0.63 çıkmıştır. Eğer bu ankete benzer nitelikte sorular ekleyerek soru sayısını 3 kat arttırsak;

$$r_x = \frac{kr_{11}}{1 + (k-1) r_{11}} \quad r_x = \frac{3 (0.63)}{1 + 2 (0.63)} = 0.83$$

Ayrıca soru sayısını 5 kat arttırsak:

$$r_x = \frac{kr_{11}}{1 + (k-1) r_{11}} \quad r_x = \frac{5 (0.63)}{1 + 4 (0.63)} = 0.89$$

Görüldüğü üzere anketimize benzer nitelikte 3 kat soru eklersek güvenilirlik katsayısı 0.83'e çıkmaktadır. Ayrıca ankete benzer nitelikte 5 kat soru eklediğimizde güvenilirlik katsayısı 0.89' a çıkmaktadır. Soru sayısı az olduğu için oluşturulan anketin 0,63 değerindeki güvenilirliği yeterlidir.

8.1.2. Ankete Verilen Cevapların Frekans Dağılımları

Tablo 6. “Sosyal Bilgiler dersini mutlaka araç-gereç kullanarak işlerim.” Sorusuna Verilen Cevaplar

Verilen Cevap	F	%f
1	1	1,4
3	2	2,9
4	23	32,9
5	44	62,9
Toplam	70	100

Görüldüğü üzere 1. soruda 67 öğretmen (%95,8) soruya 4 veya 5 cevabını vermiştir. 2 öğretmen (%2,9) 3 cevabını vererek “kararsız” olduğunu ifade etmiş, 1 öğretmen de (%1,4) 1 cevabını vererek “kesinlikle katılmadığını” ifade etmişlerdir. Buradan, öğretmenlerin % 95,8'i derslerini mutlaka araç gereç kullanarak işledikleri ortaya çıkmıştır.

Tablo 7. “Tüm öğrencilerimin atlası olsun isterim.” sorusuna verilen cevaplar

Verilen Cevap	F	%f
3	2	2,9
4	18	25,7
5	50	71,4
Toplam	70	100

Görüldüğü üzere 2. soruya 1 veya 2 cevabını veren olmamıştır. 2 kişi (%2,9) 3 cevabını vererek kararsız olduğunu dile getirmiş, 68 kişi de (%97,1) 4 veya 5 cevaplarını vererek “katıldığını” ya da “kesinlikle katıldığını” belirtmişlerdir. Bu veriler öğretmenlerin % 97,1’i tüm öğrencilerinin atlasının olmasını istediklerini göstermektedir.

Tablo 8. “Atlasını okula getirmeyen öğrencileri uyarma gereksinimi duymam.”
Sorusuna Verilen Cevaplar

Verilen Cevap	F	%f
1	4	5,7
2	15	21,4
3	6	8,6
4	22	31,4
5	23	32,9
Toplam	70	100

Görüldüğü üzere 3. soruya 6 öğretmen (% 8,6) 3 cevabını vererek “kararsız” olduğunu belirtirken, 19 kişi (% 27,1) 1 veya 2 cevabını vermişler “katılmadıklarını” ya da “kesinlikle katılmadıklarını” ifade etmişlerdir. 45 (% 64,3) öğretmen de 4 ve 5 cevabını vermişler ve “katıldıklarını” ve “kesinlikle katılmadıklarını” belirtmişlerdir. Öğretmenlerin % 64,3’ü atlasını okula getirmeyen öğrencileri uyardıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 9. “Okulumuzda ihtiyaç duyduğum harita çeşitlerini bulmakta sıkıntılar yaşıyorum.”
sorusuna verilen cevaplar

Verilen Cevap	F	%f
1	15	21,4
2	21	30
3	3	4,3
4	21	30
5	10	14,3
Toplam	70	100

Görüldüğü gibi 4. soruya, 3 öğretmen (% 4,3) 3 cevabını vererek “kararsız” olduklarını belirtmişler, 31 öğretmen (% 44,3) 4 veya 5 cevabını vererek “katıldıklarını” ya da “kesinlikle katıldıklarını” belirtmişler, 36 öğretmen de (% 51,4) 1 veya 2 cevabı vererek “katılmadıklarını” ya da “kesinlikle katılmadıklarını” ifade etmişlerdir. Öğretmenlerin % 44,3’ü ihtiyaç duydukları haritaları bulmakta sıkıntılar yaşadıklarını dile getirmişlerdir.

Tablo 10. “Sınıfa zaman zaman harita getirmediğim olur.” sorusuna verilen cevaplar

Verilen Cevap	F	%f
1	5	7,1
2	26	37,1
3	10	14,3
4	19	27,1
5	10	14,3
Toplam	70	100

Görüldüğü üzere, 10 öğretmen (% 14,3) 3 cevabını vererek “kararsız” olduklarını, 29 öğretmen (% 41,4) 4 veya 5 cevabı vererek “katıldıklarını” ya da “kesinlikle katıldıklarını” belirtmişler, 31 öğretmen de (% 44,3) 1 veya 2 cevabını vererek “katılmadıklarını” ya da “kesinlikle katılmadıklarını” belirtmişlerdir. Öğretmenlerin % 41,4’ü sınıfa zaman zaman harita getirmediğini belirtmişlerdir.

Tablo 11. "Harita ve atlas kullanım becerim oldukça iyidir." sorusuna verilen cevaplar

Verilen Cevap	F	%f
2	3	4,3
3	7	10
4	36	51,4
5	24	34,3
Toplam	70	100

Görüldüğü gibi öğretmenlerden 3'ü (% 4,3) 1 veya 2 cevabını vererek "katılmadıklarını" ya da "kesinlikle katılmadıklarını" belirtmişler, 7'si (% 10) 3 cevabı vererek "kararsız" olduklarını ifade etmişler, 60'ı (% 85,7) 4 veya 5 cevabı vererek "katıldıklarını" ya da "kesinlikle katıldıklarını" belirtmişlerdir. Öğretmenlerin % 85,7'si harita kullanım becerisinin oldukça iyi olduğunu savunmuştur.

Tablo 12. "Öğrencilere harita işaretlerinin nasıl kullanılacağını yeri geldikçe tüm haritalarda gösteririm." sorusuna verilen cevaplar

Verilen Cevap	f	%f
1	1	1,4
3	2	2,9
4	40	57,1
5	27	38,6
Toplam	70	100

Görüldüğü üzere öğretmenlerin 1'i (%1,4) 1 veya 2 cevabını vererek "katılmadığını" ya da "kesinlikle katılmadığını" belirtmiş, 2'si (% 2,9) 3 cevabını vererek "kararsız" olduklarını, 67'si (%95,7) 4 veya 5 cevabını vererek "katıldıklarını" ya da

“kesinlikle katıldıklarını” ifade etmişlerdir. Öğretmenlerin % 95,7’si öğrencilerine harita işaretlerinin nasıl kullanılacağını yeri geldikçe tüm haritalarda gösterdiklerini belirtmişlerdir.

Tablo 13. “İlköğretimde eğitim-öğretim süresince harita ve atlas kullanımının iyi kavratıldığını düşünmüyorum” sorusuna verilen cevaplar

Verilen Cevap	f	%f
1	6	8,6
2	11	15,7
3	10	14,3
4	31	44,3
5	12	17,1
Toplam	70	100

Görüldüğü üzere öğretmenlerin 10’u (% 14,3) 3 cevabını vererek “kararsız” olduklarını, 17’si (% 24,3) 1 veya 2 cevabını vererek “katılmadıklarını” ya da “kesinlikle katılmadıklarını”, 43’ü (% 61,4) 4 veya 5 cevabını vererek “katıldıklarını” ya da “kesinlikle katılmadıklarını” belirtmişlerdir. Öğretmenlerin % 61,4’ü ilköğretimde eğitim-öğretim süresince harita ve atlas kullanımının iyi kavratılmadığını düşünmektedir.

Tablo 14. “Sosyal Bilgiler dersi işlenişinde, harita ve atlasları gerekli görmedikçe kullanmam.” sorusuna verilen cevaplar

Verilen Cevap	f	%f
1	8	11,4
2	26	37,1
3	7	10
4	19	27,1
5	10	14,3
Toplam	70	100

Görüldüğü gibi, öğretmenlerin 7'si (% 10) 3 cevabını vererek "kararsız" olduklarını, 29'u (% 41,4) 4 veya 5 cevabını vererek "katıldıklarını" ya da "kesinlikle katıldıklarını", 34'ü (% 48,6) 1 veya 2 cevabını vererek "katılmadıklarını" ya da "kesinlikle katılmadıklarını" belirtmişlerdir. Öğretmenlerin % 41,4'ü, Sosyal Bilgiler dersi işlenişinde harita ve atlasları gerekli görmedikçe kullanmadıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 15. "Zaman zaman öğrencilere harita çizdiririm." sorusuna verilen cevaplar

Verilen Cevap	f	%f
1	1	1,4
2	2	2,9
3	3	4,3
4	37	52,9
5	27	38,6
Toplam	70	100

Görüldüğü üzere, öğretmenlerin 3'ü (% 4,3) 1 veya 2 cevabını vererek "katılmadıklarını" ya da "kesinlikle katılmadıklarını", 3'ü (% 4,3) 3 cevabını vererek "kararsız" olduklarını, 64'ü (% 91,4) 4 veya 5 cevabını vererek "katıldıklarını" ya da "kesinlikle" katılmadıklarını belirtmişlerdir. Öğretmenlerin % 91,4'ü öğrencilerine zaman zaman harita çizdirdiklerini ifade etmişlerdir.

Tablo 16. “Harita ve atlasların Sosyal Bilgiler dersleri için temel araç olduğu düşüncesine katılıyorum.” sorusuna verilen cevaplar

Verilen Cevap	f	%f
1	2	2,9
2	1	1,4
3	5	7,1
4	19	27,1
5	43	61,4
Toplam	70	100

Görüldüğü üzere, öğretmenlerin 3’ü (% 4,3) 1 veya 2 cevabını vererek “katılmadıklarını” ya da “kesinlikle katılmadıklarını”, 5’i (% 7,1) 3 cevabını vererek “kararsız” olduklarını, 62’si (% 88,6) 4 veya 5 cevabını vererek “katıldıklarını” ya da “kesinlikle katılmadıklarını” belirtmişlerdir. Öğretmenlerin % 88,6’sı harita ve atlasların Sosyal Bilgiler dersi için temel araç olduğunu düşünmektedirler.

Tablo 17. “İhtiyaç duyulacak harita ve atlaslar sınıfta her zaman hazır bekletilmelidir.” sorusuna verilen cevaplar

Verilen Cevap	f	%f
1	5	7,1
2	6	8,6
3	3	4,3
4	27	38,6
5	29	41,4
Toplam	70	100

Görüldüğü üzere, öğretmenlerin 3'ü (% 4,3) 3 cevabını vererek "kararsız" olduklarını, 11'i (% 15,7) 1 veya 2 cevabını vererek "katılmadıklarını" ya da "kesinlikle katılmadıklarını", 56'sı (% 80) 4 veya 5 cevabını vererek "katıldıklarını" ya da "kesinlikle katıldıklarını" belirtmişlerdir. Öğretmenlerin % 80'i ihtiyaç duyulacak harita ve atlasların sınıfta her zaman hazır bekletilmesi gerektiğini savunmaktadır.

Tablo 18. "Şu an mesleğine devam eden öğretmenlerin harita ve atlas kullanımı konusunda hizmet içi eğitimden geçirilmesi gerektiğini inanmıyorum." sorusuna verilen cevaplar

Verilen Cevap	F	%f
1	4	5,7
2	15	21,4
3	12	17,1
4	23	32,9
5	16	22,9
Toplam	70	100

Öğretmenlerin 12'si (% 17,1) 3 cevabını vererek "kararsız" olduklarını, 19'u (%27,1) 1 veya 2 cevabını vererek "katılmadıklarını" ya da "kesinlikle katılmadıklarını", 39'u (% 55,8) 4 veya 5 cevabını vererek "katıldıklarını" ya da "kesinlikle katıldıklarını" belirtmişlerdir. Öğretmenlerin % 27,1'i şu an mesleğine devam eden öğretmenlerin harita ve atlas kullanımı konusunda hizmet içi eğitimden geçirilmesi gerektiğine inanmaktadır.

Tablo 19. “Sosyal bilgilerde harita ve atlas kullanımı ile ilgili yapılan seminer, sempozyum, panellere katılmak bilgi ve becerilerimi artırabileceğine inanmıyorum.”

sorusuna verilen cevaplar

Verilen Cevap	f	%f
1	3	4,3
2	7	10
3	8	11,4
4	23	32,9
5	29	41,4
Toplam	70	100

Öğretmenlerin 8’i (% 11,4) 3 cevabını vererek “kararsız” olduklarını, 10’u (%14,3) 1 veya 2 cevabını vererek “katılmadıklarını” veya “kesinlikle katılmadıklarını”, 52’si (% 74,3) 4 veya 5 cevabı vererek “katıldıklarını” ya da “kesinlikle katılmadıklarını” belirtmişlerdir. Öğretmenlerin % 74,3’ü Sosyal Bilgiler dersinde harita ve atlas kullanımı ile ilgili yapılan seminer, sempozyum, panellere katılmanın bilgi ve becerilerini arttırabileceğini düşünmemektedir.

Tablo 20. “Öğretmen yetiştirme programlarında harita ve atlas kullanımı becerilerine yer verilmesi gerektiğini düşünüyorum.” sorusuna verilen cevaplar

Verilen Cevap	f	%f
1	1	1,4
2	3	4,3
3	2	2,9
4	28	40
5	36	51,4
Toplam	70	100

Öğretmenlerin 2'si (% 2,9) 3 cevabını vererek "kararsız" olduklarını, 4'ü (%5,7) 1 veya 2 cevabı vererek "katılmadıklarını" ya da "kesinlikle katılmadıklarını", 64'ü (%91,4) 4 veya 5 cevabını vererek "katıldıklarını" ya da "kesinlikle katıldıklarını" belirtmişlerdir. Öğretmenlerin % 91,4'ü öğretmen yetiştirme programlarında harita ve atlas kullanımı becerilerine yer verilmesi gerektiğini düşünmektedir.

Tablo 21. "Sosyal bilgiler dersi için öğrencilere verilen bireysel çalışmalarda harita ve atlas kullanımını arttıracak etkinliklere yer verilmelidir." soruna verilen cevaplar

Verilen Cevap	f	%f
1	1	1,4
2	1	1,4
3	4	5,7
4	29	41,4
5	35	50
Toplam	70	100

Öğretmenlerin 2'si (%2,9) 1 veya 2 cevabını vererek "katılmadıklarını" ya da "kesinlikle katılmadıklarını", 4'ü (%5,7) 3 cevabını vererek "kararsız" olduklarını, 64'ü (%91,4) 4 veya 5 cevabı vererek "katıldıklarını" ya da "kesinlikle katıldıklarını" belirtmişlerdir. Öğretmenlerin % 91,4'ü Sosyal Bilgiler dersi için öğrencilere verilen bireysel çalışmalarda harita ve atlas kullanımını arttıracak etkinliklere yer verilmesi gerektiğini düşünmektedir.

Tablo 22. “Derslerimde Şu ana kadar dilsiz harita ile ilgili çalışmalara hiç yer vermedim.”
sorusuna verilen cevaplar

Verilen Cevap	F	%f
1	8	11,4
2	14	20
3	8	11,4
4	27	38,6
5	13	18,6
Toplam	70	100

Öğretmenlerin 8’i (%11,4) 3 cevabını vererek “kararsız” olduklarını, 22’si (%31,4) 1 veya 2 cevabını vererek “katılmadıklarını” ya da “kesinlikle katılmadıklarını”, 40’ı (%57,2) 4 veya 5 cevabını vererek “katıldıklarını” ya da “kesinlikle katıldıklarını” belirtmişlerdir. Öğretmenlerin % 57,2’si derslerinde dilsiz haritalarla ilgili çalışmalara hiç yer vermediklerini belirtmişlerdir.

Tablo 23. “Medyatik araçlardaki haritalı bilgileri mutlaka kullanırım.”
sorusuna verilen cevaplar

Verilen Cevap	F	%f
1	3	4,3
2	9	12,9
3	13	18,6
4	33	47,1
5	12	17,1
Toplam	70	100

Öğretmenlerin 12'si (% 17,1) 1 veya 2 cevabını vererek "katılmadıklarını" ya da "kesinlikle katılmadıklarını", 13'ü (% 18,6) 3 cevabını vererek "kararsız" olduklarını, 45'i (% 64,2) 4 veya 5 cevabını vererek "katıldıklarını" ya da "kesinlikle katıldıklarını" belirtmişlerdir. Öğretmenlerin % 64,2'si medyatik araçlardaki haritalı bilgileri mutlaka kullandıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 24. "Haber kaynaklarına dayalı harita çalışmaları yaptırırım." sorusuna verilen cevaplar

Verilen Cevap	F	%f
1	5	7,1
2	16	22,9
3	13	18,6
4	26	37,1
5	10	14,3
Toplam	70	100

Öğretmenlerin 13'ü (%18,6) 3 cevabını vererek "kararsız" olduklarını, 21'i (%30) 1 veya 2 cevabını vererek "katılmadıklarını" ya da "kesinlikle katılmadıklarını", 36'sı (% 51,4) 4 veya 5 cevabını vererek "katıldıklarını" ya da "kesinlikle katıldıklarını" belirtmişlerdir. Öğretmenlerin % 51,4'ü haber kaynaklarına dayalı harita çalışmaları yaptıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 25. “İnternet ortamındaki haritaların öğrencileri hazıra alıştırdığını düşünüyorum.” sorusuna verilen cevaplar

Verilen Cevap	F	%f
1	6	8,6
2	22	31,4
3	14	20
4	22	31,4
5	6	8,6
Toplam	70	100

Öğretmenlerin 14’ü (%20) 3 cevabını vererek “kararsız” olduklarını, 28’i (%40) 1 veya 2 cevabını vererek “katılmadıklarını” ya da “kesinlikle katılmadıklarını”, 28’i, (%40) 4 veya 5 cevabı vererek “katıldıklarını” ya da “kesinlikle katıldıklarını” belirtmişlerdir. Öğretmenlerin % 40’ı internet ortamındaki haritaların öğrencileri hazıra alıştırdığını, % 40’ı da hazıra alıştırmadığını düşünmektedir.

8.1.3. Öğretmenlerin Cinsiyetleri İle Harita Kullanım Durumları Arasındaki İlişki

✓ Soruların 20’si için de anlamlı bir farklılık yoktur.

8.1.4. Okutulan Sınıf ile Harita Kullanım Durumları Arasındaki İlişki

Tablo 26. Öğretmenlerin Okuttuğu sınıf ile “Sosyal bilgiler dersi için öğrencilere verilen bireysel çalışmalarda harita ve atlas kullanımını artıracak etkinliklere yer verilmelidir.” Sorusuna (16.soruya) Verdikleri Cevapları Karşılaştırmak İçin Yapılan t-testi Sonuçları

Grup	N	Ortalama	Standart Sapma	t	Serbestlik Derecesi	p
4. sınıf	35	4,60	0,553	2,535	68	0,014
5.sınıf	35	4,14	0,912			

❖ **Soru 16’da** “Sosyal bilgiler dersi için öğrencilere verilen bireysel çalışmalarda harita ve atlas kullanımını artıracak etkinliklere yer verilmelidir.” konusunda *4. sınıfı okutan öğretmenler lehinde* anlamlı bir farklılık ortaya çıkmıştır ($t_{0,05 : 68} = 2,535$). 4. sınıfı okutan sınıf öğretmenlerinin öğrencilere verilen bireysel çalışmalarda harita ve atlas kullanımını artıracak etkinliklere 5. sınıfı okutan öğretmenlere göre daha fazla yer verilmesi gerektiğini düşünmektedirler.

8.1.5. Öğretmenlerin Mezun Olduğu Okul İle Harita Kullanımı Arasındaki İlişki

Tablo 27. Öğretmenlerin Mezun Olduğu Okul ile “Tüm Öğrencilerin Atlasının Olmasını İsterim.” sorusuna (2.soruya) Verdikleri Cevapları Karşılaştırmak İçin t-testi Sonuçları

Grup	N	Ortalama	Standart Sapma	t	Serbestlik Derecesi	p
E.E-E.Y-B	31	4,87	0,341	2,918	62,125	0,005
E.F-Y.L-D	39	4,54	0,600			

❖ **Soru 2’** de “Tüm öğrencileri atlasının olmasını isteme” konusunda 1.grup yani *Eğitim Enstitüsü- Eğitim Yüksekokulu- Başka mezunları lehinde* anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($t_{0,05 : 62,125} = 2,918$). Eğitim Enstitüsü-Eğitim Yüksekokulu-Başka fakülte mezunları, öğrencilerinin atlaslarının olması gerekliliği üzerinde Eğitim Fakültesi-Yüksek Lisans-Doktora mezunlarına oranla daha duyarlıdır.

Tablo 28. Öğretmenlerin Mezun Olduğu Okul ile “Sosyal Bilgiler dersi işlenişinde, harita ve atlasları gerekli görmedikçe kullanmam.” Sorusuna (9. soruya) Verdikleri Cevapları Karşılaştırmak İçin t-testi Sonuçları

Grup	N	Ortalama	Standart Sapma	t	Serbestlik Derecesi	p
E.E-E.Y-B	31	2,52	1,208	2,634	68	0,010
E.F-Y.L-D	39	3,31	1,280			

❖ **Soru 9’ da** “Sosyal Bilgiler dersi işlenişinde, harita ve atlasları gerekli görmedikçe kullanmama” konusunda 2. grup yani *Eğitim Fakültesi-Yüksek Lisans-Doktora mezunları lehinde* anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($t_{0,05 : 68} = 2,634$). Eğitim Fakültesi-Yüksek Lisans-Doktora mezunlarının, “Sosyal Bilgiler dersi işlenişinde, harita ve atlasları gerekli görmedikçe kullanmadıkları” ortaya çıkmıştır.

✓ Diğer sorularda anlamlı bir farklılık olmadığından bu sorulara değinilmemiştir.

8.1.6. Öğretmenlerin Kıdemleri (çalışma yılı) ile Harita Kullanımı Arasındaki İlişki

Tablo 29. Öğretmenlerin kıdemleri (çalışma yılı) ile “Şu an Mesleğine Devam Eden Öğretmenlerin Harita Ve Atlas Kullanımı Konusunda Hizmet İçi Eğitimden Geçirilmesi Gerekliliği” Sorusuna (13.soruya) Verdikleri Cevapları Karşılaştırmak İçin Yapılan Betimsel İstatistik Tablosu

Grup	N	Ortalama	Standart Sapma
1-5	18	3,83	0,924
6-15	15	2,93	1,033
16-20	16	4,13	1,088
21+	21	3,00	1,378
Toplam	70	3,46	1,224

Tablo 30. Öğretmenlerin kıdemleri (çalışma yılı) ile “Şu an Mesleğine Devam Eden Öğretmenlerin Harita Ve Atlas Kullanımı Konusunda Hizmet İçi Eğitimden Geçirilmesi Gerekliliği” Sorusuna (13.soruya) Verdikleri Cevapları Karşılaştırmak İçin Yapılan Varyans Analizi Tablosu

Varyans Kaynağı	Serbestlik Derecesi	Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	F değeri	Anlamlılık (P)
Gruplar Arası	3	18,188	6,603	4,697	0,005
Grup İçi	66	85,183	1,291		
Toplam	69	103,371			

❖ **13. soru'** da “Şu an mesleğine devam eden öğretmenlerin harita ve atlas kullanımı konusunda hizmet içi eğitimden geçirilmesi gerektiğine inanmama” konusunda, tek yönlü varyans analizi karşılaştırılması yapılmış ve istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur ($F_{0,05} : 3-66 = 4,697, p < 0,05$). Bu farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığını bulmak için LSD testi yapılmış ve şu bulgular elde edilmiştir (Tablo 31).

Tablo 31. Öğretmenlerin kıdemleri (çalışma yılı) ile “Şu an Mesleğine Devam Eden Öğretmenlerin Harita Ve Atlas Kullanımı Konusunda Hizmet İçi Eğitimden Geçirilmesi Gerekliliği” Sorusuna (13.soruya) Verdikleri Cevapları Karşılaştırmak İçin Yapılan LSD Anlamlılık Çözümlemesi Sonuçları

Kıdem		Kıdem	Ortalamalar Arasındaki Fark	Anlamlılık Düzeyi
1-5 yıl	—	6-15 yıl	0,90	p=0,027
1-5 yıl	—	21+ yıl	0,83	p=0,026
16-20 yıl	—	6-15 yıl	1,19	p=0,005
16-20 yıl	—	21+ yıl	1,13	p=0,004

- a. 1-5 yıl arasında çalışan öğretmenler ile 6-15 yıl arasında çalışan öğretmenler arasında 1-5 yıl arasında çalışanlar lehinde anlamlı farklılık tespit edilmiştir.
- b. 1-5 yıl arasında çalışan öğretmenler ile 21 yıl ve üzerinde çalışan öğretmenler arasında 1-5 yıl arasında çalışanlar lehinde anlamlı farklılık tespit edilmiştir.
- c. 6-15 yıl arasında çalışan öğretmenler ile 16-20 yıl arasında çalışan öğretmenler arasında 16-20 yıl arasında çalışanlar lehinde anlamlı farklılık tespit edilmiştir.
- d. 16-20 yıl arasında çalışanlar ile 21 yıl ve üzerinde çalışanlar arasında 16-20 yıl arasında çalışanlar lehinde anlamlı farklılık tespit edilmiştir.

1-5 yıl arasında çalışan öğretmenler ile 6-15 yıl arasında çalışan öğretmenler ve 21 yıl ve üzerinde çalışan öğretmenlerin karşılaştırılmasında 1-5 yıl arasında çalışanların, 16-20 yıl arasında çalışan öğretmenler ile 6-15 yıl arasında çalışan öğretmenler ve 21 yıl ve üzerinde çalışanların aritmetik ortalamasının anlamlı olarak diğerlerinden daha büyük olduğu görülmektedir. Bu bulgular, “Şu an mesleğine devam eden öğretmenlerin harita ve atlas kullanımı konusunda hizmet içi eğitimden geçirilmesi gerektiğine inanmama” konusunda 1-5 yıl ve 16-20 yıl arasında çalışan öğretmenler grubunda daha sık karşılaşılan bir sorun olduğunu göstermektedir.

Tablo 32. Öğretmenlerin Kıdemleri (çalışma yılı) ile Sosyal Bilgiler dersi için Öğrencilere Verilen Bireysel Çalışmalarda Harita ve Atlas Kullanımını Arttıracak Etkinliklere Yer Verilmesi Sorusuna (16.soruya) Verdikleri Cevapların Karşılaştırıldığı Betimsel İstatistik Tablosu

Grup	N	Ortalama	Standart Sapma
1-5	18	4,78	0,428
6-15	15	4,13	0,743
16-20	16	4,56	0,629
21+	21	4,05	0,973
Toplam	70	4,37	0,783

Tablo 33. Öğretmenlerin Kıdemleri(çalışma yılı) ile Sosyal Bilgiler dersi için Öğrencilere Verilen Bireysel Çalışmalarda Harita ve Atlas Kullanımını Arttıracak Etkinliklere Yer Verilmesi Sorusuna (16.soruya)Verdikleri Cevapların Karşılaştırıldığı Varyans Analizi Tablosu

Varyans Kaynağı	Serbestlik Derecesi	Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	F değeri	Anlamlılık (P)
Gruplar Arası	3	6,609	2,203	4,069	0,010
Grup İçi	66	35,734	0,541		
Toplam	69	42,343			

❖ **16. soru'** da ‘‘Sosyal Bilgiler dersi için öğrencilere verilen bireysel çalışmalarda harita ve atlas kullanımını arttıracak etkinliklere yer verilmesi’’ konusunda tek yönlü varyans analizi karşılaştırılması yapılmış ve istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur ($F_{0,05 : 3-66} = 4,069$, $p < 0,05$). Bu farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığını bulmak için LSD testi yapılmış ve şu bulgular elde edilmiştir (Tablo 34).

Tablo 34. Öğretmenlerin Kıdemleri(çalışma yılı) ile Sosyal Bilgiler dersi için Öğrencilere Verilen Bireysel Çalışmalarda Harita ve Atlas Kullanımını Arttıracak Etkinliklere Yer Verilmesi Sorusuna (16.soruya)Verdikleri Cevapları Karşılaştırmak İçin Yapılan LSD Anlamlılık Çözümlemesi Sonuçları

Kıdem		Kıdem	Ortalamalar Arasındaki Fark	Anlamlılık Düzeyi
1-5 yıl	—	6-15 yıl	0,64	$p=0,015$
1-5 yıl	—	21+ yıl	0,73	$p=0,003$
16-20 yıl	—	21+ yıl	0,51	$p=0,039$

- a. 1-5 yıl arasında çalışan öğretmenler ile 6-15 yıl arasında çalışan öğretmenler arasında 1-5 yıl çalışan öğretmenler lehinde anlamlı farklılık tespit edilmiştir.

- b. 1-5 yıl arasında çalışan öğretmenler ile 21 yıl ve üzerinde çalışan öğretmenler arasında 1-5 yıl arası çalışanlar lehinde anlamlı farklılık tespit edilmiştir.
- c. 16-20 yıl arası çalışan öğretmenler ile 21 yıl ve üzeri çalışan öğretmenler arasında 16-20 yıl arası çalışan öğretmenler lehinde anlamlı farklılık tespit edilmiştir.

1-5 yıl arasında çalışan öğretmenler ile 6-15 yıl arasında çalışan öğretmenler ve 21 yıl ve üzerinde çalışan öğretmenlerin karşılaştırılmasında 1-5 yıl arasında çalışanların, 16-20 yıl arası çalışan öğretmenler ile 21 yıl ve üzeri çalışan öğretmenlerin aritmetik ortalamasının anlamlı olarak diğerlerinden daha büyük olduğu görülmektedir. Bu bulgular, 1-5 yıl ve 16-20 yıl arasında çalışan öğretmenler grubunda “Sosyal Bilgiler dersi için öğrencilere verilen bireysel çalışmalarda harita ve atlas kullanımını arttıracak etkinliklere daha sık yer verildiğini” göstermektedir.

- ✓ Diğer sorularda anlamlı bir farklılık olmadığından bu sorulara değinilmemiştir.

8.2. Yorumlar

- Sosyal Bilgiler dersini öğretmenlerin büyük çoğunluğunun araç-gereç kullanarak işledikleri, öğrencilerin mutlaka atlasının olmasını istedikleri ortaya çıkmıştır.
- Öğretmenlerin % 44,3’ü okulda ihtiyaç duydukları haritaları bulmakta sıkıntılar yaşadıklarını dile getirmişlerdir. Yani okullarımızda bulunan haritalar yeterli değildir. Derslerde haritaların kullanımını arttırmak için yapılabilecek ilk iş okullarımızdaki haritaların çoğaltılması olmalıdır.
- Öğretmenlerin % 41,4’ ü zaman zaman sınıfa harita getirmediklerini belirtmişlerdir. Ancak, Sosyal bilgiler dersinde haritaların her ders kullanılması gerekmektedir.
- Öğretmenlerin % 61,4’ü ilköğretimde eğitim-öğretim süresince harita ve atlas kullanımının iyi kavratılmadığını düşünmektedir. Harita ve atlasları kullanamayan

bir öğrenci, dersi somutlaştıramaz. Harita ve atlas ile dersi kavrar. Bu sebeple öğretmenlerin öğrencilere harita ve atlas kullanımını iyi kavratması gerektiği düşünülmektedir.

- Öğretmenlerin sadece % 27,1'i şu an mesleğine devam eden öğretmenlerin hizmet içi eğitimden geçirilmesi gerektiğine inanmaktadır. Yani büyük çoğunluğu bunu gerekli görmemektedir. Ayrıca, öğretmenlerin %74,3'ü harita ve atlas kullanımı ile ilgili yapılan seminer, sempozyum, panellere katılmanın bilgi ve becerilerini arttıracacağını düşünmemektedir. Ancak, yukarıdaki maddede yer verildiği gibi öğrencilere eğitim-öğretimde harita ve atlas kullanımının iyi kavratılmadığı düşüncesinin yok edilmesi için hizmet içi eğitimin şart olduğu düşünülmektedir.
- Öğretmenlerin % 57,2'si dilsiz haritalarla ilgili çalışmalara hiç yer vermediklerini belirtmişlerdir. Ancak, dilsiz haritalar ile Sosyal Bilgiler dersi daha eğlenceli ve verimli hale gelir. Yeryüzü şekillerinin, köy, kasaba, liman, körfez, baraj, hava alanı, göllerin öğrenciye kavratılmasında dilsiz haritaların büyük faydası vardır. Bu sebeple Sosyal Bilgiler derslerinde dilsiz haritalara gerektiği yer verilmelidir.

BÖLÜM IX

İLKÖĞRETİM SOSYAL BİLGİLER DERSLERİNDE HARİTALARIN KULLANIMINDA KARŞILAŞILAN SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

9.1. Sorunlar ve Çözüm Yolları

Sosyal Bilgiler dersinde yeni programla önemli gelişmeler kaydedilmesine rağmen, bu derse yönelik pek çok sorun bulunmaktadır. Bunlar 4 başlık halinde toplanabilir:

9.1.1. Öğretim Programından Kaynaklanan Sorunlar ve Çözüm Yolları

Yeni öğretim programı ile birlikte davranışçı anlayıştan yapılandırmacı anlayışa geçilmiştir. Bu programda amaç, bireyin kendi deneyimleri ile kendine bilgilerine ulaşmasıdır. Öğretim programının yeni olması, öğretmenler arasında uygulama sıkıntısı yaratmaktadır. Öğretmenler, tamamen değişen programa ayak uydurmakta zorluk çekmektedir. Bu nedenle öğretmenlerin programı daha verimli uygulayabilmeleri için hizmet içi eğitimden geçirilmesinde yarar vardır.

Ayrıca, program dahilinde çok çeşitli araç gereç yer almakta, ancak bu araç gereçler okullarda mevcut olmamaktadır. Program dahilindeki tüm araç gereçler temin edilmelidir.

9.1.2. Öğrenci Tutumlarından Kaynaklanan Sorunlar ve Çözüm Yolları

Saliha AŞÇI'nın yaptığı araştırmaya göre; Sosyal Bilgiler dersine yönelik öğrenci tutumlarının Fen Bilgisi, Matematik ve İngilizce gibi derslere oranla daha olumsuz olduğu, öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersini ezber dersi olarak gördükleri anlaşılmıştır.

Öğrencilerin bu tutumlarının okullarda Sosyal Bilgiler sınıfı ile, yeni program anlayışıyla çözümlenebileceği düşünülmektedir.

9.1.3. Öğretmenlerden Kaynaklanan Sorunlar ve Çözüm Yolları

Öğretmen, bir öğretim programının uygulayıcısıdır. Bu yüzden programdaki kazanımlara ulaşıp ulaşılamaması, önemli ölçüde öğretmenin nitelikli olmasına bağlıdır. Ülkemizde Sosyal bilgiler dersi, 4. ve 5. sınıflarda sınıf öğretmenleri, 6-8. sınıflarda ise branş öğretmenleri tarafından verilmektedir. Sosyal Bilgiler öğretiminde öğretmenlere ilişkin sorunların önemli bir kısmı branş öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler programındaki disiplinler arası ve çok disiplinli yaklaşımlarla hazırlanan üniteleri öğretecek alan bilgisi ve mesleki formasyona sahip olmamalarından kaynaklanmaktadır. Ayrıca Sosyal Bilgiler dersini veren öğretmenler bu alanla ilgili gelişmeleri yeterince izleyememektedirler (Öztürk ve Otluoğlu'ndan aktaran Aşçı, 2004) .

Sınıflara hapsedilmiş Coğrafya dersinde genellikle öğretmen merkezli, ancak son derece sınırlı araç-gereçlerle ve belki de bir harita ve atlas dahi kullanmadan coğrafya öğrenimini tamamlayan öğrencilerle karşılaşmak mümkündür (Taşlı, 1997). Nitekim Atatürk Üniversitesi Coğrafya Bölümüne kayıt yaptıran öğrencilere 1978-1991 yılları arasında uygulanan ankette coğrafya öğretmenlerinin %70-80'den fazlasının harita kullanmadan ders işlediğini ifade etmişlerdir. Bu temel aracı kullanmadan ders işleyen bir coğrafyacı muhtemelen şekil çizerek, tablolar, grafikler hazırlayarak, örnek haritalar kullanarak, terimleri tahtaya yazarak ders işleme ihtiyacını da duymaz (Doğanay'dan aktaran Taşlı,1997).

Öğretmen eğitimi programları ile öğretmenlerin teknoloji ile kaynaşmaları gerekmektedir. E-mail, internet, power point, multimedya vb. teknolojik gelişmelerden haberdar olmayan öğretmenlerin, kendi çalışma alanlarındaki öğretme ve öğrenme sürecinde teknolojiyi uygulamaları da mümkün olmayacaktır (Bennett ve Scholes'ten aktaran Aşçı, 2004). Bu nedenle, öğretmenler bu konuda çeşitli kurslara alınmalıdır.

9.1.4. Öğretim Araç ve Gereçlerinden Kaynaklanan Sorunlar ve Çözüm Yolları

Bugün, Türkiye’ de Sosyal Bilgiler öğretimini olumsuz yönde etkileyen faktörlerden birisi de okullarda yeterli miktarda araç gereç olmayışı, bulunanların ise yeterince kullanılmayıdır (Öztürk ve Otluoğlu’ndan aktaran Aşçı,2004).

Okulların birçoğunda Sosyal Bilgilerim özü olan haritalar bile tam olarak bulunmazken diğer araç gerecin bulunması imkansız hale gelmektedir. Öğrencilerin çoğu, harita ve tepegöz dışındaki diğer aletler olan slayt, CD, video gibi araçları neredeyse derste hiç görmemişler (Keke, 2002). En sık kullanılan iki araç ders kitabı ve haritalardır. Bu sebeple Sosyal Bilgiler dersi, ezber dersi olmaktan öteye gidememektedir.

Bu sorunun çözümünde en önemli görev Milli Eğitim Bakanlığı’na düşmektedir. Öncelikle okullardaki haritalar arttırılmalı, daha sonra da okullara tepegöz, slayt, VCD vb. araçlar temin edilmelidir. Bu araçların yer alacağı birer Sosyal Bilgiler odası olmalı, bu da yapılamazsa en azından bir harita odası oluşturulmalıdır. Bu konuda okul müdürlerine ve öğretmenlere de büyük görev düşmektedir.

9.1.5. Öğretim Uygulamalarından Kaynaklanan Sorunlar ve Çözüm Yolları

Günümüzde geleneksel öğretim yöntemlerinin, öğrenenleri ezberciliğe yöneltmesi eleştiri konusu olmaktadır. Bilgini sürekli değiştiği günümüzde öğrencilerin bilgiye kendi kendilerine ulaşmaları gerekmektedir.

Ülkemizde de Sosyal Bilgiler dersinde daha çok düz anlatım, yinleme ve ders kitaplarının etkin bir şekilde kullanımı yapılmaktadır (Barth ve Demirtaş, 1996’ dan aktaran Özkal, 2000).

Geleneksel öğretim yöntemleri, öğrenciyi edilgen alıcı durumuna getirmektedir. Bu yöntemlerde öğretmen merkezde yer almakta ve etkinlikler daha çok sözel etkileşime

dayanmaktadır. Bu durum da Sosyal bilgiler dersindeki bilgilerin unutulmasına ve ulaşılmak istenen amaçlara ulaşılamamasına neden olmaktadır (Özkal, 2000).

Öğretmen, geleneksel eğitimde olduğu gibi öğrencinin öğrenmesi ile ilgili kararları alan, bilgi aktaran öğretmen değildir. Etkin öğrenme sınıfları öğretmenlerin konuşmaların çoğunu yaptığı, öğrencilerin ise, sıralar halinde oturarak öğretmeni dinlediği sınıflar değildir. Etkin öğrenme sınıflarında öğretmen, gereksinim duyduğu zaman devreye girer (Açıkgöz, Sucuoğlu, Gökdağ' dan aktaran Gökdağ, 2004). Öğretmen, geleneksel öğretimde olduğu gibi öğrencinin öğrenmesi ile ilgili kararları onun yerine alıp uygulamaz. Bunun yerine öğrencilere uygun öğrenme malzemelerini ve uygun öğretimsel işleri sunarak onların o malzeme üzerinde birbirleriyle ve kendisiyle etkileşimde bulunarak çalışabilecekleri ortamları tasarlar ve uygular. Yardıma gereksinim duyan öğrencilere yardım eder (Açıkgöz'den aktaran Gökdağ, 2004).

Bu sorunun çözümü için öğretim yöntemleri zenginleştirilmeli, geleneksel öğretim yöntemleriyle yetinilmemeli çağdaş öğretim yöntemleri kullanılmalıdır. Etkili bir öğretim için doğru ve etkili, öğrencinin aktif olduğu, araştırmalar yaptığı öğretim yöntemleri kullanılmalıdır. Öğrenciler bilgiyi almamalı, kendisi bilgiye ulaşmalıdır.

BÖLÜM X

SONUÇ VE ÖNERİLER

10.1. Sonuçlar

Bu bölümde araştırma bulguları doğrultusunda elde edilen sonuçlar ve öneriler üzerinde durulmuştur.

Çalışma için hazırlanan anketin sonuçları genel olarak ele alınmıştır. Anket sonuçları genel olarak değerlendirilirse:

Okullarımızda yeni programa geçilmiş olmasına rağmen halen araç gereç eksikliğinin devam ettiği gözlenmiştir. Uygulama yapılan okulların çoğunda Sosyal Bilgiler dersine yönelik araç gereçlerden sadece haritaların yer aldığı, bu haritaların da yeterli olmadığı araştırmacı tarafından tespit edilmiştir. Ayrıca okullarda değil Sosyal Bilgiler odası harita odasının bile bulunmadığı gözlenmiştir.

Öğretmenlerin çoğunluğu, harita ve atlasların Sosyal Bilgiler dersi için temel araç olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca bireysel çalışmalarda harita kullanımının artırılması gerektiğini savunmuşlardır.

Öğretmenlerin çoğunun Sosyal Bilgiler dersine zaman zaman harita getirmediği ve haritayı da gerekli görmedikçe kullanmadıkları ortaya çıkmıştır.

Öğretmenlerin çoğunluğu ilköğretimde eğitim öğretim süresince harita ve atlas kullanımının iyi kavratılmadığını belirtmiştir.

Araştırma sırasında bazı öğretmenlerin dilsiz haritanın ne olduğunu bilmeyip araştırmacıya sordukları görülmüştür. Bazı öğretmenlerin de dilsiz haritalara Sosyal Bilgiler derslerinde hiç yer vermedikleri tespit edilmiştir.

Öğretmenlerin bazıları internet ortamındaki haritaların öğrencileri hazıra alıştırdığını düşünürken, bazıları da hazıra alıştırmadığını belirtmişlerdir.

Ankete katılan öğretmenlerin sadece % 27,1'i şu an mesleğine devam eden öğretmenlerin harita ve atlas kullanımı konusunda hizmet içi eğitimden geçirilmesini düşünmektedir. Ayrıca çoğu öğretmen yetiştirme programlarında harita ve atlas kullanım becerilerine yer verilmesi gerektiğini düşünmektedir. Ayrıca çoğu öğretmen seminer, sempozyum, panellere katılmanın bilgi ve becerileri arttıracığına inanmamaktadırlar.

10.2. Öneriler

10.2.1. İlköğretim Sosyal Bilgiler Derslerinde Harita Kullanımına Yönelik Öneriler

1. Okullarımızın pek çoğunda harita odası bile bulunmamaktadır ve haritaların düzensiz bir şekilde çeşitli yerlerde bırakıldığı görülebilmektedir. Okullarda bir Sosyal Bilgiler odası olmalı, burada çeşitli haritalar, kabartma haritalar, dilsiz haritalar ve Sosyal Bilgiler için gerekli tüm araç gereçler yer almalıdır. Böylece Sosyal Bilgiler dersi, gerekli araç gereçlerle daha zevkli bir hale gelecektir.
2. Okullardaki haritalar büyük ölçekli olmalıdır.
3. Her öğrencinin mutlaka atlasının bulunması gerekir. Bu atlaslardan da hemen her Sosyal Bilgiler dersinde yararlanılmalıdır.

4. Öğretmenler, öğrencilerine Sosyal Bilgiler dersinde örnek (model) olmalıdırlar. Konuları işlerken mutlaka haritalardan yararlanmalı, öğrencilerinin de haritasız bir Sosyal Bilgiler dersinin olamayacağını kavramalarını sağlamalıdır.

5. Bireysel çalışmalarda harita ve atlas kullanımının arttırılmasına yönelik çalışmalar yapılmalıdır.

6. Sosyal Bilgiler dersi, güncel olaylarla ilişkilendirilmeli ve böylece;

- Gazetelerde yer alan haritalardan yararlanılmış olunmalıdır.
- **Haber haritası** oluşturulabilir. Bunun için bülten tahtası oluşturulur. Yanlarda boşluk kalacak şekilde ortaya Dünya haritası tutturulur. Boşluklara güncel olayı işleyen gazete kesikleri iğnelenir. Olayın geçtiği yeri göstermek için gazete kesiği ile yer arasına şerit gerilir.

7. Öğretmen, öğrencileri internet üzerinde yer alan harita etkinliklerini uygulamalarına teşvik etmelidir.

8. Televizyon, radyo, vb. medyatik araçları Sosyal Bilgiler öğretiminin bir aracı haline getirilmeli, bunun için coğrafi belgesellerden mutlaka yararlanılmalıdır. İlgisi olan öğrencilere görev verilerek bunların video çekimleri yaptırılıp yine aynı öğrenciler aracılığı ile sınıfa izlettirilmelidir. İzlenen belgeselin yaşandığı yer ya da bölgeler daha sonra harita üzerinde öğrenciler tarafından gösterilmelidir.

10.2.2. Diğer Öneriler

1. Öncelikle Türkiye’deki bütün ilköğretim okullarında özellikle haritalar başta olmak üzere Sosyal Bilgiler dersi için gerekli tüm araç gereçler temin edilmelidir. Okullar her öğretim yılı denetlenmeli, eksik araç gereçler giderilmelidir. Okullarda her tip harita bulunmalıdır. İlköğretim okullarında halen mevcut olup kullanılan öğretim materyalleri güncelleştirilmeli, onarılmalıdır.

2. Bu mümkün olmazsa, araç ve gereçleri koruma altına alacak bir yer temin edebilir.
3. Öğretmen yetiştiren fakültelerde harita kullanımını arttıracak yöntemlere ağırlık verilmeli, dersler teorik değil uygulamalı olarak işlenmelidir.
4. Anketler öğretmenlere uygulanırken birçok öğretmenin bilgi eksikliği olduğu görülmüştür. Örneğin; öğretmenler dilsiz haritanın ya da kabartma haritanın ne olduğunu bilmeyip derste uyguladıklarını söylemişlerdir. Yani öğretmenler dilsiz haritanın ne olduğunu araştırmacıdan öğrendikten sonra soruyu cevaplamıştır. Sınıfta uygulanan, gösterilen aracın neler olduğu bazı öğretmenlerce bilinmediği anlaşılmıştır. Bu nedenle, öğretmenlerin Sosyal Bilgiler derslerinde daha verimli olmalarına yardımcı olacak hizmet içi eğitim kursları verilmelidir. Kurslarda harita kullanımına yönelik beceriler geliştirilmelidir.
5. Ayrıca Sosyal Bilgiler dersinde harita kullanımı ile ilgili çeşitli seminer, sempozyum ve panel düzenlenmeli, bu etkinliklerde öğretmenler de çeşitli görevlere getirilerek aktif olması sağlanmalı, sıkıcı olmaktan kurtarılmalıdır.
6. Özellikle lisans üstü eğitim imkanı olan Eğitim Fakültelerinde Sosyal bilgiler öğretimi üzerine araştırmalar yapılmalıdır.

KAYNAKLAR

AKYOL, Ç., -1999, Coğrafya Eğitiminde Gelişmeler Ve Temel Sorunlar, Marmara

Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi),

İSTANBUL, s.17

ALKAN, C., KURT, M., -tarihsiz, Özel Öğretim Yöntemleri, Anı Yayıncılık,

ANKARA, s.85

AŞCI, S., -2004, Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Öğrenci Tutum ve Akademik Başarı

Arasındaki İlişki, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü,

(Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İZMİR, s.24, 25

ÇAKIROĞLU, E., -1970, Haritalar, M.E.B. Basımevi, İSTANBUL, s.22, 23, 24

DEMİRALP, N., -2004, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü XII. Eğitim Bilimleri

Kongresi Bildiriler Cilt IV, ANKARA, s.2396

DEMİREL, Ö., SEFEROĞLU, S. S., ve YAĞCI, E -2002, “Öğretim Teknolojileri ve

Materyal Geliştirme”, (2. Baskı), Pegem Yayıncılık, ANKARA, s.5, 109

DEMİRTAŞ, A., BARTH, J., L., -1997, İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretimi (Kaynak

Üniteler), YÖK/DÜNYA Bankası Milli Eğitimi Geliştirme Projesi Hizmet

Öncesi Öğretmen Eğitimi, Ajans-Türk Basın ve Basım A.Ş. , ANKARA, s. 1.5, 1.6

DENGİZ, O., -1965, Coğrafya Öğretiminde Araçlardan Yararlanma, Güzel İstanbul

Matbaası, ANKARA, s.16, 17, 18, 19

DEVECİ, H., -2005, “Sosyal Bilgiler Dersinde Gazete Kullanımı”, s. 1, 2, 3

<http://www.tojet.net/articles/4321.htm>, (Erişim tarihi:19.07.2005).

DOĞANAY, H., -1993, Coğrafya’da Metodoloji, Milli Eğitim Bakanlığı Basımevi,

ANKARA

DOĞANAY, H., - 2002, “Coğrafya Öğretim Yöntemleri”(5. Baskı), Aktif Yayınevi,

İSTANBUL, s.193, 204, 209, 224, 272

ERDEN, M., -tarihsiz, Sosyal Bilgiler Öğretimi, Alkım Yayınevi, ANKARA, s.4, 5, 6, 7

GARDNER, W., DEMİRTAŞ, A., DOĞANAY, A., -1997, Sosyal Bilgiler Öğretimi

Öğretmen Klavuzu YÖK/Dünya Bankası Milli Eğitimi

Geliştirme Projesi Hizmet Öncesi Öğretmen Eğitimi, ANKARA, s.7.14, 7.15

GÖKDAĞ, M., -2004, Sosyal Bilgiler Öğretiminde İşbirlikli Öğrenme, Öğrenme Stilleri,

Akademik Başarı ve Cinsiyet İlişkileri, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim

Bilimleri Enstitüsü, (Basılmamış Doktora Tezi), İZMİR, s.12

GÜNGÖRDÜ, E -1992, Coğrafyada Öğretim Metodu ve İlkeler, Etüt Eğitim Okul

Yayınları, ANKARA, s.51, 52, 53, 54

GÜNGÖRDÜ, E., 2002, “Coğrafya’da Öğretim Yöntemleri, İlkeler ve Uygulamalar”,

Nobel Yayınevi Yay. No:326, ANKARA, s.119-136

KARAGÖZ, D. ve diğerleri., -2005, Sosyal Bilgiler 5. sınıf Ders Kitabı, M.E.B. Basımevi,

ANKARA, s. 25, 44, 45, 72, 74, 76, 83, 86, 88, 89, 100, 101, 182

KARAGÖZ, D. ve diğerleri., -2005, Sosyal Bilgiler 5. sınıf Öğrenci Çalışma Kitabı,

M.E.B. Basımevi, ANKARA, s. 49, 55, 56, 57, 69, 144, 158, 159, 162

KARAGÖZOĞLU, G., -1966, İlkokullarda Sosyal Bilgiler Öğretimi, M.E.B. Öğretmeni

İş Başında Yetiştirme Bürosu, ANKARA, s.9

KARAGÖZOĞLU, A. G., -1966, İlkokullarda Sosyal Bilgiler Öğretimi, Ayyıldız

Matbaası, ANKARA, s.106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116,

117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124

KEHOE, J., -1995, Eric/AE Digest Series EDO – TM, s.95,11

KEKE, M. E., -2002, İlk ve Ortaöğretim Coğrafya Derslerinde Harita ve Grafik

Kullanımı ve Analizi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü,

(Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İSTANBUL, s.60, 145

KÜÇÜKAHMET, L., -1998, “Öğretim İlke ve Yöntemleri”, (Genişletilmiş 9. Baskı),

Alkım Yay., ANKARA, s.41

MAURICE, P. Moffat. PH. D. -1957, Sosyal Bilgiler Öğretimi, Maarif Basımevi,

İSTANBUL, s.187, 188

MICHAELIS, U.J., Social Studies for Children: A Guide to Basic Instruction. (NinthEd.)

New Jersey: Prentice Hall.

NAS, R., -2000, Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi, Ezgi Kitabevi Yayınları,

BURSA, s.194, 261

NAYLOR, TD. ve R. Diem -1987, Elementary and Middle School Social Studies, New

York Random House,

NELSON, R.M., -1987, Children and Social Studies: Creative Teaching The Elementary

Classroom. U.S.A.: Harcourt Brace Jovanovich, Publishers.

OĞUZKAN, F., -1983, Eğitim Terimleri Sözlüğü, Gül yayınevi, ANKARA, s.150

ÖZKAL, N., -2000, İşbirlikli Öğrenmenin Sosyal Bilgilere İlişkin Benlik Kavramı,

Tutumlar ve Akademik Başarı Üzerindeki Etkileri, Dokuz Eylül Üniversitesi

Eğitim Bilimleri Enstitüsü, (Basılmamış Doktora Tezi), İZMİR, s. 3, 11

RIZA, E.,T., -1991, Eğitimde Araç-Gereçler Teknolojisi, Bilim Ofset, İZMİR, s.32, 33, 34,

35, 36, 37, 38

Sosyal Bilgiler Programı, -2005, 4-5. sınıflar, M.E.B. Basımevi, ANKARA, s. 51

SÖNMEZ, V., -1999, Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Öğretmen Kılavuzu, M.E.B. Basımevi,

İSTANBUL, s.17, 212, 216, 217

SÖNMEZ, V., -2003, Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı, Anı Yayıncılık,

ANKARA, s.92,93

SÖZER, E., “Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kullanılan Araç-Gereçler”, Anadolu Üniversitesi

Yayınları, ESKİŞEHİR, s.127, 128, 130,

<http://www.aof.edu.tr/kitap/IOLTP/2295/unite07.pdf>, (Erişim Tarihi: 10.05.2006).

SUNAL, S. C., HAAS, M.E., -2002, Social Studies for the Elementary and Middle Grades
a Constructivist Approach., Boston, Allyn and Bacon.

TAN, ř., -2005, Öğretimi Planlama ve Değerlendirme, Öğretim Yöntem ve Teknikleri
Ölçme ve Değerlendirme KPSS El Kitabı, Pegem A Yayıncılık, ANKARA,
s.237, 238

TAşLI, İ., -1997, Öğrenci Merkezli Yöntemlerle Coğrafya Öğretimi, Dokuz Eylül
Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Doktora Tezi),
İZMİR, s.2, 124

TAşLI, İ., -2000, Sosyal Bilgiler Öğretimi, Tekin Matbaası, MANİSA/Demirci, s.2, 4, 5,
111, 112, 113

TEKEREK, M., ve diğerleri., -2005, İlköğretim Sosyal Bilgiler 4 Ders Kitabı, M.E.B.

Devlet Kitapları, Feza Gazetecilik, İSTANBUL, s. 50, 64, 66, 69, 78, 79, 158,
170, 174, 178, 182, 186

TEKEREK, M., ve diğerleri., -2005, İlköğretim Sosyal Bilgiler 4 Öğrenci Çalışma

Kitabı, M.E.B., Devlet Kitapları, Feza Gazetecilik, İSTANBUL, s.104, 164,

167, 169

YAŞAR, O., -2004, İlköğretim Sosyal Bilgiler Derslerinde Görsel Materyal Kullanımı

İle Coğrafya Konularının Eğitim ve Öğretimi, Milli Eğitim Dergisi 163. Sayı,

<http://yayin.meb.gov.tr/dergiler/163/yaşar.htm>, (Erişim Tarihi: 29.05.2005).

Değerli Meslektaşım,

Bu anket, okullarımızda harita ve atlasların kullanılma sıklığı ve becerilerinin geliştirilmesi konusunda neler yapılabileceğini araştırmak amacıyla hazırlanmıştır. Ankete verilecek cevaplar başka bir amaçla kullanılmayacaktır. İlgi ve katkılarınız için şimdiden teşekkür ederim.

Hülya ÇELİK
Celal Bayar Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Öğrencisi

Cinsiyetiniz: Bayan ( ) Bay ( )
Mezun olduğunuz okul: Eğitim Enstitüsü ( ) Eğitim Yüksekokulu ( ) Eğitim Fakültesi ( )
Yüksek Lisans ( ) Doktora ( ) Başka ( ) Lütfen yazınız.....
Bu meslekte çalışma yılınız: 1 – 5 ( ) 6 – 10 ( ) 11 -15 ( )
16 – 20 ( ) 21 +... ( )

Görev yaptığınız okul:

Okutduğunuz sınıf: 4. sınıf ( ) 5. sınıf ( )

1. Kesinlikle Katılmıyorum
2. Katılmıyorum
3. Kararsızım
4. Katılıyorum
5. Kesinlikle Katılıyorum

DÜŞÜNCELER	5	4	3	2	1
1. Sosyal Bilgiler derslerini mutlaka araç-gereç kullanarak işlerim.					
2. Tüm öğrencilerimin atlası olsun isterim.					
3. Atlasını okula getirmeyen öğrencileri uyarma gereksinimi duymama.					
4. Okulumuzda ihtiyaç duyduğum harita çeşitlerinin bulmakta sıkıntılar yaşıyorum.					
5. Sınıfa zaman zaman harita getirmediğim olur.					
6. Harita ve atlas kullanım becerim oldukça iyidir.					
7. Öğrencilere harita işaretlerinin nasıl kullanılacağını yeri geldikçe tüm haritalarda gösteririm.					
8. İlköğretimde eğitim-öğretim süresince harita ve atlas kullanımının iyi kavratıldığını düşünmüyorum.					
9. Sosyal Bilgiler dersi işlenişinde, harita ve atlasları gerekli görmedikçe kullanmam.					
10. Zaman zaman öğrencilere harita çizdiririm.					
11. Harita ve atlasların Sosyal Bilgiler dersleri için temel araç olduğu düşüncesine katılıyorum.					
12. İhtiyaç duyulacak harita ve atlaslar sınıfta her zaman hazır bekletilmelidir.					
13. Şu an mesleğine devam eden öğretmenlerin harita ve atlas kullanımı konusunda hizmet içi eğitimden geçirilmesi gerektiğini inanmıyorum.					
14. Sosyal bilgilerde harita ve atlas kullanımı ile ilgili yapılan seminer, sempozyum, panellere katılmak bilgi ve becerilerimi artırabileceğine inanmıyorum.					
15. Öğretmen yetiştirme programlarında harita ve atlas kullanımı becerilerine yer verilmesi gerektiğini düşünüyorum.					
16. Sosyal bilgiler dersi için öğrencilere verilen bireysel çalışmalarda harita ve atlas kullanımını artıracak etkinliklere yer verilmelidir.					
17. Derslerimde şu ana kadar dilsiz harita ile ilgili çalışmalara hiç yer vermedim.					
18. Medyatik araçlardaki haritalı bilgileri mutlaka kullanırım.					
19. Haber kaynaklarına dayalı harita çalışmaları yaptırırım.					
20. İnternet ortamındaki haritaların öğrencileri hazırladığını düşünüyorum.					

CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM FAKÜLTESİ

DEMİRCİ

Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans öğrencisiyim. Dilekçemin ekinde belirttiğim anketi Yrd.Doç.Dr.İsmail TAŞLI danışmanlığında Öğretmenlere uygulamak üzere İlçe Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı İlköğretim okullarında (Demirci Merkez, Borlu, Kılavuzlar, İcikler, Esenyurt, Yarbasan, Minnetler, Kargınışıklar, Durhasan, Mahmutlar,) de uygulamak istiyorum.

Gereğini arz ederim. 17.05.2005

Hülya Çelik

Hülya ÇELİK
Yüksek Lisans Öğrencisi

EKLER:

Ek 1- Anket (1 Sayfa)

Celal Bayar Üniversitesi
Eğitim Fakültesi
Dekanlığı

Dosya No : 500
Kayıt No : 807
Kayıt Tarihi : 17.05.2005

Maleme
17.05.2005
[Signature]

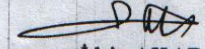
T.C.
DEMİRCİ KAYMAKAMLIĞI
İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü

SAYI : B.08.4.MEM.4.45.04-500/1756
KONU : Anket

24.05.2005

..... MÜDÜRLÜĞÜNE

C.B.Ünv.Eğitim Fakültesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans öğrencisi Hülya ÇELİK
Fakülte Öğretim Üyesi Yrd.Doç.Dr.İsmail TAŞLI danışmanlığında Öğretmenlere uygulanmak üzere
çalışma yapması ile ilgili C.B.Ünv.Eğitim Fakültesi Dekanlığı'nın 17.05.2005 tarih ve 070-1340 Sayılı
yazısı ekinde alınan anket formu ekte gönderilmiştir.
Gereğini rica ederim.

İdris AKAR
İlçe Milli Eğitim Müdür V.

EK: Anket Formu (1 Adet)

24-05-2005/201
2

DAĞITIM :
Merkez İlköğretim, Borlu İ.Ö.Ok., Borlu Gazi, Kılavuzlar,
İcikler, Esenyurt, Yarbasan, Minnetler, Kargınışıklar,
Durhasan, Mahmutlar İlköğretim Okulu Md.ne.

Yenice Mah. Yayla Sk. Demirci 45900 MANİSA

Telefon: (0236) 462 13 10

Faks: (0236) 462 28 55

e-posta: demirci45@meb.gov.tr

T.C.
GÖRDES KAYMAKAMLIĞI
İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : B.08.4.MEM.4.45.06-200/ 1143
Konu: Hülya ÇELİK

18/05/2005

KAYMAKAMLIK MAKAMINA
GÖRDES

İlgi: Celal Bayar Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dekanlığının 17/05/2005 tarih ve 070/1341 sayılı Yazısı.

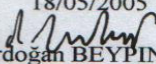
Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Öğrencisi Hülya ÇELİK'in Öğretim Üyesi Yrd.Doç. Dr.İsmail TAŞLI' nın danışmanlığında ilgi sayılı yazı ekindeki dilekçesinde belirttiği Okullarda Harita ve atlasların kullanıma sıklığı ve becerilerin geliştirilmesi ile ilgili anketi İlçemiz Merkez,Güneşli ve Çiçekli İlköğretim Okulları 4. ve 5. sınıfları Sınıf öğretmenlerine uygulamak istedikleri belirtilmektedir.

Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Öğrencisi Hülya ÇELİK'in Öğretim Üyesi Yrd.Doç. Dr. İsmail TAŞLI' nın danışmanlığında ilgi sayılı yazı ekindeki dilekçesinde belirttiği Okullarda Harita ve atlasların kullanıma sıklığı ve becerilerin geliştirilmesi ile ilgili ekli anketi; İlçemiz Merkez,Güneşli ve Çiçekli İlköğretim Okulları 4. ve 5. sınıfları Sınıf öğretmenlerine eğitim ve öğretimi aksatmayacak şekilde uygulamaları Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamınızca da uygun görüldüğü takdir Olurlarınıza arz ederim.

Ali KAVUZ
İlçe Milli Eğitim Müdür V.

EKLER:
1-Yazı (1 Sayfa)
2-Dilekçe (1 Adet)
3-Anket (1 Sayfa)

OLUR.
18/05/2005

Erdoğan BEYPINAR
Kaymakam